

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

**KÜRESELLEŞMENİN ULUSAL KÜLTÜR VE
KİMLİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

Berna BİLGİ KARTAL

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Doç. Dr. İlhami YURDAKUL

BİLECİK, 2012

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA

JÜRİ ONAY FORMU

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
22.05.2017.....tarih
ve ...77/262 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 07.06.2017.....tarihinde
tez savunma sınavı yapılan...Berna...Bilgi...KARTEL'in
"Küreselleşme ve Kültür ve Kimlik Üzerindeki Etkileri"
konulu tez çalışmasıKamur...Yönetim..... Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE (TEZ DANIŞMANI):

Doç. Dr. İlhami Yurdakul

ÜYE: Yrd. Doç. Dr. Halim DEMİRYÜREK

ÜYE: Yrd. Doç. Dr. Hüseyin SADOĞLU

ÜYE:

ÜYE:

ONAY

Bilecik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../.....
tarih ve sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmam sűresince fikirlerini ve yardımlarını esirgemeyen deęerli hocam Doç. Dr. İlhami YURDAKUL'a, çalıőmalarımnda yol gűsteren ve araőtırmalarımna katkıda bulunan hocalarım baőta Prof. Dr. Azmi ŐZCAN olmak űzere, Yrd. Doç. Dr. Hűseyin SADOĐLU ve Yrd.Doç.Dr. Ali AYATA'ya, hayatımın her anında olduęu gibi yűksek lisans sűrecinde de desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme ve eőime, űzellikle de anneme sonsuz teőekkűrű bir borç bilir, űkranlarımı sunarım.

Bilecik, 2012

Berna BİLGİ KARTAL

ÖZET

KÜRESELLEŞMENİN ULUSAL KÜLTÜR VE KİMLİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Berna BİLGİ KARTAL

“Küreselleşmenin Ulusal Kültür ve Kimlik Üzerindeki Etkileri” başlıklı bu çalışma üç ana bölümden ve birçok alt bölümden oluşmaktadır.

Kavramsal çerçeve oluşturma adına, birinci bölümde, öncelikle küreselleşmenin oluşum süreci ile ekonomik, siyasi ve kültürel boyutu üzerinde durulmuş; ardından ulus devletin oluşum süreci ile Türkiye bağlamında ulus-devlet ve ulusal kimliğin oluşum süreci açıklanmaya çalışılmıştır.

“Küreselleşme Sürecinde Ulusal Kimlik ve Ulus Devlet Algısı” başlıklı ikinci bölümde ulus devletin tanımı yapılarak, küreselleşmenin ulus devletin geleceğine etkisi ve bu konuyla ilgili farklı yaklaşımlar üzerinde durulmuş; AB sürecinde ulusal kimliğin değişiminden ve ulusal egemenlik yapısındaki değişimden bahsedilmiştir.

“Küreselleşme-Yerelleşme” başlıklı son bölümde ise, öncelikle küreselleşmeye bağlı olarak çok kültürlülük ve popüler kültür konularından ve bunların ulusal değerlere etkisinden bahsedilmiştir. Ardından da, yerel milliyetçilik akımı ile yerel milliyetçi hareketler ve etnik canlanma konuları üzerinde durulmuş; son olarak da, konuyla ilgili olarak Türkiye örneği incelenmiştir.

Sonuç bölümünde ise, konunun bütününe ilişkin genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Küreselleşme, Ulus-Devlet, Ulusal Kimlik, Milliyetçilik.

ABSTRACT

THE EFFECTS OF GLOBALIZATION ON NATIONAL IDENTITY AND CULTURE

Berna BİLGİ KARTAL

This study is about “The effects of globalization on national identity and culture” consists of three main chapters.

First of all, the historical development of globalization and the economic, political and the cultural format of globalization were analysed as a term (conceptual frameworks) (theoretical frameworks) in the first chapter, Then the history and the origins of national-state system and the national-state system and the process of national identity in Turkey were examined (analyzed).

In the second chapter, which is about the national identity and the perception of nation-state in globalization process, nation-state was defined as a term then the impacts of globalization on the nation-state’s future and various perspectives about this subject were discussed. In addition, the evolution of National Identity in the eu membership process and the evolution in the national sovereignty system were mentioned briefly.

In the last chapter entitled globalization-indigenisation, the multiculturalism which is caused by globalization, the popular culture and the impacts of these terms on the national values were also discussed. Then local nationalist trend, local nationalist movement and ethnich recovery were discussed and finally the impacts of globalization on national identity were analyzed in Turkey.

In conclusion a review was performed on the article.

Keywords:

Globalization, national-state system, national identity, nationalism.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	v
GİRİŞ	vi

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE BUNUN ULUS-DEVLETE ETKİSİ

1.1. Küreselleşmenin Boyutları ve Tarihsel Arka Planı.....	3
1.1.1. Küreselleşmenin Tarihsel Arka Planı	4
1.1.2. Ekonomik Boyutu	7
1.1.3. Siyasi Boyutu	10
1.1.4. Kültürel Boyutu	12
1.2. Ulus-Devletin Arka Planı ve Türk Ulusal Kimliğinin Doğuşu	13
1.2.1. Ulus-Devlet Oluşumunun Tarihsel Arka Planı	21
1.2.2. Türkiye’de Ulus-Devlet ve Ulusal Kimliğin Oluşumu.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE ULUSAL KİMLİK VE ULUS DEVLET

ALGISI

2.1. Küreselleşme ve Ulus-Devletin Geleceği.....	31
2.2.1. Küreselleşmenin Ulus Devletin Geleceğine Etkisi.....	34
2.2.2. Küreselleşme Bağlamında Ulus Devletin Geleceğine Dair Farklı Yaklaşımlar	44
2.2.Küreselleşme ve Ulusal Kimlik	47
2.2.1. AB Sürecinde Ulusal Kimlik.....	51
2.2.2. Ulusal Egemenlik.....	58

İÇİNDEKİLER (Devam)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME-YERELLEŞME

3.1. Küreselleşme ve Çok kültürlülük	64
3.1.1. Küreselleşme ve Popüler Kültür	68
3.1.2. Küreselleşme ve Ulusal Değerler.....	72
3.2. Yerelleşme ve Milliyetçilik	73
3.2.1. Yerel Milliyetçilik Akımı.....	74
3.2.2. Yerel Milliyetçi Hareketler ve Etnik Canlanma.....	83
3.2.3. Türkiye Örneği	88
SONUÇ	93
KAYNAKLAR	96
ÖZGEÇMİŞ	102

Kısaltmalar

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

APEC: Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği

BM: Birleşmiş Milletler

CENTO: Merkezi Anlaşma Örgütü

Çev.: Çeviren

ÇUŞ: Çok Uluslu Şirketler

DYY: Doğrudan Yabancı Sermaye

Ed.: Editör

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

IMF: Uluslararası Para Fonu

NAFTA: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (Bölgesi)

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

NGO: Devletsiz Örgütler

PKK: Kürdistan İşçi Partisi

UNESCO: BM Eğitim, Bilim ve İşbirliği Örgütü

ss: Sayfadan sayfaya

vd.: Ve Diğerleri

v.s: Ve Saire

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

WTO: Dünya Ticaret Örgütü

YY: Yüz yıl

GİRİŞ

Küreselleşme, özellikle son yıllarda adından sıkça bahsedilen ve üzerinde tartışılan, farklı yaklaşımları ve kutuplaşmaları da beraberinde getiren konuların başında gelmektedir. Bu nedenle herkes için kabul edilebilen kesin bir tanımdan yoksundur. Bu kavramın anlam bulanıklığı, çok boyutluluğu başta olmak üzere, geniş bir literatür yelpazesine ve köklü bir tarihsel birikime sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Dünya genelinde hızlı bir değişim ve dönüşümün yaşandığı süreç olarak değerlendirilen küreselleşme; ekonomiden siyasete, kültürden toplumsal yapıya pek çok alanı etkilemektedir. Kendi kurum ve değerlerini inşa eden bu sürecin etkileri ulus-devlet, ulusal kültür ve ulusal kimlik alanlarında da yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Nitekim, küreselleşmeye ilişkin siyasi alanla bağlantılı olarak çok sayıda çalışma yapılmıştır. Ancak, sürecin ulusal kültür, ulusal kimlik kapsamında ele alınması ve konunun Türkiye bağlamında değerlendirilmesine ilişkin çok az sayıda kaynak bulunmaktadır. Çalışmanın amacı da, bu noktada kendini göstermektedir. “Küreselleşmenin Ulusal Kültür ve Kimlik Üzerindeki Etkileri” adlı bu çalışma ile; küreselleşmenin ulusal kültür ve kimlik üzerinde yarattığı etkiler, yaşanan gelişmelere paralel olarak ulusal kültürün ve kimliğin nasıl bir dönüşüm içerisine girdiği ve konunun Türkiye bağlamında genel bir değerlendirmesinin yapılması amaçlanmaktadır.

Kimlik konusu, içinde bulunduğumuz küreselleşme sürecinin önemli problematiklerindedir. Bilhassa son yıllarda, gerek dünya genelinde gerekse ülkemizde görülen ayrılıkçı talepler ve çatışma ortamı ağırlıklı olarak kimlik eksenlidir. Oldukça eskilere dayanan kimliğin, kolektif bir bilinç düzeyinde oluşumu, ulus-devlet sistemiyle gerçekleşmiştir. En kapsayıcı kimlik türü olan ulusal kimlik, farklılıkları aynı potada eriterek homojen bir toplum yapısı oluşturma amacını taşımaktadır. Ulusal kimlik, ulus-devlete sadakatin bir göstergesidir. Dolayısıyla, ulusal kimlikte veya ulus-devlet yapısında ortaya çıkan bir etki her ikisini de etkilemektedir. Bu anlamda, ulus-devlet, çalışmanın ana parametrelerindedir.

Küreselleşmenin tanımı başta olmak üzere, boyutları ve tarihsel arka planı, ulus-devlet, ulus-devletin oluşumu ve küreselleşme sürecinde yaşanan dönüşüm, ulus-devletin geleceğine ilişkin farklı yaklaşımlar, ulusal kimlik, ulusal kimliğin dünya çapında ve ülkemiz bağlamında oluşumu, küreselleşme sürecinde ulusal kimlikte meydana gelen dönüşüm ve konunun AB kapsamında değerlendirilmesi, ulusal egemenlik, çok kültürlülük, popüler kültür ve bunların ulusal değerlere etkisi, yerel milliyetçilik akımı, etnik canlanma ve konuyla ilgili olarak Türkiye örneği konuları bu araştırmanın kapsamı içerisinde yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE BUNUN ULUS-DEVLETE ETKİSİ

1.1.KÜRESELLEŞMENİN BOYUTLARI VE TARİHSEL ARKA PLANI

Küreselleşme kavramı ele alınırken genel olarak ekonomik boyutuna ağırlık verilmekte ve bu yönde açıklamalar yapılmaktadır. Oysa küreselleşme, ekonomik boyutunun yanında, siyasal, sosyal, kültürel, toplumsal boyutlarının da olduğu bir kavramdır. Ancak bu boyutlar birbirleriyle etkileşim içindedir ve birbirinden bağımsız değildir. Küreselleşmenin tanımlanmasında olduğu gibi, boyutları konusunda da farklı görüşler mevcuttur. Küreselleşmenin ekonomik, siyasal ve kültürel olmak üzere bu üç boyutunun daha kapsamlı incelenmesi gerekmektedir. Bunlardan birincisi ve çıkış noktası olan ekonomik boyuttur. Nitekim, küreselleşme öncelikle ekonomik alanda kendini hissettirmiş; siyasi ve kültürel alan da bundan etkilenmiştir.

Sosyolog Ulrich Beck, küreselleşme kavramının analizinde “globalleşme”, “globalite” ve “globalizm” olmak üzere üç kavramdan bahsetmektedir. Kısaca bunlara değinmek gerekirse; ulus aşırı ve çok boyutlu bir süreç olan globalleşme, ekonomi, kültür, politika, sivil toplum ve ekoloji gibi oluşumları içerir ve artık ulus-devletlerin yerine ulusaşırı aktörlerin ön planda olduğunu gösterir. Globalite ile kastedilen ise, bir dünya toplumu anlayışı içerisinde ülkelerin, çok boyutlu ilişkiler ağı ile birbirlerine bağlı duruma gelmeleridir. Globalizm kavramı da, globalleşme olgusunun içeriğini dünya pazar ekonomisi ekseninde idrak edilmesini sağlamaya yönelik olarak değerlendirilebilir (Şimşek ve Ilgaz, 2007: 191).

Berger ise, küreselleşmenin dört yüzüne değinmektedir. Bunlardan ilki, ekonomik tabanlı bir sürecin kültürel yüzüdür ve burada elit kültüre değinilmektedir. İkinci yüzde, akademik haberleşme ağları, vakıflar, sivil toplum kuruluşları gibi oluşumlardan meydana gelen bir kültür yer almaktadır. Üçüncüsü, Amerikan dizi ve filmleri izlemek, Amerikan jean/tişört giymek, Amerikan fast-foodları tüketmek gibi örneklerle kendini gösteren Amerikan popüler kültürüdür. Sonuncusu ise, pazar

ekonomisi, çoğulculuk ve demokrasi yanlısı söylemleri empoze etmektir. Genel olarak küreselleşme alanları üç ana başlık altında toplanabilir. Serbest piyasa ekonomisi ve çok uluslu sermaye küreselleşmenin ekonomik boyutunu oluşturmaktadır. Öncelikle, ekonomik alanda mal ve hizmetlerin üretimi, dağıtımı, tüketimi ve değiş tokuşu konusunda ekonomik rekabet söz konusudur ve pazarlar küreseldir. Küresel ekonominin artan önemi, serbest pazar ekonomisinin artan önemini ve devletin rolündeki değişimleri de ortaya çıkarmıştır. Küreselleşme süreci, ikinci olarak politik alanı etkiler. İnsan hakları ve liberal demokrasi küreselleşmenin politik boyutunu oluşturmaktadır. Küreselleşmenin ulusalcılıkla ilgili olarak ise, iki olası sonucunun olabileceği belirtilir. Bunlardan ilki, küresel kapitalizmin promosyonu ulusal sınırları zayıflatabilir. Bir diğeri de, küreselleşmenin bir sonucu olarak ulusalcılık güçlenmiş olabilir. Ulusalcılık bu durumda, "yerel" köklere bir dönüş olarak anlaşılabilir. Ulusalcılık, yaşanan küreselleşme akışına karşı bir direnç biçimi olarak ortaya çıkabilir. Üçüncü alan ise, küreselleşme ve kültürel alan arasındaki ilişki içerisinde belirginleşmektedir. Küreselleşmenin sonuçları bilhassa yerel kimlik ve kültürler konusu içinde yer almaktadır. Küreselleşmenin kültürel boyutu, farklı kültürel kimliklerin bir araya gelmesini öngörmektedir (Yeşiltuna, 2006: 483; Akdemir, 2004: 43; İçli, 2001: 163-164).

1.1.1.Küreselleşmenin Tarihsel Arka Planı

Bir süreci ifade eden küreselleşme kavramının tek ve kesin bir tanımı olmadığı gibi, ortaya çıkışıyla ilgili olarak net bir tarih de söz konusu değildir. Köklü bir tarihsel birikime sahip olan bu sürecin başlangıcına ilişkin farklı görüşler mevcuttur. Küreselleşme, çok kısa olarak, değişimi ve ulaşabilirliği ifade etmektedir. Daha çok içinde bulunduğumuz süreci anlatmak üzere kullanılan bu süreç, esasında belirli bir tarihsel temele dayanmaktadır.

Ekolojik, kültürel, ekonomik, politik ve sivil toplum oluşumları bakımından ulus ötesi bir süreç olarak tanımlanabilen küreselleşme, tarihsel gelişim açısından Robertson tarafından beş evrede incelenmektedir.

Bunlardan birincisi, oluşum evresi olup; Avrupa'da 15.yy'dan 18.yy ortalarına kadar devam eden süreci kapsamaktadır. Ulus topluluklarının yavaş yavaş ortaya çıkışı ve Orta çağın "ulus ötesi" sisteminin çöküşü bu dönemde gerçekteşmiştir.

İkincisi, başlangıç evresi olup; 18. yy ortalarından 1870'lere kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde, türdeş üniter devlet düşünceindeki değişmeler, uluslararası ve ulus ötesi düzenlemeler ile iletişime ilişkin yasal sözleşmelerin ve iletişimle uğraşan aktörlerin sayısının hızla artması gibi gelişmeler görölmüştür.

Üçüncüsü, yükseliş evresi olup; 1870'lerden 1920'lerin ortalarına kadar süren dönemdir. Burada "yükseliş", önceki dönemlerin ve mekanların giderek billurlaşan küreselleşme eğilimlerinin ulus toplumlara, bireylere, tek bir "uluslar arası toplum" anlayışına ve giderek tekleşen ama birleşik hale gelmeyen bir insanlık anlayışına gönderme yapar. Küresel iletişimin biçimi ve hızında artış küresel yansımaların gelişimi Dünya zamanının yürürlüğe konması v.b.

Dördüncüsü, hegemonya için mücadele evresi olup; 1920'lerin ortalarından 1960'ların sonlarına kadar süren dönemdir. Bu dönemde yükseliş döneminin ortaya çıkardığı baskın küreselleşme sürecine ilişkin tartışmalar ve savaşlar söz konusudur. Nitekim, Milletler Cemiyetinin ardından Birleşmiş Milletlerin kurulması, çatışan modernlik anlayışları ve ardından Soğuk Savaşın yükselmesi, üçüncü dünyanın netleşmesi v.b. gelişmeler örnek gösterilebilir.

Beşincisi ise, belirginlik evresi olup; 1960'ların sonunda başlayıp, 1990'larda kriz belirtileri gösteren dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde küresel bilincin artması ve materyalizm sonrası değerlerin vurgulanması hız kazanmış; Soğuk Savaşın sona ermesi ve "haklar" sorunu görünür hale gelmiş ve küresel medya sistemi sağlamlaştırılmıştır. (Yeşiltuna, 2006: 482-483).

İşpanyol denizci Kristof Kolomb'un 1492'de Amerika kıtasını keşfi, bugünkü anlamıyla ulaşabilirliği ifade etmese de, dünyanın her yerine ulaşabilmek bakımından sembolik olarak da olsa, küreselleşmenin başlangıcı olarak kabul edilebilmektedir (Karabağ, 2006: 152). 15. yüzyıl keşifler çağı olması, 16. yüzyıl Akdeniz'de ekonomik bir uzamın oluşması, 19. yüzyıl ise ulaşım araçlarında yaşanan hızlı değişimler nedeniyle küreselleşmesinin tarihsel gelişimine ışık tutacaktır. (Tatal, 2005: 36).

Küreselleşmenin ortaya çıkışına ilişkin önemli parametrelerden bir diğeri, kapitalizmdir. Öyle ki, modern toplumların özelliklerinin başında; ulus devlet, kitlesel iletişim ve kapitalizm gelmektedir. Kapitalizm, küreselleşmenin tarihsel zemini bakımından önem taşımaktadır. Küreselleşmenin başlangıcı ile ilgili olarak kabul gören görüş, sınır aşan karşılıklı ekonomik bağlantıların ilk defa görüldüğü XVI. yüzyıldır. Bu dönemde hüküm sürmüş olan İspanya, Portekiz, İngiltere, Fransa ve Hollanda gibi sömürge imparatorluklarındaki birçok batılı şirket küresel bir görünüm kazanmıştır. Tomlinson, kapitalist modernliğin teknolojik ve ekonomik açıdan güçlü, kültürel açıdan ise zayıf olduğunu savunmaktadır (Şahin, 2009: 32-33; Tomlinson, 1999: 250-251).

Kapitalizm, aynı zamanda ulus-devlet oluşumu bakımından da önem taşımaktadır. Ulus-devlet modelinin gelişmesinde etkili olan faktörlerden başlıcaları; Fransız İhtilali, Sanayi Devrimi ve kapitalizmdir. Ulus-devlet ve kapitalizm yaklaşık olarak aynı zamanlarda tarih sahnesine çıkmışlardır. Ekonomik olduğu kadar, siyasal ve sosyal anlamlar da içeren kapitalizm, üretimin evrensel hale gelmesi durumunu ortaya çıkarmıştır. Üretimin giderek yaygınlaşması ve buna bağlı olarak, üretim yapısı ve iş bölümünün gelişmesi toplumsal yapıyı da etkilemiştir. Ulus-devlet şekli, kapitalizmin büyük dönüşüm ürünlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Karabağ, 2006: 54-55).

16. yüzyıldan itibaren Batı Avrupa'da belirginlik kazanan ve zamanla tüm dünyayı kapsayan kapitalizm, 19. yüzyılda Sanayi Devrimiyle birlikte yeni bir boyut kazanmıştır (Özkan, 2000: 363). Sanayi Devrimi önemli teknolojik olanaklar ortaya çıkarmış ve Batı ile dünyanın diğer bölgeleri arasında büyük farklılıklar doğurmuştur. Nitekim, Sanayi Devrimi kapitalist toplumun gelişmesinde belirleyici bir faktör olmuştur. Sanayi Devrimi ilk olarak İngiltere'de görülmüş, oradan da Fransa ve Batı Avrupa'dan Amerika'ya yayılmıştır. Devrimin İngiltere'den başlayarak diğer Avrupa ülkelerine yayılmasıyla birlikte rekabet ortamı oluşmuş ve oluşan bu rekabet ortamı yeni savaşları ve sömürgeleri de beraberinde getirmiştir. Yaşanan gelişmeler iç savaşlara, yeni toplumsal isteklere, devrimlere ve anayasal hareketlere yol açmıştır. Bütün bu gelişmeler liberalizmin oturacağı siyasal-sosyal ve ekonomik yapıyı ortaya çıkarmış bulunmaktadır (Çetin, 2002: 89). Buharlı makinelerle birlikte üretim ve sermayede artış meydana gelmiş, buna bağlı olarak da yeni pazar arayışları ortaya çıkmıştır. Pazarın genişletilmesi düşüncesi de sömürgeciliği doğurmuş ve ulusal sınırlar

aşılmıştır. Bu durum, küreselleşmenin emperyalizm aşamasını oluşturmuştur. (Çeken vd., 2008: 8).

Sanayi Devrimi, kapitalist ekonomi biçiminin gelişmesine kaynaklık etmiştir. Hobsbawn'a göre, Sanayi Devrimi gelişmiş ülkeler ile bağımlı ülkeleri iktisadi faaliyetle birbirlerine bağlamış, sonuç olarak kentleşmiş bölgeleri, tarımsal ürünleri üreten ve ihraç eden bölgelerden ayırmıştır. Bu durum günümüzdeki 'gelişmiş', 'az gelişmiş' ve 'gelişmemiş' ülke ayrımlarına dayanak oluşturmuştur (Poyraz ve Arıkan, 2004: 5).

20. yüzyıl ise, iki büyük Dünya Savaşına, nükleer silahlar geliştirilmesine, eski sömürgelerin yeni ulusal devletler kurarak bağımsızlıklarını kazanmasına, bilim ve teknoloji alanlarında yaşanan değişim ve gelişimleri bünyesinde barındırmıştır (Özkan, 2000: 363). Küreselleşmenin 20. yüzyılın son çeyreğinde hız kazandığı söylenebilir. Küreselleşmenin hız kazanması iki gelişmeden kaynaklanmaktadır. Bunlar; Doğu Bloku'nun çökmesiyle birlikte liberal ekonomik modelin dünyaca yaygınlaşması ve ulaşım-iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerdir (Şahin, 2009: 43). Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte, çift kutuplu sistemden tek kutuplu bir dünya sistemine geçilmiş ve uluslararası alanda var olan dengeler bozulmuştur. Dengelerin bozulması, yeni arayışlarını da beraberinde getirmiştir. Sovyet Bloku'nun çökmesiyle birlikte küreselleşme sürecinin baş aktörü olan Batı süper güç olarak dünya sahnesine çıkmıştır. Doğu Bloku'nun çökmesi, Batı'nın - özellikle ABD- ekonomik ve siyasal anlamda süper güç haline gelmesi sonucunu doğurmuştur. Öte yandan, enformasyon alanındaki gelişmeler de küreselleşme sürecine hız kazandırmıştır. İletişim ve teknoloji alanında yaşanan hızlı gelişmeler, erişebilirliği kolaylaştırmıştır.

1.1.2.Ekonomik Boyutu

Ekonomik anlamda küreselleşme; yeni üretim teknikleri ve ulaşım sistemleri, buluşlar, sermaye ve finans alanındaki gelişmelerden oluşmaktadır. Üretim ve yatırım süreçlerinin, finans piyasalarının küreselleşmesi, ekonomik anlamdaki küreselleşmenin önemli parametrelerindedir. Üretimin küreselleşmesi, şirketlerin, mal ve hizmet üretmede kendi ülke sınırlarını aşmasıdır. Bununla birlikte, doğrudan sermaye yatırımları ve çok uluslu şirketler daha önemli hale gelmiş; mal ve hizmet ticaretindeki

hareket hız kazanmıştır. Finansal küreselleşmeyle birlikte de, uluslararası sermaye hareketliliği önem kazanmıştır. Ulusal sınırların ortadan kalkmasıyla, sermaye hareketliliğinin önündeki engel de ortadan kalkmıştır. Finans alanına yönelik hizmetlerdeki serbest hareketlilik, finans kuruluşlarını ve bankaları, hem ulusal hem de uluslararası ekonominin temel yapı taşları haline getirmiştir. Bu ise, ulus-devletin bu alanları kontrol edememesi sonucunu doğurmuştur (Karabağ, 2006:175-176).

Murray Rothbard ve David Friedman gibi düşünürler küreselleşmenin fikir adamlarındandır. Bu düşünürler 1970'li yıllardan itibaren çalışmalarının merkezine “piyasaların serbestliği” ilkesini koymuşlar ve “bırakınız yapsınlar” şeklindeki liberal ideolojinin geçerliliğini kanıtlamak için çalışmalarda bulunmuşlardır. 1970'li ve 1980'li yıllarda ABD ve İngiltere'de uygulanan ekonomi politikalarından sonra, zamanla bu liberal söylem bazı değişiklikler geçirmiş; yeni bir para politikasının uygulanması, finans piyasalarının kuralsızlaştırılması ve bu konuları düzenleyen uluslararası anlaşmaların imzalanması gibi konular gündeme gelmeye başlamıştır. Dünyada sermaye ve piyasa küreselleşirken amaç, tek dünya piyasasının oluşturulmasıdır. Küreselleşme, temelde ekonomik bütünleşmeye vurgu yapar. Ticari açıdan bakıldığında küreselleşme, pazarın milli sınırları aşarak dünya ölçeğinde büyümesi ve tek pazar haline gelmesidir. Zonis küreselleşmeyi, teknolojik yayılmanın hızlanması ve genişlemesi, uluslararası sermaye akışı, mallardaki ve hizmetlerdeki sınır ötesi muamelelerin artmasıyla birlikte ülkelerarası ekonomik dayanışmanın büyümesi olarak tanımlamaktadır. Deepak Lal ise küreselleşmeyi ulusal sermaye ve mal piyasalarının uluslararası düzeyde bütünleştirilmesi ile işleyen bir süreç olduğunu ifade etmektedir. Wolf'a göre de küreselleşme, ulusal pazarlara giriş gücünün, hızının ve sayısının ulusal olmayan rekabetçiler tarafından artmasıdır. (Kösoğlu, 2006:115; Tural, 2005: 22-23; Bulut, 2003: 183-184).

“Küreselleşme, kapitalizmin ileri bir aşaması olarak, uluslararası sermayenin ya da çok uluslu şirketlerin devreye soktuğu ve temelde devletin ekonomik yaşamdan çekilmesini öngören bir süreçtir” (Bulut, 2003: 185). Önceleri her bir ülkenin pazarına tek tek ulaşmaya çalışan kapitalist sermaye, günümüzde küreselleşmeyle birlikte tüm dünyayı tek bir pazar haline getirmektedir. Kısaca, küreselleşme kapitalizmin günümüzdeki görünümü olarak ifade edilebilir (Aslan, 2009: 290). Bir diğer ifadeyle; “küreselleşme, “tek dünya pazarı” yaratma mantığına dayanan kapitalizm

içerikli/yönelimli modernliğin Batıdan tüm dünyaya yayılması olarak adlandırılabilir” (Evin, 2012: 59).

Küreselleşme; rekabet ve kapitalist gelişme temeline dayanan; sermaye birikimini ve karı artırmayı hedefleyen bir süreçtir. Küreselleşme sürecinin merkezinde sanayileşmiş Batılı toplumlar yer almaktadır. Mali sermayenin önündeki uluslararası engelleri kaldırabilmek ve çevresel güçlerin kaynaklarını sömürebilmek Sanayileşmiş Batılı toplumların öncelikli hedeflerindedir (Duman, 2011: 684). “Küreselleşmenin temel unsurları olarak; merkez ülkelerin etkisi, karşılıklı bağımlılık, ekonomik liberalizm, karşılıklı ekonomik etkileşim, teknolojik gelişmeler ve çok uluslu şirketler sayılabilir” (Evin, 2012: 68).

Günümüzde, ulusal ekonomiler devletlerin sınırları içine gömülü olmaktan çıkmış; devletler piyasalar içine gömülü duruma gelmiştir (Esgin, 2001: 186). Bu demek oluyor ki; devletlerin, dünyadan izole bir şekilde politika üretmesi neredeyse olanaksız hale gelmiştir. Artık, devlet politika inşa sürecinde tek aktör değildir. Çok uluslu şirketler, uluslararası kuruluşlar ve uluslararası sivil toplum kuruluşları devletin politika inşa sürecini tehdit eden temel aktörlerdir. Bu üç temel aktör, hem küreselleşmenin sonucu olarak ortaya çıkmakta; hem de küresel dünya düzeninin şekillenmesinde rol oynamaktadır (Cebeci, 2008: 23).

Bardhan’a göre küreselleşme; temel olarak uluslararası ekonominin entegre olması ve özellikle de dış ticarete ve yatırıma açık olmak anlamındadır. O’rourke da benzer unsurları ön plana çıkardığı tanımlamasında küreselleşmeyi, ticari engellerin giderek azaldığı, göçlerin önündeki engellerin ortadan kalktığı, sermaye akışının hızlandığı, Doğrudan Yabancı Sermaye’nin (DYY) serbest kaldığı ve teknoloji transferlerinin hızlandığı bir ortam olarak açıklıyor (Zengingönül, 2005: 89).

John Tomlinson’a göre, küreselleşme dünyayı tek bir yer haline getirmektedir. Bu durumun en bariz örneği; ulus devletlerin ekonomik faaliyetlerinin küresel/kapitalist ekonomiye hapsolmesidir (Tomlinson, 2004: 23). Tek dünya piyasasının oluşması, rekabet ortamını da beraberinde getirmiş ve eşitsizliklere neden olmuştur. Şunu belirtmek gerekir ki, küreselleşme herkes için aynı anlamı taşımamaktadır. Kent, bölge ve ülkeler arası farklılıklar oluşmuştur. Gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerin pastadan aldıkları pay oldukça farklıdır. İçinde bulunduğumuz küreselleşme sürecinde, güney ülkeler siyasi anlamda meşruiyet kaybına uğramakta; ekonomik anlamda dışa

bağımlılık, mali krizler ve dış borçlar artmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk giderek artmakta ve dışa bağımlılık devletin egemenlik gücünü törpülemektedir. Hükümetler ekonomik anlamda bağımsız karar alamaz hale gelmiştir. Gelir dağılımdaki adaletsizlik artmıştır. Bu nedenlerden dolayı, küreselleşme kavramı zaman zaman emperyalizm kavramıyla ilişkilendirilmektedir.

1.1.3.Siyasi Boyutu

Küreselleşme kavramı, ilk olarak 1960’larda ortaya çıkmış, 1980’lerde sıklıkla kullanılmaya başlanmış, 1990’larda ise, hakkında yoğun çalışmalar yapıldığı anahtar bir kavram haline gelmiştir (Atasoy, 2005: 128). Küreselleşme ya da diğer adıyla globalleşme genel anlamda; ülkeler arasındaki iletişim, etkileşim ve bağımlılığın artması, siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin yoğunlaşması ve uluslararası evrensel bir kamuoyunun ve hukukun oluşma süreci olarak tanımlanır. (Yayla, 2004: 100). Bir diğer tanıma göre; “Küreselleşme; zaman, mekan, nüfus, ekonomi, siyaset, bilim teknoloji, kültür, ideoloji gibi bir çok sürecin sorgulanması ile gündeme gelen ve bazı değişimleri yansıtan karmaşık içerikli bir kavramdır” (Karabağ, 2006: 147).

Küreselleşmenin boyutlarından bir diğeri, siyasi boyuttur. Küreselleşmenin siyasi boyutu ile ilgili olarak akla ilk gelen, ulus-devlettir. Ulus-devlet, küreselleşme ile ilgili tartışmaların başında yer almaktadır. Ulus-devlet, ulusların karşılıklılık ilkesince uluslararası eşitliği öngörmekte; ulusal egemenlik ve devlet egemenliği esasına dayanmaktadır (Özkan, 2000: 370).

Daha çok ekonomik konuların ağırlıkta olduğu küreselleşme kavramı, zaman içerisinde farklı anlamları da içermeye başlamıştır. Ulus-devlet ve vatandaşlık kavramlarındaki aşınmalar, dünya genelinde göçmenlerin sınır aşan hareketleri, çevre sorunları, uluslararası kurumlar, insan hakları ve daha pek çok konu küreselleşme kapsamında değerlendirilmektedir (Karabağ, 2006: 150).

Klasik egemenlik anlayışındaki değişim, küreselleşmenin siyasal alanda doğurduğu en önemli sonuçların başında gelmektedir. Ulus-devletin egemenlik yapılanması Vestfalyan egemenlik sınırları içerisinde milli egemenlik anlayışını bünyesinde barındıran bir devlet modelidir. Dış otoritelerin dışarıda tutulması ve iç

işlerine karışmama Vestfalyan egemenlik anlayışının başta gelen ilkelerindendir. Ancak, günümüzde devlet egemenliği bu niteliklerini yitirmiştir. Buradan yola çıkarak, günümüzde mutlak egemenlikten kayıtlı egemenliğe doğru bir geçiş yaşandığı yönünde yorumlar ortaya çıkmaktadır. Bir devletin kendi varlığının değil de, bir dünya sistemine üyeliğinin önem taşıdığı bir yaklaşımdır kayıtlı egemenlik anlayışı. Ayrıca yaşanan küreselleşme gelişmeleriyle birlikte devletin piyasaları denetleme ve bilgiyi kontrol altında tutabilme gücü de azalmıştır. Kısaca, klasik egemenliğin bir unsuru olan etkili devlet anlayışında zayıflama görülmektedir. (Şahin, 2009: 102-105).

Küreselleşmenin bir sonucu olarak ulusalcılık güçlenebilir. Ulusalcılık bu durumda, "yerel" köklere bir dönüş olarak anlaşılabilir. Ulusalcılık, yaşanan küreselleşme akışına karşı bir direnç biçimi olarak ortaya çıkabilir. Üçüncü alan ise, küreselleşme ve kültürel alan arasındaki ilişki içerisinde belirginleşmektedir. Küreselleşmenin sonuçları bilhassa yerel kimlik ve kültürler konusu içinde yer almaktadır. Küreselleşmenin kültürel boyutu, farklı kültürel kimliklerin bir araya gelmesini öngörmektedir (Yeşiltuna, 2006: 483; Akdemir, 2004: 43; İçli, 2001: 163-164).

Küreselleşme süreciyle, Batı dışı ülkelerde devletin her alanda küçültülmesi ve serbest pazar sistemi teşvik edilmektedir. Ayrıca, bu ülkelerde azınlık hakları konusuna aşırı derecede vurgu yapılmakla birlikte, Batılı devletler için aynı durum söz konusu olmamaktadır. 1990'lı yıllardan itibaren, AGİT'in faaliyetlerini, ulusal azınlıklar konusu üzerine yoğunlaştırması bu durumun bir kanıtıdır (Evin, 2012: 65).

Rosenau, küreselleşme süreci ile birlikte uluslararası ilişkilerde yaşanan değişimleri; küresel uzaklıkları ortadan kaldıran teknolojik ilerleme, ulusal hükümetlerin sorunları ulus içinde çözmede yetersiz kalışları, ulus-devlet hükümetlerinin tek başlarına çözemeyecekleri küresel çaptaki sorunların ortaya çıkışı, güçlü ortaklıkların ortaya çıkışı, yetki ve eğitim kazanımlarında üst düzeylere gelen vatandaşın devlet otoritesine karşı daha özgür davranma istekleri olarak sıralamaktadır (Çetin, 2008: 178). Kısaca, küresel gelişmeler uluslararası ilişkilerde bir dizi değişikliği beraberinde getirmiş ve ulus devletler küresel sorunlar karşısında tek başlarınyetersiz kalmaya başlamışlardır.

1.1.4.Kültürel Boyutu

Küreselleşmenin boyutlarından üçüncüsü ise, kültürel boyutudur. Kültür, en geniş anlamıyla bir halkın hayat tarzı; toplumların kendilerine has hayat tarzlarını oluşturan inanç, değer ve tutumlarıdır. Kültür, öğretim ve öğrenme yoluyla nesilden nesile aktarılır ve bir topluma ait örf, adet, gelenek, yaşam tarzı, alışkanlık ve zihniyeti de kapsar (Şahin, 2009: 92; Yayla, 2004: 141-142). Giddens, kültürel anlamda küreselleşmeyi, kapitalist modernliğin tüm dünyaya yayılması olarak tanımlamaktadır (Evin, 2012: 65). Küreselleşme, hem kültürel benzeşmeyi hem de kültürel farklılaşmayı beraberinde getirmektedir. Küreselleşmeyle birlikte kültürler arası iletişim ve etkileşim artmaktadır. Ancak, bu etkileşim Anglo-Amerikan kültürün etkisi altında, tek yönlü olarak cereyan etmektedir. Oluşan küresel kitle kültürüyle birlikte batılı hayat tarzı tüm dünyaya yayılmaktadır. Anglo-Amerikan kültürden kaynaklanan beslenme, giyim ve eğlenme alışkanlıkları, İngilizce yaygınlık kazanmakta; Batı kaynaklı değerler, evrensel değerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumu kültürel türdeşleşme olarak ifade etmek mümkündür. Ancak, küreselleşme kültürlerarası farklılaşmayı da hızlandırmaktadır. Yerelleşme, yani yerel kültürel değerlere dönüş hızlanmakta; yaşanan türdeşleştirici kültürel baskılardan dolayı milliyetçilik ve dini değerlere dönüş canlanmaktadır (Şahin, 2009: 93-95). İletişim ve telekomünikasyon alanındaki gelişmeler kültürel küreselleşmeyi hızlandırmakta ve küresel düzeyde artan iletişim ve bilişim teknolojileriyle birlikte yerel kimlik ve kültürler de güçlenmektedir (Bülbül, 2006: 35; Özkan, 2000: 363). Samuel Huntington “Medeniyetler Çatışması” teziyle, küreselleşmenin kültürler arası farklılığı, parçalanmayı ve hatta kutuplaşmayı da beraberinde getirdiğini ileri sürmektedir (Akdemir, 2004: 47).

Hall, küreselleşmeyi modern ve post modern olmak üzere iki farklı şekliyle ele almaktadır. “Modern küreselleşme, ekonomik dolaşımın sınırlı olan küreselleşmedir; post modern küreselleşme kavramı ise bugün içinde bulunduğumuz, ekonomiden siyasete, çevreden kültüre tüm alanları kuşatan küreselleşmeyi ifade eder”. Küreselleşme, bu bağlamda, çoğu zaman dünyanın tek tipleştirilmesi ve Batı emperyalizminin bir görünümü olması yönünde eleştirilmektedir. Tek tipleştirme korkusunun temelinde Amerikan kültürü yer alır (Evin, 2012: 76).

Kültürel küreselleşmeden kaynaklanan gelişmeler, ulus devlet modelini tehdit edici niteliktedir. Ulus devletler günümüzde hem küresel kitle kültürünün, hem de yerelleşmenin (glokalizm sürecinin) tehdidi altındadır. Küreselleşmenin yerelliği güçlendirici etkileri bir yandan milli kimliğin muhafazasına katkıda bulunurken, diğer yandan da alt kültürlerle canlılık kazandırmaktadır. Bu durum ise, bölgesel oluşumlara ve mikro milliyetçilik akımlarına sebep olmaktadır (Şahin, 2009: 171). Beck, küreselleşmenin çelişkili bir süreç olduğunun anlaşılabilmesi için, konuyla ilgili bakış açımızın ‘ya o, ya da o’ anlayışından ziyade ‘hem o, hem de o’ anlayışına kayması gerektiğinin altını çizmektedir. Bu bakış açısı, küreselleşmeyi yerelleşmeyle, bütünleşmeyi parçalanmayla, merkezileşmeyi adem-i merkezileşmeyle birlikte düşünmeyi sağlar (Vatandaş, 2002: 10). Kısaca, içinde bulunduğumuz durum, eş zamanlı olarak yerelleşme, bölgeselleşme ve küreselleşme süreçlerini birlikte kapsamaktadır (Özkan, 2000: 366).

Yukarıda görüldüğü gibi küreselleşme; tarihsel gelişim süreci bakımından oldukça eskilere dayanan kapsamlı bir olgu olmasının yanında, farklı boyutlarına ağırlık verilerek (ekonomik, siyasi, kültürel) anlamlandırılmasından dolayı da karmaşık bir olgudur. Küreselleşme ekonomik, siyasi ve kültürel boyutları olan ve birini diğerinden bağımsız düşünemeyeceğimiz kompleks bir süreçtir. Küreselleşmeyi genel olarak değerlendirdikten sonra, şimdi de “Küreselleşmenin Ulusal Kültür ve Kimlik Üzerindeki Etkileri” konulu bu çalışma için kavramsal çerçeve oluşturma bakımından önem taşıyan diğer parametreleri sırasıyla inceleyebiliriz.

1.2.ULUS-DEVLETİN ARKA PLANI VE TÜRK ULUSAL KİMLİĞİNİN DOĞUŞU

Ulus-devlet tanımlamasına geçmeden önce, “ulus” ve “devlet” kavramlarına kısaca değinmek faydalı olacaktır. İlk kavramımız olan ulus kavramı, farklı özelliklerine vurgu yapılan çok boyutlu ve karmaşık bir olgudur. Kavramın tanımlanmasında kimi zaman dil, din, ırk, tarih, coğrafya birliği gibi objektif unsurlara önem verilirken, kimi zamanda amaç, kader ve ülkü birliği gibi sübjektif unsurlar ön plana çıkmaktadır. Objektif unsurlar maddi, sübjektif unsurlar ise manevi niteliktedir.

En genel anlamıyla ulus; oluşumu tarihin belli bir döneminde başlamış olan,

insanların etkin katılımıyla gerçekleşen ve verili değil edinilmiş olan siyasal, ekonomik, coğrafi, toplumsal, iradi bir süreçtir (Sağ ve Aslan, 2001: 176). Bir diğer tanıma göre ise, aynı dili konuşan, aynı kültürel ve tarihi birikimi paylaşan, aynı soydan gelen ve aynı dine inanan, aynı düşmanlara sahip olan, özetle bütünleşmiş ve ortak bir kimliğe sahip olan topluluk olarak tahayyül edilmektedir. Modern anlamda “ulus”, kültürel ve siyasi boyuta sahip bir olgudur (Şahin, 2009: 146).

Ulus bir devletin teritoryal sınırlarıyla çakışan ortak bir siyasal sisteme, ekonomiye, yargı sistemine ve vatandaşlık haklarını ve sorumluluklarını dayanak alan kamusal bir kültüre iradi seçimleri doğrultusunda dahil olan bireylerin oluşturduğu sözleşmeye dayalı ve yapay bir birlik olarak tanımlanır (Eryılmaz, 2010: 178).

İnsan gruplarını tanımlamak amacıyla kullanılan ulus kavramı; kişilerin birlikte yaşamaya yönelik dayanışma ve sadakat duygularının ön planda olduğu insan yapımı bir olgudur (Karabağ, 2006: 59). Görüldüğü gibi, günümüzde ulusun tanımlanmasında daha çok subjektif nitelikler esas alınmaktadır.

Giddens’a göre; ulus, doğada verili bir şey değildir. O, ulusların doğuş sebebini, kültürel ayrıma bağlamaktadır. Göreceli olarak yakın zamanın bir ürünü olan uluslar, kendi geleceklerini belirleme hakkına sahiptir. O, aynı zamanda, ulusları gönüllü birlikler olarak kabul etmemekte ve çoğu üyenin içinde doğup, yaşayıp, öldüğü topluluklar olarak ifade etmektedir. Dolayısıyla bir kader birliği söz konusudur. Aynı zamanda, uluslarda, köklü bir tarihsel birikime sahip oldukları yönünde bir algı söz konusudur. “Uluslar, içlerinde barındırdıkları bireylerin birbirlerine karşı başka ulustan kişilerle söz konusu olmayan, özel yükümlülüklerle sahip oldukları ahlaki topluluklardır” (Giddens, 2000: 147-148). Ulusun, geriye dönük inşasının mümkün olmasıyla birlikte, ileriye dönük kurgusu da mümkündür. Bu demek oluyor ki; geleceğe yönelme , ulusu geriye dönük olarak inşa edilmiş bir etno-kültürel topluluk olmaktan çıkararak, kendi kaderini elinde tutabilen siyasallaşmış bir çıkar grubuna dönüştürmektedir. Ulusal kimliğin gerek geriye dönük, gerekse ileriye dönük inşasında anavatan toprağı esas alınmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında; ulus, ne bir etnik grup, ne de bir devlettir. İkisinin harmanlanmasıyla ortaya çıkan, bir toprağı vatan edinen ve zaman içerisinde siyasal bir karakter elde etmiş olan bir çıkar grubudur (İnaç, 2006, 29-30).

Uluslar, hem modern toplumun oluşturduğu siyasal yapının önemli bir unsuru, hem de toplumların tarihsel süreç içerisinde oluşturmuş oldukları kültürel birikimin bir ürünüdür. Bir toplumun kültür değerleri, tarih, coğrafya ve dil birliğiyle oluşmaktadır. Kültür ise, toplumun yaşam biçiminin en üst ifadesidir (Alagöz, 2005: 5). Bir topluluğun ulus olarak nitelendirilebilmesi için, öncelikle dil birliğinin olması gerekmektedir. Dil, milli kimliğin de en belirgin ögesidir. Bir toplumdaki fertler arasında “biz” duygusunun yaratılmasındaki en önemli faktörlerin başında, dil birliği gelmektedir. Bu nedenle, ulus-devletlerde genellikle tek bir resmi dil bulunmaktadır ve bu dil, ağırlıklı olarak çekirdek etninin dilidir (Şahin, 2009: 157).

Ulus kavramını tanımlamak ve meşru kılmak için, ulus-devlet amacını taşıyan gelişmeler ise “ulusçuluk” olarak ifade edilmektedir. Bu akım, yakın tarihte doğal olmayan, çağdaş birtakım toplumsal şartlar tarafından belirlenmiştir (Karabağ, 2006: 59-60).

Devlet kavramını tanımlamak gerekirse; devlet, tarihi süreç içerisinde belirli faktörlerin etkisiyle ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Devletin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde etkili olan faktör; ekonomik, siyasal, sosyal ve teknolojik alandaki yenilikler olmuştur. Tarıma ve yerleşik hayata geçilmesi, devletin ortaya çıkmasına imkan veren gelişmelerin başında gelmektedir. Sonrasında, Fransız İhtilali, Sanayi Devrimi ve kapitalizm modern devlet sisteminin oluşmasında etkili olan faktörlerden olmuştur (Karabağ, 2006: 145). “Devlet, uluslararası ilişkiler alanında kullanılan en genel anlamıyla, belirli bir coğrafi alanda yaşayan halk üzerindeki resmi, egemen ve tanınmış üstün siyasal otoriteyi ifade etmektedir” (Yüksel, 2001: 136). Gözler’e göre; devlet, belirli bir toprak parçası üzerinde egemenlik kurmuş insan topluluğudur. Diğer bir tanıma göre; “Devlet, belirli bir ülke üzerinde yaşayan, üstün bir iktidara tabi olan, teşkilatlanmış insan topluluğunun meydana getirdiği devamlı ve hukukun kendisine kişilik tanıdığı bir varlıktır”. (Gözler, 2006: 43). Bir diğer tanıma göre; devlet, insan ve doğa faktörlerinin etkisiyle, insanlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi ve kontrolü amacıyla ortaya çıkmış olan mekana bağlı siyasi bir örgütlenmedir (Karabağ, 2006: 27). Sınırları çizilmiş bir toprak parçası, bir insan grubu, siyasal iktidar ya da egemenlik bir devletin varlığına ilişkin bulunması gereken öğelerdir. Aynı zamanda, bu üç öğenin bir arada bulunması da şarttır (Yıldırım, 2004: 38). Bunlardan herhangi birinin eksikliği durumunda, bir devletin varlığından söz etmek mümkün değildir.

Devlet; siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, coğrafik, hukuki ve benzeri alanları içermektedir. Ayrıca bir insan topluluğunun varlığı, belli bir sınıra sahip olma, bir başka otoriteriyen bağlı olmanın söz konusu olmadığı ve en üstün otorite olma özelliğini taşıyan siyasi bir yönetim, sistemli bir ekonominin varlığı ve sirkülasyon sistemi devletin temel unsurlarındandır. Egemenlik ve tanınma da, devlet açısından önemli olan unsurların başında gelmektedir ki, bir devletin uluslararası arenada kabul görmesi ve faaliyetlerini devam ettirebilmesi adına bu iki unsurun olması gerekmektedir (Karabağ, 2006: 105). Ulus ve devlet birbirlerinin varlıklarını meşru kılma işlevi taşıyan olgular olmakla birlikte, her ikisi de birbirlerinin olmazsa olmazı değildirler. Her devlet var olabilmek için vatandaşa ihtiyaç duymaktadır ancak, her ulusun bir devletin olması şart değildir. Devletin belirli sınırları vardır ve bu nedenle bir gerçekliği ifade etmektedir. Ulus ise, hayali bir topluluktur. Çünkü, ulusun üyelerinin tamamı birbirleriyle yüzleşmemekte ve entelektüellerin duyarlılıkları sayesinde kendini tanımlaması söz konusu olmaktadır. Bu demek oluyor ki ulus, hayali ve entelektüel bir gerçekliktir. Devletin mi, ulusun mu önce olduğu konusunda ise farklı görüşler olmakla birlikte, İnaç'a göre baskın görüş, devletin daha önce var olduğudur (İnaç, 2006: 47-48).

Ulusallık ise, ulusun dış dünya karşısında çıkarlarını koruyabilmesini ifade etmektedir. Ulusallığın, ulusun geniş katılımı ile ortaya çıkması ve ulusun büyük çoğunluğunun yararına olması gerekmektedir (Manisalı, 2002: 73-74).

Asıl konumuz olan 'ulus-devlet' kavramının temelini oluşturan ulus ve devlet kavramlarına ve yine söz konusu kavramla bağlantılı olarak ulusallık kavramına kısaca değindikten sonra, ulus-devletin ne olduğu konusuna geçebiliriz.

“Ulus devlet, meşruiyetini bir ulusun belli bir coğrafi sınır içindeki egemenliğinden alan devlet şeklidir. Devlet politik ve jeopolitik bir varlık, ulus ise kültürel ve/veya etnik bir varlıktır”. Ulus devlet, bu ikisini bir coğrafyada örtüştürmesi bakımından, daha önceki devlet yapılarından ayrılmaktadır (Torun, [Tarih yok]: 1). Modernleşmenin devamı olarak tahayyül edilen ulus devlet, ulus üzerine inşa edilmiştir. Diğer bir ifadeyle, ulus devlet sistemine göre, egemenlik ulusundur.

Ulus-devlet, gelenek-görenek ve ayrıcalıkları değil de akli esas alan; genel yasalarla düzenlenen ve modernliğin siyasi biçimi olan bir oluşumdur (Yüksel, 2001:

24). Yine, benzer bir tanımla: “Ulus-devlet, modern devlet yapılanmasına milli unsurların eklenmesi ile vücut bulmuş bir siyasi yapılanma modelidir”. Bu milli unsurların başlıcaları; siyasi ve toplumsal yapının ulus üzerine inşa edilmesi, ulus esaslı toplumsal bütünlüğün (homojenitenin) hedeflenmesi, egemenliğin ulusa ait olması ve ülke sınırlarının ulusun yaşadığı alan dahilinde tayin edilmesidir. Ulus devlet modeline göre; ulus, devletin hem meşruiyet kaynağını hem de sınırlarını oluşturmaktadır (Şahin, 2009: 121). Bir diğer tanıma göre; “ulus devlet; ortak değerler etrafında toplanan ve ulusal politikalarla şekillenen siyasi bir çerçevede yaşayan ve fikir beyan eden milletlerin bir arada yaşadığı siyasi bir düzen olarak da ifade edilebilmektedir” (Yalçınkaya vd., 2012: 12).

Ulus-devletin tarihsel gelişimine yönelik bir sınıflandırma yapılacak olursa, ulus devlet yapılarını üç kategoriye ayırarak değerlendirmek mümkündür. Bunlar:

-Avrupa ve Avrupa yakın çevresi merkezli ulus-devletler,

-Bilhassa, Amerika kıtasında gözlenen ve yerli halkın yok edilerek, onların yerine göçmen bir nüfusun getirilmesiyle oluşan ulus devletler,

-20. yüzyılın ikinci yarısının sonunda ortaya çıkan sömürgeleikten kurtulmaya yönelik hareketlerin oluşturduğu ulus-devletler (Karabağ, 2006: 99).

Ulus-devletin temel unsurları milli egemenlik ve milli kimliktir. Bu demek oluyor ki, bir siyasi yapılanma, ulusu egemenliğin kaynağı ve sahibi olarak görüyor ve tek bir milli kimliği içeriyorsa, orada ulus-devlet formundan bahsetmek mümkündür. Ulus-devletin en fazla vurgu yapılan niteliği olan ve ulus-devlet yapısının temel unsurlarından ilkinin oluşturduğu milli egemenlik anlayışı, XVI. yüzyıl Avrupa’sında ortaya çıkmıştır. Kral, kilise ve feodal beyler arasında ortaya çıkan güç mücadelesi, yapısal bir değişimin yaşanması sonucunu vermiştir. Güçlü bir egemenlik anlayışı, merkezi kurumsallaşmaya geçişi beraberinde getirmiştir. Ulus-devlet egemenliği; biri, siyasi otoritenin temel hukuk kurallarını ve kendine ait yetkileri özgürce belirleyebilme yeteneği; diğeri, devletin halk egemenliği esasına dayandırılması olmak üzere iki temel üzerinde yükselmiştir. Tüm ulus-devletlerde siyasi sistem, milli egemenlik ilkesine göre şekillenmektedir. Ulus-devletin temel unsurlarından bir diğerini oluşturan milli kimlik ise, herkes tarafından benimsenen ortak, tek bir üst kimliği ifade etmektedir. Geleneksel aidiyet bağlarının zaman içerisinde silinmesiyle birlikte ortaya çıkan kimlik krizine,

ulus-devlet milli kimlik ile cevap vermiştir. Ulus-devlet modelinde milli kimlik ne kadar sağlam temeller üzerine tesis edilirse, uluslaşma da o ölçüde sağlam olur. Bu tarz bir uluslaşmanın sağlanabilmesi demek, siyasal ve toplumsal sistemin de sorunsuz işlemesi demektir. Dolayısıyla, uluslaşma politikalarıyla, etnik ve dini alt kimliklerin aynı potada-milli kültür potasında- eritilmesi ulus-devlet açısından önem taşımaktadır. (Şahin, 2009: 154-157).

Ulus-devlet, feodal bir siyasal düzenden, merkezi bir siyasal düzene geçişi ifade etmektedir. İdeal ulus devlet açısından en önemli özellik türdeşliktir. Ulus, dilsel, dinsel, tarihsel ve kültürel bakımdan aynı mensubiyet duygusuna sahip olan ve ortak düşmanları bulunan insan topluluğunu ifade ederken; ülke ise, türdeş özelliklere sahip kişilerin üzerinde yaşadıkları ve etkileşim içinde oldukları coğrafi parçayı ifade etmektedir. Ulusun bireylerinin devlet aygıtıyla ilişkisini sağlayan hukuksal bağ ise vatandaşlıktır (Yüksel, 2001: 101). Ulusallığın en temel ilkesi olan ve bireyin özerkliğini devletin keyfi müdahalesi karşısında garanti altına alan vatandaşlık, insan hakları nosyonunun bir parçasını oluşturmaktadır (İnaç, 2006: 50). “Vatandaşlık” kavramı ulus-devlet için önem taşıyan bir kavramdır. Ulus-devlet içerisinde yer alan kişilere tanınan vatandaşlık statüsü, kişiler arasında birleştirici/bütünleştirici bir etkiye sahiptir. Aynı zamanda devlete bağlılığa giden yolda da önemli bir argümandır.

Ulus ve ulus-devlet temelli yapılanmış olan günümüz modern devletlerinin karakteristik özellikleri şu şekildedir:

-Uluslararası anlaşmalarla belirlenmiş, sınırları kesin bir toprağa sahip olan modern devletler, belli bir nüfusa egemen olması nedeniyle ulus temellidir.

-Modern devletler iç ve dış ilişkilerde bağımsız karar alabilmekte ve yürütebilmektedir. Başka bir ifadeyle, modern devletler iç ve dış egemenliğe sahiptir.

-Modern devletler siyasi olarak merkezi özelliktedir. Modern devlet yapısında, halk parlamento yoluyla yönetilme hakkına sahiptir.

-Modern devlet, aynı zamanda anayasal devlet olmayı gerektirir. Devletin görevleri, yetkileri ve bunların icrası anayasa ile belirlenmektedir. Bu ise, kurallara bağlılığın esas alındığının bir göstergesidir.

-Modern devletlerin monarşi ve hanedanlıklardan en temel farkı, yönetim

yetkisinin seçimle ve parlamento yoluyla hükümetlere verilmesidir.

-Modern devletlerin ekonomik ve toplumsal ilişkilerin yürütülmesi adına bazı kurumla oluşturduğu görülmektedir.

-Laiklik kuralları üzerine inşa edilmiş olan modern devletler, aynı zamanda birer vergi devletidirler (Karabağ, 2006: 101).

Postmodern yaklaşıma göre, modern ulus-devlet, sınıf çatışmalarının son bulduğu, geleneksel toplum biçimlerinin aşıldığı, başka bir ulusla birleşme isteğinde olan azınlıkların bulunmadığı, ulusun bir bütün olduğu bütünleştirici bir anlayışa dayanmaktadır (Yüksel, 2001: 28-29). Ulus (millet) devlet ile milli devlet zaman zaman karıştırılan iki kavramdır. Her iki devlet yapısı da milli bir asabiyyeye bağlı olarak kurulmakla birlikte; ulus-devlet ile milli devletin karıştırılmasına engel olabilecek en temel fark ise, homojen bir toplum yapısının varlığıdır. Ulus-devlet, homojen bir toplum yapısına sahip iken, milli devlet toplumsal homojenlikten yoksundur. Aynı zamanda, milli devlet yapısında, milliyetçilik ile milli egemenlik ilkelerinin özdeşleşmesine gerek yoktur. Oysa, ulus-devlet yapısı için aynı durum söz konusu değildir. Her iki devlet yapısını örneklendirmek gerekirse; Türkiye Cumhuriyeti bir ulus-devlet iken, Osmanlı İmparatorluğu ise bir milli devlettir (Şahin, 2009: 163).

Ulus-devletle ilgili olarak adından sıkça bahsettiren diğer bir kavram da, özerkliktir. 'Özerklik' kavramı, ulus devletlerin eylemleriyle ilgili olarak siyasi analizlerde yaygın bir şekilde kullanılan kavramların başında gelmektedir. Bu kavram sınırları belli olan siyasi-coğrafi bir toprak parçası üzerinde, dış müdahalelerden bağımsız olarak kendi kendini yönetme hakkını belirtmek adına 'egemenlik' kavramıyla da bağlantılandırılmaktadır. Özerklik kavramı iki özelliği bünyesinde barındırmaktadır. Bunlardan ilki, dış yönetimden, güdümlenme ve kısıtlamadan bağımsızlık fikri (heteronomi)dir. Diğeri ise, bunun öznelere uygulandığı düşüncesidir. Bilindiği gibi, sadece eylemlerin atfedilebileceği varlıklar özerk olabilir ve bu koşul hem insanlara uygulanabilmekte; hem de hükümetler, siyasi partiler ve ulus devletler gibi toplumsal yapıları da kapsamaktadır (Tomlinson, 1999: 147).

1648'de imzalanan Vestfalya Barış Antlaşması ile, Avrupa'da ortaya çıkan modern ulus-devletler, uluslararası ilişkilerin temel aktörü konumuna gelmişler; bu tarihten itibaren uluslararası ilişkilerde bağımsız ve egemen devletler esas alınmış ve

uluslararası ilişkiler bağlamında yeni yapılanmalar ortaya çıkmıştır. Diğer bir ifadeyle, Vestfalya Barış Antlaşması'nın imzalanmasından günümüze kadar geçen sürede, uluslararası sistem “devletler sistemi”dir (Karabağ, 2006: 56). Ulus-devlet yapılanmasının egemenlik anlayışı Vestfalyandır. Vestfalyan egemenliğin başlıca ilkesi ise, dış otoritelerin dışarıda tutulmasıdır. Ulus-devlete şekil veren milli egemenlik ilkesi bir üst otoriteye bağlı olmadan kurallar koyabilme, kararlar alabilme ve bunları uygulayabilme gücünü ifade etmektedir (Şahin, 2009: 102). Ulus-devlet modelinde, ulus siyasal egemenliğin hem sahibi hem de kaynağıdır. Bu özellik ise, devlet biçimleri içerisinde ilk defa ulus-devlet modelinde net bir şekilde kendini hissettirmektedir. Dolayısıyla, ulus-devlet yapılanması demokrasi ile yakından ilişkilidir. Siyasi egemenliğin tek sahibi olan ulusun fertleri vatandaşlık statüsü ile egemenliklerini kullanırlar. Seçme-seçilme esasına dayalı vatandaşlık anlayışı ulus devlet düzeninin meşruluğunu oluşturmaktadır. Artık, yerel cemaat bağlarının yerini, ulus devlete yönelik olarak ‘sadakat bağı’ almaktadır (Özkan, 2000: 367-368; Şahin, 2009: 134).

Ulus devlette, ülke ile ulus arasındaki milliyetçi ideolojiden kaynaklanan moral ve siyasi bağlar önem taşımaktadır. Modele göre topluluk “biz” duygusunun sahip olduğu ulustur. Ulus, öncelikli olarak homojen kültürel bir birim olarak görülmektedir ve ortak bir kimliğe sahip olduğuna inanılmaktadır (Şahin, 2009: 133-134). Bu kimlik ise, farklılıkları aynı potada eritebilecek olan, ‘ulusal kimlik’ tir.

Şunun altını çizmek gerekir ki; ulus-devlet, fertlerin milli politik mekanizmalar ve kurumlarca kendi kaderlerini belirleyebildikleri bir modeli ifade eder. Bu model aynı zamanda, feodal bir siyasi düzenden merkezîyetçi bir siyasal düzene geçişi temsil eder. Ulus-devlet kendi egemenliği altındaki alanlarda, başka bir egemenlik unsurunu kabul etmez. Bu devlet, kendi sınırlar içerisinde yasa tekeline sahiptir. Aynı zamanda herhangi bir yabancı uyruklunun ülkesine girmesine ve kendi vatandaşının da ülkeden ayrılmasına izin vermeme yetkisine de sahiptir (Cebeci, 2008: 24-25) Bu durum, devletin otoritesiyle ilişkilidir.

Ulus devletin yapısal özelliklerine değinmek gerekirse, bunlar; ülkesel, siyasi ve idari bütünlükten oluşmaktadır. Ülke, en genel anlamıyla devlet egemenliğinin sınırlarını ifade eder. Ulus devletlerde ülke toprakları kesin sınırlarla çizilmiş, kutsal bir özellik taşıyan, sadakat ögesi bulunan ve tek bir meşru otoritenin bulunduğu alanı ifade

eder. Ulus-devletlerde ülke bütünlüğü, ulusun bütünlüğü açısından önemlidir. Siyasal bütünlük ise, ülkede tek bir siyasi otoritenin bulunması, siyasi gücün bir merkezde toplanması, eşitliğin olması ve her yerde aynı yasaların geçerli olması niteliklerini ifade etmektedir. Siyasal bütünlük esasen, vatandaşlık bağı ile sağlanmakta ve birey bu sıfatla ulusa dahil olmaktadır. İdari bütünlük ise, nihai otoriteye sahip tek bir hükümet yapılanmasının olması ve kamu hizmetlerinin merkezin hiyerarşisi içinde yürütülmesi gibi prensiplerden oluşmaktadır (Şahin, 2009: 159-162).

Ulus devletin ne olduğu konusunda, sosyolojik, tarihsel ve hukuksal olmak üzere üç temel yaklaşım söz konusudur. Bunlardan ilki olan sosyolojik yaklaşıma göre, ulus devlet kapitalist gelişme sürecinin bir türevidir. Avrupa devletlerinde anavatan düşüncesinin oluşması ve düşünsel atılımın kitleselleşmesi bu yaklaşımda etkili olan diğer unsurlardandır. Bir gazete okuyucusunun her sabah binlerce kişinin kendisi gibi aynı gazeteyi okuduğunu bilmesi, düşünsel atılımın kitleselleşmesinin basit bir örneğidir. Tarihsel yaklaşıma göre ise; ulus devlet on altıncı yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır ve ulus devletin bu dönemde ortaya çıkmasında ise, Avrupa genelindeki kültürel türdeşliğin yaygınlık kazanması önem taşımaktadır. Kırsal bir nüfus yapısının varlığı ve adem-i merkeziyete yönelmiş olsa da, her bölgede aynı özellikleri taşıyan siyasi bir yapının varlığı bu yaklaşımın diğer bulgularındandır. Hukuksal yaklaşıma göre de; bir ulus devletin mevcudiyetinden bahsedebilmek, somut unsurlar olan ülke ve insan ile soyut unsurlar olan iktidar ve devlet tüzel kişiliğinin varlığına bağlıdır (Torun, [Tarih yok]: 2).

1.2.1. Ulus-Devlet Oluşumunun Tarihsel Arka Planı

Ulus-devlet oluşumunun tarihsel sürecine bakıldığında, XVIII. yüzyılda gerçekleşen Fransız burjuva devrimine kadar uzandığı görülmektedir. Ulus-devletler, feodalizmin mutlak yenilgiye uğradığı ve mutlakıyetçi rejimlerin ömürlerini tamamladığı bu tarihlerde, burjuvazinin geliştirmiş olduğu ve özünde iktisadi birliği hedefleyen bir örgütlenme biçimi olarak ortaya çıkmıştır (Vatandaş, 2002: 3).

Ortaçağ döneminde devlet meşruiyetini dini unsurlardan almaktayken, Fransız Devrimi sonrasında devletin meşruiyet kaynağının ulus olarak görülmesiyle birlikte ulus-devlet modelinin temelleri atılmıştır. Fransız İhtilali ile, ulus devletler

kurumsallaşmış siyasal iktidar biçimlerinin somut görünümü olmuşlardır. Kısaca, ulus-devlet, ulus kavramı üzerine temellendirilmiştir. Krallık rejimine karşı yapılan Fransız İhtilali ile, burjuvazinin önderliğinde oluşan bir ulusal yapının ülkede kendi kendini yönetmesi amaçlanmıştır. Ulusun tümünü temsil eden ve tek adam iktidarından ziyade çok adam iktidarı olarak ifade edilebilen bir ulusal egemenlik düzeninin kurulması olanaklı hale gelmiştir. Fransız Devrimi'nin doğurduğu "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi" ile feodal düzenden kaynaklanan hukuki ve sosyal ayrıcalıklara son verilerek, tüm insanlar yasa önünde eşit kabul edilmiştir. Bildiriye göre; egemenlik ulusundur ve yasa genel iradenin bir ifadesidir. Bu demek oluyor ki; Fransız Devrimiyle birlikte egemenliğin kaynağı ulusa dayandırılmış ve onun kullanımı da pozitif yasalarla sınırlandırılmıştır. Fransız Devrimi ile birlikte gerçekleşen egemenliğin ulusa ait olduğu yönündeki bu anlayış, zamanla Kıta Avrupası'ndaki diğer ülkelerde de yaygınlık kazanmıştır. Anglo-Sakson ülkelerde ise, bu durum Kıta Avrupası'nda yaşanılardan farklı olarak, devrimler yaşanmaksızın gerçekleşmiştir (Yalçınkaya vd., 2012: 17; Aslan, 2009: 291; Çetin, 2002: 92-93 ; Torun, [Tarih yok]: 14). Fransız İhtilali, meydana geldiği tarihe damgasını vurmuş ve neredeyse bütün toplumları etkilemiştir.

"Ulus devlet; ortak değerler etrafında toplanan ve ulusal politikalarla şekillenen siyasi bir çerçevede yaşayan ve fikir beyan eden milletlerin bir arada yaşadığı siyasi bir düzen olarak da ifade edilebilmektedir" (Yalçınkaya vd., 2012: 11).

Uluslararası hukukun temel öznesinin ve sistemin belirleyicisinin ulus devletler olmasında, Vestfalya süreci önem taşımaktadır. Ulus devlet olgusunun dünya çapında yaygınlık kazanması 1648 Westphalia Anlaşması ile olmuş; bu anlaşmanın ardından başta Avrupa olmak üzere dünya çapında yeni ulus devletler ortaya çıkmaya başlamıştır. ABD başkanı Woodrow Wilson'un I. Dünya Savaşı ardından yayınladığı "ulusların kendi geleceklerini belirleme" ilkesine dayalı on dört maddelik manifestosu ile de, modern ulus devlet sistemi daha da güç kazanmıştır. Fakat, Wilson'un önerdiği bu devletlerarası sistem, radikal etnik milliyetçi güçlere meşruluk sağlaması bakımından bazı eleştirilere uğramıştır. 1945 yılında Birleşmiş Milletler'in kurulmasıyla da siyasal faaliyetler ulusal sınırları aşmaya, uluslararası arenada baş göstermeye başlamıştır (Cebeci, 2008: 24; Çetin, 2008: 177).

Giddens, kimi zaman “modern” ya da “gelişmiş” toplumlar olarak da adlandırılan sanayi toplumlarının, önceki toplumsal düzen türlerinden oldukça farklı olduğunu ve bu toplumların ortaya çıkışlarının da Avrupa’nın ötesine uzanan sonuçlar doğurduğunu ifade etmektedir. Sanayi toplumlarının, geleneksel devletlere oranla daha gelişmiş olan siyasal düzenleri vardır. Ulus-devletlerin ilk örnekleri sanayi toplumlarıdır. Ulus-devletler, devletleri birbirlerinden açıkça ayıran sınırları olan siyasal topluluklardır. Ayrıca, ulus-devlet hükümetleri, sınırları içerisinde yaşayan vatandaşların yaşamlarının çoğu alanında, yasalar sayesinde söz sahibidirler (Giddens, 2008: 73-75).

Ulus-devlet temelli olan modern devlet, mekanın ulus bazında küçük siyasi ünitelere bölünmesinin bir sonucu olarak, mekansal farklılıkları artırmıştır. Ulus-devlet oluşumunun hızlandığı yıllar bilhassa, 19. ve 20. yüzyıllar olmuştur. Nitekim, bu yüzyıllarda, dünya siyasi haritası sıkça değişmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından sömürge ülkelerinde başlayan bağımsızlık mücadeleleri de, ulus-devletlerin sayısını artıran etmenlerdendir (Karabağ, 2006: 213).

Kanun önünde eşitlik ilkesine dayanan modern yurttaşlık, ulus-devlet yapısında gelişme olanağı bulmuştur. Merkezileşmiş bir iktidarı temsil eden ulus-devletler farklı toplumlarda, farklı zamanlarda ve farklı etmenlerin bir araya gelmesi neticesinde kurulmuştur. Ulus-devlet örgütlenmesi bazen, Fransa’daki gibi, toplumların iç dinamikleri neticesinde; bazen de Almanya’daki gibi, ulusun, ulus-devlet kurma çabası olarak değerlendirilebilecek milliyetçilik hareketleri neticesinde ortaya çıkmıştır. Almanya’ ulus-devletten önce, ulus oluşmuştur. Bununla birlikte, her iki durumda da ulus-devlet ve ulus eş zamanlı olarak yükselmişlerdir. Avrupa’da uluslaşma süreçleri ve buna bağlı olarak yurttaşlık konusunda da farklı gelişim modelleri söz konusu olmuştur. Örneğin; ulus anlayışı Fransa’da yurttaşlık, aynı uygarlığın bir parçası olma inancı taşımaktadır. Buna göre; yurttaşlar eşit hak ve ödevlere sahiptirler ve dil, etnik köken, mezhep gibi unsurlar ikinci planda yer almaktadır. Öte yandan, Almanya’da ise, etnik ve kültürel temelli bir gelişim gösteren ulus anlayışı, kutsal bir mahiyet kazanmıştır (Gündoğdu, 2004: 13-14).

Günümüz ulus-devletleri, kuruluş süreçlerinde ortaya çıkan yapıdan bazı yönleriyle farklı olsa bile, standart denilebilecek özellikler de mevcuttur. Egemenliğin ulusa aitliği, iç ve dış egemenliğin önemi, bir ulus inşası ve milli kimlik oluşturulması

süreci, merkezi siyasal bir çatıda toplanılması, dilsel ve teritoryal anlamıyla bütünlük bu standartlardan bazılarıdır (Şahin, 2010: 31).

Ulus-devlet modelinde “egemenlik” kavramı önem taşıyan bir kavramdır. Stephen D. Krasner egemenliği dört kategoride incelemiştir. Bunlar sırasıyla, iç egemenlik, sınır ve karşılıklı bağımlılık egemenliği, uluslararası hukuk egemenliği ve Vestfalyan egemenlikten oluşmaktadır. Bir devlette kamu otoritesinin örgütlenmesi, kontrol gücü ve denetim mekanizması iç egemenliği; kamu otoritesinin sınırlararası hareketleri denetleyebilmesi sınır ve karşılıklı bağımlılık egemenliğini; devletlerin birbirlerini tanıması uluslararası hukuk egemenliğini ve son olarak da dış aktörlerin iç otoriteye müdahalede bulunamaması ise Vestfalyan egemenliği ifade etmektedir (Cebeci, 2008: 26)

Ulus-devlet modelinde, en fazla vurgu yapılan öğelerin başında yer alan, ‘Milli egemenlik’, ulus-devletin temel unsurlarındandır. Siyasal otoritenin temel hukuk kurallarını ve yetkilerini özgürce belirleyebilme hakkı ile devletin halk egemenliği esasına dayandırılması ulus-devlet egemenliğinin iki esasını oluşturmaktadır. Ulus-devlet modeliyle birlikte, aristokratik veya teokratik unsurlar meşruiyet kaynağı olma özelliğini kaybetmişlerdir. Siyasi iktidarın kaynağı olarak ulus benimsenmiş; milli egemenlik ise, en yüce egemenlik kabul edilmiştir. Öyle ki, bir devletin ulus-devlet olarak nitelendirilebilmesi için, o devletin milli egemenlik ilkesine dayanması gerekmektedir. Modern devlet egemenliği, Westphalia ve Utrecht Antlaşmalarına dayandırılmıştır. Bu Antlaşmalarla birlikte, devletlerin egemenliği üzerinde hiçbir gücün olamayacağı ilkesi kabul edilmiş; ulus-devlet aşamasında geçildiğinde ise, insanların kendi kaderlerini belirlemesini sağlayan ulusal egemenlik anlayışı da benimsenmiştir (Şahin, 2009: 155-156).

1.2.2. Türkiye’de Ulus Devlet ve Ulusal Kimliğin Oluşumu

Kimlik tarihsel süreç içerisinde gelişen bir olgudur. Türk kimliği de tarihsel süreç içerisinde gelişmiş ve tarihsel koşullar çerçevesinde gelişen toplumsal ilişkilerle şekillenmiştir. Uzun bir tarihsel sürecin yaşanması, kimliğin evrelerinin net bir şekilde ortaya çıkarılmasını zorlaştırmaktadır. Günümüzde küresel ve yerel anlamda yaşamakta olduğumuz kimlik problemini açıklayabilmek adına, Osmanlı Devleti’ne bakmak

gerekmektedir. Nitekim, süreklilik gösteren kimliği anlayabilmek için, geçmişe bakmak şarttır. (Bayri, 2008: 30). Çünkü, geçmişten tamamen koparak bir süreci tanımlamak neredeyse olanaksızdır.

Osmanlı imparatorluğu, bütün imparatorluklarda olduğu gibi, farklı etnik, dilsel, dinsel ve kültürel unsurları bünyesinde barındırmaktaydı. Ancak, bu çok çeşitli toplumsal yapıya rağmen, devletin kuruluşundan itibaren İmparatorluğun kurucu unsuru kavim-soy olarak Türk unsuru olmuştur. Osmanlı kimliği, on dokuzuncu yüzyıla kadar hanedanı oluşturan kişiler tarafından kullanılıyordu. Nitekim, hanedan siyasi ve toplumsal sadakatin yöneldiği tek odaktı. Aidiyet, tebaa olma haliyle sağlanıyordu. Bu aidiyet formunun somut örneklerinden başlıcaları; vergi vermek, askere gitmek, haraç ve cizye vermek, savaşmak, hanedana sadakat bağıyla bağlanmaktı. Ayrıca, Osmanlı'daki kimlik tanımlamasında, din esas alınmıştır. Bir millete mensup olma anlamında, din belirleyici unsurdur. Müslüman olmayanlar ise, bir yandan din esasına göre millet olarak, bir yandan da etnik birer soy grubu olarak tanınıyordu. Yönetimin ilk hedefi, bünyesinde barındırdığı bu çok milletli yapının devamını sağlamak olmuştur. Bu yapının devamını sağlamak ise, toplumu oluşturan unsurlardan herhangi birinin baskın hale gelmemesiyle olacaktı. Osmanlı'nın kendisini bir etnik gruba mal etmeme nedeni bu şekilde açıklanabilir. Ancak, buna rağmen Türklük bilincinin de tamamen kaybolmadığını belirtmek gerekir (Bayri, 2008: 30-32).

Türk aydınının kolektif kimlik sorunlarına ilgi duyması, Fransa'da yaşanan kimlik bunalımı tartışmalarından sonrasına tekabül eder. Türk aydını, esasen Gülhane Hattı ve Tanzimat Fermanından itibaren kolektif kimlik arayışı içinde olmuştur. Aranılan kimlik; Meşrutiyet, Osmanlıcılık, Türkçülük, Bağımsızlık, Anadoluculuk, İnkılapçılık, Cumhuriyetçilik, Çağdaşlık, Turancılık, İslamcılık, Batıcılık, Laiklik v.b. sloganlarla dile getirilmiştir. Bu ve benzeri hareket ve eylemlerin arkasında aslında bir kimlik arama çabası ya da bir kimlik bulma umudu var olmuştur (Güvenç, 2010: 15).

Rönesans ve Reformun Müslüman milletler üzerinde fazla bir etkiye sahip olmamasına karşın, Fransız İhtilali tüm dünyayı ve Müslüman dünyasını derinden etkilemiştir. Osmanlı Devleti, Fransız İnkılabından en çok etkilenen devletlerin başında gelmiştir. Fransız İnkılabından en çok etkilenenler Osmanlı Devletindeki gayrimüslimler olmuşlardır. Fransa Compo Farmio Anlaşması ile Venedik topraklarını

Avusturya ile paylaşmış ve sonrasında Osmanlı Devleti ile komşu olmuştur. Bu şekilde Osmanlı Devletindeki Hristiyan tebaaya hürriyet ve milliyetçilik düşüncesi aşılanmıştır (Bolat, 2005: 152-153).

Osmanlı vatandaşlarını dil, din, mezhep farklılıklarını dikkate almaksızın, bütüncül yeni bir siyasi kimlik-Osmanlı kimliği- altında toplamayı hedefleyen Osmanlılığın kökü, Tanzimat Fermanı'na, bilhassa da 1856 Islahat Fermanına dayandırılmaktadır. 1864 yılında vatandaşlık kanununun çıkarılmasıyla da, Osmanlı ülkesinde yaşayan insanlara ilk kez devlet tarafından yeni bir kimlik verilmiştir. Buna göre; "Osmanlı vatandaşı olan herkes din, dil, cinsiyet, sosyal sınıf farkı gözetmeksizin Osmanlı kimliğine sahip olabilecekti". Devlet vatandaşlığı temeline dayanan Osmanlılık kimliği ile kişiler kulluktan çıkarılarak, devlet vatandaşına dönüştürülmüşlerdir (Karpaz, 2009: 64-66). Ancak, bu kimlik Hristiyanlar tarafından bir tehlike, asimilasyona neden olacak bir tuzak olarak algılanmıştır. Müslümanlar ise, Osmanlılık kimliğini bir Müslüman siyasi kimliği olarak algılamışlar ve benimsemişlerdir. Osmanlılık düşüncesi çerçevesinde, Müslüman olmayanlara tanınan haklar ve eşitlikçi düşünce vatana ve millete aidiyeti sağlamada başarısız olmuştur. Ayrıca, imparatorlukta ulusçuluk hareketlerinin de önünü açmıştır. Ancak yine de, Osmanlılık kimliği ümmetten millete giden yolda önemli bir dönüm noktası olmuştur. Nitekim, Osmanlılık, İmparatorluğun hakim unsuru olan Türkler arasında vatan düşüncesinin gelişmesinde etkili olmuştur (Bayri, 2008: 35-36). Özetle; Osmanlılık fikri modern anlamda bir milletin oluşabilmesi için gerekli olan maddi çerçeveyi hazırlamış; ancak, milliyetin subjektif yönlerine hitap etmemesi nedeniyle gerçek anlamda bir birlik oluşturamamış ve dayanışma duygusu yaratamamıştır (Karpaz, 2009: 71).

1783'te Kırım'ın ilhaki, Osmanlı topraklarının Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan tarafından ve buna bağlı olarak Türk ve Müslüman nüfusun Anadolu'ya göç etmesi, Osmanlı toplumunun demografik yapısında değişiklikler meydana getirmiş; nüfus kompozisyonunu dönüştürmüştür. Bu dönüşüm, Osmanlı Devleti ve Müslüman tebaa lehine olmuştur. On dokuzuncu yüzyılın başlarından itibaren, dinsel ve etnik anlamda yeni bir yapı belirmeye başlamıştır. İngilizlerin Mısır'ı, Fransızların Tunus'u işgal etmesi, Semerkand ve Buhara'nın Rus egemenliği altına girmesi gibi On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren baş gösteren gelişmeler, Müslüman dünyada Batı tehdidi algılamasına neden olmuştur. Bu tehdit ortamının son bulmasına

yönelik, Osmanlı İmparatorluğu'nda dinsel bağlamda bir aidiyetin yeniden kurgulanması yönünde harekete geçilmiş olup, İslamcılık bir çözüm noktası olarak düşünülmüştür. Avrupa'da on dokuzuncu yüzyılı ikinci yarısından itibaren Pan Slavizm, Pangermenizm gibi Pan (birlik) hareketlerinin ortaya çıkması, Osmanlı İmparatorluğu'nu da etkilemiştir. Nitekim, bu durum İmparatorlukta, Panislamizm ve Pantürkizm akımlarının taraftar bulmasını kolaylaştıran bir etki yaratmıştır (Bayri, 2008: 37).

On dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinden itibaren, bazı unsurların devletten kopmaya başlamasıyla, Osmanlı aydınlarının kimlik arayışı hız kazanmıştır. Aydınlar arasında Türklük bilincinin gelişmesi de yine bu dönemde görülmüştür. 1876 Anayasasında, resmi dil olarak Türkçe belirtilmiştir. Ayrıca, kamuda çalışan kişilerde Türkçe bilmeleri şartı aranmıştır. Yine de yirminci yüzyıla kadar, kitlesel anlamda bir 'Türk' lük algılamasından söz etmek güçtür. II. Meşrutiyet Dönemine kadar olan sürede, İmparatorlukta gerçekleştirilen reformlar ulusçu bir içerikten yoksun olmuştur. Türkçülük, bu döneme gelindiğinde bile sadece sınırlı sayıdaki aydınlar tarafından dile getirilmiştir. Türkçü aydınlar, 1912'de kurulmuş olan Türk Ocağı çatısı altında birleşerek, Osmanlıcılık ve İslamcılığa karşı Türkçülüğü savunmuşlardır. On dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren, bilhassa Balkan Savaşlarından sonra din, kolektif bir aidiyet kategorisi olarak değerlendirme gücünü kaybetmiş; Müslüman tebaa dini aidiyetten ziyade, etnik aidiyete önem vermeye başlamışlardır (Bayri, 2008: 35-41).

Jön Türk İhtilali'nin gerçekleştiği 1908 yılında, Osmanlıcılık anlayışı resmi olarak etkisini sürdürmekteydi. Ancak, modernist aydınlar göre; Osmanlı toprakları bir Türk devletinin parçasıydı. Jön Türk iktidarıyla, devletin Türklüğü görüşü güç kazanmış ve 1913'ten sonra da devletin gayri resmi ideolojisinde Türk milliyetçiliği yer almıştır (Karpas, 2009: 30-31).

Jön Türkler gibi, Cumhuriyeti kuran kadro da Müslüman tebaayı hakim unsur olarak değerlendirmiştir. Türk ulusal kurtuluş mücadelesinde öncelikle ulusal topluluğa dayalı bir çerçeve oluşturulmuş ve Misak-ı Milli ile devletin sınırları belirlenmiş; daha sonra bu sınırlar içerisindeki insanlar, dinsel bir aidiyet potası içerisinde birleştirilmeye çalışılmıştır. Mücadeleyi kitleler açısından anlamlı kılan, bu birleşme olmuştur. Kurtuluş mücadelesinden sonra, kurumsallaşmayı gerçekleştirmek amacıyla, radikal

reformlara girişilmiştir. Radikal reform süreci, saltanatın kaldırılmasıyla başlamış ve Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle de yeni bir boyut kazanmıştır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, ulus-devlet modeline yönelik olarak kurulmuştur (Bayri, 2008: 46-48). Karpata göre; "Cumhuriyet'in kurulması eski çok milletli Osmanlı Devleti'nin bir ulus devlet olan Türkiye'ye dönüşmesi sürecine denk düşer" (Karpat, 2009: 32).

Mustafa Kemal ve kurucu diğer kadronun bir medenileştirme projesi olarak değerlendirdiği Cumhuriyet projesiyle, kimliğin yeniden inşası zaruri hale gelmiştir. Yeni kimliğin kurgulanması sırasında, dinselik örüntüsü altındaki geleneğin ötekileştirilmesi gerekiyordu. Yapılan reformlara referans sağlayabilecek tek kaynak ulusçuluk ideolojisi olarak görülmüştür. Bu bağlamda, ulusal kimliğini unutmuş olan halka, ulusal kimliğini hatırlatmak gerekmektedir. Türk ulusu ideolojisinin gerçekleştirilmesi yönündeki temel unsur da, laiklik olmuştur. Uluslaşma yolunda, geleneğin toplumsal alandan tasfiyesi yönünde çalışmalarda bulunulmuş; ulusal ve modern bir devletin oluşabilmesi için bir kurumlar ve değerler sistemi oluşturulmaya çalışılmıştır (Bayri, 2008: 49-51). Atatürk'ün gerçekleştirmiş olduğu laiklik eksenli Batılılaşma politikalarındaki asıl amaç; geleneksel-modern şeklindeki ikircikli politikalara son vermek olmuştur. Bu bağlamda dini kurumların kamusal etkilerinin azaltılması ve halkın sadakatının devlet ve millet sembollerine yöneltilmesi gerekmektedir. Devletin kültürel kimlik sembollerinin benimsetilebilmesi ve Türklüğün gurur kaynağı olarak görülmesi bakımından halkçılık ve milliyetçilik ilkeleri önem taşımaktaydı (Alakel, 2011: 17).

Cumhuriyet önderleri, hem yeni bir milli kimlik yaratmaya ilişkin çabalarında Türk geçmişinin kültürel değerlerini vurgulamış, hem de Batı medeniyetini ulaşılması gereken bir seviye olarak göstererek, onu kutsallaştırmıştır (Alakel, 2011: 25).

Türkiye'de Türk milletine dayalı, sınırları belli olan bir ulus devlet fikri ilk olarak Kemalist Devrimle birlikte gün yüzüne çıkmıştır. Kemalist Cumhuriyet, yeni bir fikir olarak Türklerin vatanı fikrini, Türkiye fikrini ortaya çıkarmıştır. "Türkiye" ismi resmi olarak ilk defa Anadolu'daki Kemalist devlet tarafından benimsenmiştir (Lewis, 2009: 477-479).

Ahmad'a göre;

*İslami devlet nosyonu, Mustafa Kemal ve taraftarlarına yabancıydı.
Onlar böyle bir devleti statükonun devamı ve Türkiye'nin geriliğinin*

sürmesi olarak görüyorlardı. Kemalistler, Türkiye'nin modern bir ulus-devlete dönüştürülmesini, Mustafa Kemal'in (Atatürk) sözleriyle, "çağdaş uygarlık seviyesinde ileri ve uygar bir ülke olarak" yaşamasını istiyorlardı. Böyle bir ulus, modern bir sanayileşmiş ekonomi yaratmak için bilime ve modern eğitime önem veren laik ve akılcı bir ulus olmak zorundaydı (Ahmad, 2007: 69).

Mustafa Kemal'in ulusal kimlik tanımlamasında, teritoryal tanıma dayalı Fransız deneyiminin, vatandaşlık bağlamında tanımlanan Anglosakson geleneğinin ve kültürel tanımla ifadesini bulan Alman geleneğinin izleri bulunmaktadır. Bu şekilde, kimliğin dinsel ve etnik unsurlardan soyutlanması ve seküler bir kültürel bilincin yaratılması amaçlanmıştır. Eğitim, yeni ulusal kimliğin oluşmasında etkili bir role sahip olmuştur. Eğitim, toplumun medeni bir ulus haline getirilebilmesi bakımından merkezi bir önem taşımıştır. Ders kitaplarındaki bayrak, vatan gibi sembollerle, kişilerin kendilerini Türk ulusuna ait hissetmeleri sağlanmaya çalışılmıştır (Bayri, 2008: 52-54). Türk milleti fikrinin sağlamlaşması açısından önemli bir dönüm noktası niteliğinde olan reform, Latin alfabesinin kabulü olmuştur. Türkçe reformu uygulamalarından olan ve eski ile yeni arasında keskin bir sınır çizen Latin alfabesinin kabulü ile, Osmanlıların kullanmış olduğu Arap alfabesinin ortadan kalkması yeni kimliğin pekişmesi bakımından önem taşımıştır. Aynı zamanda 1930'lı yılların başlarında Arapça-Farsça kelimeler elenerek Türk dilini sadeleştirme sürecine girilmesi ve insanlara gurur kaynağı aşılama amacıyla 1935'te Türkçe'nin dünyadaki bütün dillerin kaynağı olduğunu savunan Güneş Dil Teorisi'nin kabulü de Türkçe reform uygulamalarındandır (Alakel, 2011: 18). Bütün dillerin kökünün Türkçe'ye dayandığı görüşünü savunan Güneş Dil Teorisi bağlamında düşünülecek olursa, o ana kadar "yabancı" olarak nitelendirilen sözcüklerin Türkçeden atılması da anlamını yitiriyordu. Güneş Dil Teorisi, en azından belli bir süreliğine özleştirme hareketini yavaşlatmakla birlikte, Türkçe'nin Batı dilleriyle ilişkisini de yeniden tanımlamıştır. Buna göre, Türk dili Hint-Avrupa dilleri de dahil olmak üzere, bütün dünya dillerinin de atasıydı. Bu görüşle birlikte, Türk toplumunun Batılılaşmakla, esasen kendi birincil değerlerine sahip çıktığı ifade edilmek isteniyordu (Sadoğlu:2009,788).

Atatürk, bir şeyin benimsenmesi için toplumca algılanmasının önemini vurgulamıştır. Cumhuriyet'in ilanı, uluslaşma sürecini de beraberinde getirmiştir. Türkiye'de ulus oluşumunda, Cumhuriyet'in ilk yıllarında dil ve ırk unsurları ön plana çıkarılmıştır. Zamanla amaç ve kader birliği gibi subjektif unsurlar, politikaların önemli

öğelerinden olmuştur (Şahin, 2009: 152). Yeni kurulan devlet, yeni bir kolektif kimliğe ihtiyaç duymuştur. Kolektif kimlik modern anlamda; belirli bir sahada kök salmış olan grupların diğer gruplara göre farklarını ortaya koymalarını, aidiyet, duygu ve bilinçlerini içerir. Bu bağlamda; dil, din, tarih, kültür gibi maddi unsurların yanında, ortak bir geçmiş ve hafıza olan manevi unsurlar da önem taşımaktadır (Alakel, 2011: 14).

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME SÜRESİNDE ULUSAL KİMLİK VE ULUS

DEVLET ALGISI

2.1.KÜRESELLEŞME VE ULUS-DEVLETİN GELECEĞİ

Küreselleşme (globalleşme) kavramı, özellikle son yıllarda adından sıkça bahsedilen ve üzerinde tartışılan, farklı yaklaşımları ve kutuplaşmaları da beraberinde getiren konuların başında gelmektedir. Çok boyutlu ve kapsamlı bir kavram olan küreselleşme mutlak bir tanımdan yoksundur. Yine de, en genel anlamda tanımlamak gerekirse; teknoloji, iletişim ve ulaşım alanında yaşanan hızlı gelişmelere paralel olarak kişiler, bölgeler ve ülkeler arasındaki iletişimin yoğunlaştığı, farkındalıkların arttığı, zaman ve mekanın önemini kaybettiği, sermayenin serbest dolaşımının yaygınlaştığı, dünyanın tek pazar haline geldiği bir süreci ifade etmektedir. Küreselleşme kavramı ele alınırken genel olarak ekonomik boyutuna ağırlık verilmekte ve bu yönde açıklamalar yapılmaktadır. Oysa küreselleşme, ekonomik boyutunun yanında, siyasal, sosyal, kültürel, toplumsal boyutlarının da olduğu bir kavramdır ve bu boyutlar birbirleriyle etkileşim içindedir.

Küreselleşme ya da diğer adıyla globalleşme genel anlamda; ülkeler arasındaki iletişim, etkileşim ve bağımlılığın artması; siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin yoğunlaşması ve uluslararası evrensel bir kamuoyunun ve hukukun oluşma süreci olarak tanımlanır (Yayla, 2004: 100). Bu süreçle ilgili olarak takınılan tavırların belirginleşmesi konusunda farklı küreselleşme algıları söz konusudur. Bu varsayımlardan ilki, küreselleşmeyi bir “olgu” olarak içselleştirmekte; diğeri ise bir “kurğu” olarak değerlendirmektedir. Bu iki varsayımdan hangisinin benimseneceği konusunda, büyük oranda ideolojik bakış açısı etkili olmaktadır. Küreselleşmeyi bir olgu olarak ele almak, onun Sanayi Devrimi veya ulus-devlet gibi bazı süreçlerin sonucunda kabul edilmesini ifade etmektedir. Böyle bir durumda ise, söz konusu süreci yadsımak ve ona karşı çıkmak yerine, uyum sağlamaya çalışmak daha avantajlı

olacaktır. Kurgusal yaklaşıma göre ise; küreselleşme, büyük güçlerin manipülasyonundan ibarettir. Bu yaklaşım, küreselleşmeyi Amerikan emperyalizminin ekonomik, siyasal ve kültürel anlamda dünya çapında uygulamaya koyduğu bir projedir. Küreselleşme, gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki gerilim üzerine kurulmuş olan; yaşanmakta olan sömürüye meşruluk kazandırmaya çalışan ideolojik bir kılıftır. Dolayısıyla, küreselleşmeyle mücadele etmek gerekmektedir (Sadoğlu, 2010: 40-41).

Herkes için aynı anlamı taşımayan küreselleşme, kimilerine göre olumlu, kimilerine göre de olumsuz anlamlar içermektedir. Yaşanan sürece olumlu yaklaşanlar, bireyciliğin önem kazanması, demokrasi ve insan hakları konusunda yaşanan gelişmeleri öne sürerken; olumsuz yaklaşanlar ise, bu sürecin kişiler, ülkeler ve bölgeler arasındaki eşitsizliği ve adaletsizliği arttırdığını savunmaktadırlar.

Küreselleşmenin kaçınılmaz bir süreç olduğunu savunanlar, günümüzde yaşananları olumlu yorumlamaktadırlar. Nitekim, bunlar mevcut düzenin egemenleridir. “Onlara göre bu süreç, ekonomik açıdan piyasa ekonomisini, politik açıdan liberal demokrasiyi, hukuk devletini ve insan haklarını öne çıkarttığı için olumlu karşılanmalıdır”. Küreselleşme sürecinin mağdurları ise, bu sürece olumsuz anlamlar yüklemektedir. Bu görüşü savunanlara göre; içinde bulunduğumuz süreçte zengin daha da zenginleşirken, fakir daha da fakirleşmektedir. Küreselleşme ile ilgili tartışmaların odak noktasında ulus-devlet yer almaktadır. Ulus devletin ömrünü tamamlayıp tamamlamadığı en sık karşılaşılan soruların başında gelmektedir. Her iki görüşün de, haklı olduğu noktalar bulunmaktadır. Ancak, gerçek olan şudur ki; günümüz dünyası küreselleşmiştir ve bunun karşısında durmak da oldukça zor görünmektedir. (Duman, 2011: 668).

Kimilerine göre küreselleşme bir mit ve çok uluslu şirketlerin kullandığı bir propaganda sloganı. Kimi, küreselleşmeyi ulusal sınırları ortadan kaldıran bir süreç olarak görüyor. Küreselleşme bazen üstünkörü biçimde neo-liberalizmle, ekonomik gelişmelerle ve teknolojik dönüşümlerle birleştiriliyor. Bu terim aynı zamanda sınır ötesi iletişim ağları, insan hakları savunma organizasyonları, çevrecilik faaliyetleri, kadın hakları veya dünya barışı gibi konulara göndermede bulunmak için kullanılıyor (Atasoy, 2005: 128-129).

Anthony Giddens küreselleşme ile ilgili olarak, “hafif ekonomi”, “iletişim devrimi”, “1989 sonrası dünya” ve hatta “kadın ve erkek arasındaki büyüyen eşitlik” kavramlarını kullanmış ve küreselleşmeyi zaman ve mekan arasında fark veya mesafe

olarak kabul etmeyi önermiş; Coğrafyacı David Harvey ve siyaset bilimci James Mittelman da aynı temayı ayrıntılı şekilde işlemişlerdir. Stephan Koblin küreselleşmeyi, artmakta olan teknolojik seviye ve bilgi akışını yönlendirme olarak tanımlarken; siyaset bilimci Robert Gilbin ise, milli ekonomilerin finans, ticaret ve makroekonomik politikalarda uluslararası bağımlılığının artması olarak tanımlamaktadır. Sosyolog Roland Robertson konuyla ilgili olarak, dünya bilincinin yoğunlaşması ve dünyanın sıkışmışlığına gönderme yapar (Zengingönül, 2005: 90; Atasoy, 2005: 130).

Küreselleşme aynı zamanda, uluslararası ilişkiler bakımından karşılıklı bağımlılığı ifade etmektedir. Karşılıklı bağımlılık veya onun yerini alan küreselleşme kavramı, gelişmiş ülkelerdeki ekonomik ve siyasi istikrarsızlığın düzenlenmesine yönelik yöntemler ile az gelişmiş ülkelerdeki kalkınma beklentilerini tanımlamada kullanılmaktadır. Uluslararası karşılıklı bağımlılık kavramı, ulus-devletler arasındaki çok yönlü etkileşimi ifade etmektedir. “Özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yaygınlaşan, bölgesel güç blokları, küresel ekonomik şirketler ve küresel iletişim sistemlerindeki hızlı gelişmeler karşılıklı bağımlılıkları artırmıştır” (Evin, 2012: 69).

Küreselleşme, yeni ekonomik ilişkiler, yeni teknolojiler, uluslararası örgütler, hükümetler, işletmeler, işgücü ve sivil toplum kuruluşlarının da bulunduğu hem ulusal hem de uluslararası kapsayan geniş bir politika yelpazesi tarafından yönlendirilmektedir. Küreselleşmeyle ilgili bütüncül bir tanıma ulaşmaya çalışırsak küreselleşme; yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası katmanlara ait, siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel, ekolojik ve coğrafik sistemlerin birbirlerinden farkındalıklarının artmasıyla birlikte, birbirlerini etkileme güçlerinin ve geçişkenliklerinin de arttığı bir süreçtir. Küreselleşme ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda coğrafi sınırların önemini yitirmeye başlamasıyla birlikte, toplumların da gün geçtikçe bunun bilincine varmaları süreci olarak tanımlanabilir. Küreselleşme, dünya ölçeğinde ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel bütünleşme, görüş ve fikirlerin, teknolojilerin küresel düzeyde kullanılması, mekanların yakınlaşması, sermaye dolaşımının evrenselleşmesi, ulus-devlet sınırlarını aşan yeni etkileşim biçimlerinin ortaya çıkması, dünyanın küçülmesi, pazarın ulusal sınırların dışına çıkarak dünya ölçeğinde büyümesi, özetle dünyanın tek pazar haline gelmesidir. John Tomlinson küreselleşmeyi “karmaşık bağlantılılık” anlamında ele

almaktadır. Bu kavram küreselleşmeyi, modern dünyanın amprik bir durumu olarak ele almakta ve yorumlamaktadır. Tomlinson'un karmaşık bağlantılılık kavramıyla anlatmak istediği küreselleşmenin modern yaşamı sembolize eden, hızla gelişen ve gün geçtikçe yoğunlaşan karşılıklı bağlara ve bağımlılığa işaret ettiğiidir. "Bağlantılılık" kavramını giderek artan küresel-mekansal "yakınlık" anlamında ele almak mümkündür. Küreselleşme söylemi, Marx'ın 'mekanın zaman tarafından yok edilmesi', David Harvey'in 'zaman-mekan sıkıştırılması' ve Marshal McLuhan'ın 'global köy'ü gibi küresel yakınlık ve küçülmekte olan dünya metaforları ile doludur. Küreselleşme, küreye ait olumlu ya da olumsuz gelişmelere tepkisel veya bilinçli cevap verme kültürünün oluştuğu bir süreçtir (Özkan, 2000: 363; Zengingönül, 2005: 91-92; Balay, 2004: 62-63; Tomlinson, 2004: 12-14).

Küreselleşme çağında kapitalizm, ABD, AB ve Japonya'nın oluşturduğu üç kutuplu bir yapılanmayla, merkez ülkeler ile çevre ülkeler arasındaki kutuplaşma derinlik kazanmıştır. Ne var ki, dünya ekonomisi, 1980'lerden itibaren bu üç ülke üzerinde yapılanmıştır. Sermayenin merkezileşmesine bağlı olarak, eşitsizliği ortaya çıkaran bir süreç olan küreselleşmeyle, çevre ülkeler, merkez ülkelerin sömürgesi halini almıştır. Teknoloji, finans ve medya tekellerine sahip olan merkez ülkeler, çevre ülkelerin sanayilerini taşeron konumuna indirgemişlerdir (Evin, 2012: 68).

2.2.1 Küreselleşmenin Ulus Devletin Geleceğine Etkisi

Küreselleşmenin siyasi boyutu ile ilgili olarak akla ilk gelen, ulus-devlettir. Ulus-devlet, küreselleşme ile ilgili tartışmaların başında yer almaktadır. Ulus-devlet, ulusların karşılıklılık ilkesince uluslararası eşitliği öngörmekte; ulusal egemenlik ve devlet egemenliği esasına dayanmaktadır (Özkan, 2000: 370). Esasen küreselleşme süreci ile birlikte ortaya çıkmış olan ulus-devlet, günümüzde yaşanan hızlı küreselleşme nedeniyle sorgulanmaktadır. Bu bağlamda, yeni görevler üstlenen devletin, egemenlik alanı da sorgulanmaktadır (Karabağ, 2006: 145).

Ulus devletler; ekonomik, siyasal, kültürel yapıları, nüfusları, doğal kaynakları ve dış çıkarları bakımından oldukça farklı olmalarına rağmen, bunlar bir uluslararası sistem oluştururlar. Bu sistemin içerisinde bulunan her üye devlet, diğer üye ülkelerle

olan siyasal, kültürel ve sosyo-kültürel ilişkilerin oluşturduğu yapıdan etkilenirler (Yüksel, 2001: 64).

Toplumsal değişimin modernleşme ile başlayan ve giderek karmaşık bir hal alan yanını açıklamak üzere de modernite-postmodernite kavramları kullanılmaktadır. Bu kavram çifti, iki farklı tarihsel dönemi ifade etmektedir. Modernite çağı zamansal boyuta bağlı olarak toplumsal yaşamın bir aşaması olarak ifade edilir iken; postmodernite ise, bu aşamadan kopuşu ve yeni bir aşamayı ifade etmektedir (Yüksel, 2001: 22). Postmodern yaklaşıma göre, modern ulus-devlet, sınıf çatışmalarının son bulunduğu, geleneksel toplum biçimlerinin aşıldığı, başka bir ulusla birleşme isteğinde olan azınlıkların bulunmadığı, ulusun bir bütün olduğu bütünleştirici bir anlayışa dayanmaktadır. XIX. yüzyıl boyunca gücünün zirvesine ulaşan ulus-devlet modeli, günümüzde bilgi hareketliliği ve hızlı sermaye akışı gibi küresel oluşumların tehdidiyle karşılaşmaktadır (Yüksel, 2001: 28-29).

Günümüzde siyasi yapılanma bağlamında iki temel ön görünün varlığından söz edilmektedir. Son yıllara damgasını vuran ilk öngörü, ulus-devlet modelinin ortadan kalkacağı yönündedir. Toplumların ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel ve hukuksal bakımdan küresel sisteme entegre olma yönünde ilerlemesi, yerelleşme taleplerindeki ve yerel otoritelerdeki yetki devrindeki artış, ulusal egemenliğin uluslararası kuruluşlarla paylaşılması, etnik canlanma ve çok kültürlülüğün yükselmesi gibi gelişmeler ulus-devletin ortadan kalkacağı görüşünü paylaşanların dayanak noktalarını oluşturmaktadır. Bir diğer öngörü ise, ulus-devletin yapısal anlamda bazı değişiklikler geçirebileceği ancak, varlığını devam ettireceği yönündedir. Bu görüşü savunanlar ise, küresel bilincin milli bilincin önüne geçmesinin ve ulus ve milliyetçilik olgularının silinmesinin olanaksız olduğunu savunmaktadırlar. Öte yandan, ekonomik ve teknolojik bakımdan güçlü olan ve rasyonel bir davranış tarzı sergileyebilen tüm toplumlar, küreselleşmenin sunduğu imkanlarla ulus-devlet modelinin işlevselliğini arttırabilirler. (Şahin, 2009: 168-169).

Giddens'a göre; bilgi çağı olarak adlandırılan bulunduğumuz dönemde, ulus-devletlerde geçmişte yaşandığı anlamda bir toprak sorunu yaşanmamaktadır. Bilgi ve rekabet kapasitesi, doğal kaynaklardan çok daha fazlasını ifade etmektedir. Egemenlik, daha muğlak ve çoğul anlamlar içermektedir (Giddens, 2000: 156).

Günümüzde iletişim, ulaşım, finans ve ticaretin yanısıra; fikir, inanç ve ideolojilerin de ulus devlet sınırlarını aşması devletlerin egemenlik ve otorite sınırlarını tartışılır hale getirmektedir. Uluslararası sistemde devletlerin dışında uluslararası örgütler, uluslararası aktörler ve sivil toplum kuruluşları da etkili olmakta ve bu durum uluslararası ilişkiler sistemi içerisindeki en önemli aktörün ulus devlet olduğu yönündeki yaklaşımları zayıflatmaktadır. Bilinmelidir ki, ulus-devlet günümüzde önemli bir aktör olmaya devam etse de, herşeyi belirleyen tek aktör değildir. Ancak, bu durum yaşanan küreselleşme sürecinde ulus-devletin tamamen ortadan kalkacağı anlamına gelmemekte; buradan anlaşılması gereken ulus-devletin yeni işlevler kazanacağı olmalıdır (Yüksel, 2001: 148). Klasik egemenlik anlayışındaki değişim, küreselleşmenin siyasal alanda doğurduğu en önemli sonuçların başında gelmektedir. Ulus-devletin egemenlik yapılanması Vestfalyan egemenlik sınırları içerisinde milli egemenlik anlayışını bünyesinde barındıran bir devlet modelidir. Dış otoritelerin dışarıda tutulması ve iç işlerine karışmama Vestfalyan egemenlik anlayışının başta gelen ilkelerindedir. Ancak, günümüzde devlet egemenliği bu niteliklerini yitirmiştir. Buradan yola çıkarak, günümüzde mutlak egemenlikten kayıtlı egemenliğe doğru bir geçiş yaşandığı yönünde yorumlar ortaya çıkmaktadır. Bir devletin kendi varlığının değil de, bir dünya sistemine üyeliğinin önem taşıdığı bir yaklaşımdır kayıtlı egemenlik anlayışı. Ayrıca yaşanan küreselleşme gelişmeleriyle birlikte devletin piyasaları denetleme ve bilgiyi kontrol altında tutabilme gücü de azalmıştır. Kısaca, klasik egemenliğin bir unsuru olan etkili devlet anlayışında zayıflama görülmektedir. (Şahin, 2009: 102-105).

Günümüz küresel dünyasının baş mimarları, küresel düzenden beslenen iktisadi güçlerdir. Bütünlüğü parçalamak, sınırları ortadan kaldırmak ve bu şekilde tüm dünyaya yayılma olanağını yakalayabilmek, bu güçlerin temel stratejisini oluşturmaktadır. Söz konusu küresel güçler mekânsal engelleri aşmayı ve ulusal kültürleri parçalamayı amaçlamaktadır. Bu güçlerin ulusal değerleri parçalanmak istemelerindeki amaç, yayılmacı hedeflerinin önündeki engeli kaldırmak istemelerinden kaynaklanmaktadır. Bu engelin ortadan kaldırılmasına yönelik olarak da; çoğulculuk ve farklılık birer kimlik siyasetine dönüştürmek istenmekte ve bu kimlik siyaseti üzerinden hareket edilerek ulusal birlik parçalanmaya çalışılmaktadır (Duman, 2011: 680).

Küreselleşme, evrensel kültürel kodlar oluşturarak toplumlardaki farklılıkları azaltan, azınlık haklarını ön planda tutarak ulus devletlerin toplumsal yapısındaki homojenliği sarsan, kamusal alanda da sivilleşmeyi ön planda tutan bir süreç olarak ifade edilebilir (Şahin, 2009: 215). “Ulus-devletler, uluslar ötesi yeni aktörler ve bölgeselleşme eğilimleri nedeniyle üstten bir baskıya maruz kalırken, etnik akımlar ve yerel kültürler tarafından da alttan sıkıştırılmaya başlanmışlardır” (Özkan, 2000: 375). Ulus-devlet, ulusal kimlik, ulusal kültür, ulusal ekonomi, ulusal egemenlik gibi kavramlar günümüzde bir meşruiyet kaybı yaşamaktadırlar. Bunun nedeni ise, ulus karşıtı bir düşünsel yapı ve buna yönelik gerçekleştirilen propaganda faaliyetleridir. Nitekim, küresel güçlerin küresel alanda hareket özgürlüğünü sağlayabilmesi, siyasal açıdan parçalanmış yapılarla gerçekleştirilebilir (Bayri, 2008: 68-69).

Ulaşım ve iletişim alanlarında yaşanan hızlı gelişmelerle birlikte, siyasal sınırlar eski işlevselliğini kaybetmekte; buna bağlı olarak da ulus-devlet yapılanması için önemli olan “vatan” kavramı aşınmaktadır. Siyasal ve ekonomik birliklerin etkinliklerinin artması, coğrafi sınırların önemini azaltmaktadır. Yaşanan küreselleşme süreciyle birlikte, olumsuz denilebilecek bir diğer gelişme ise, milli egemenlik ve milli kimlik konularında meydana gelmektedir. Mutlak egemenlik anlayışının yerini, kayıtlı egemenlik anlayışı almaktadır. Küreselleşmenin, ulus-devlet modelinde meydana getirdiği olumsuz gelişmelerin yanı sıra, olumlu gelişmeler de söz konusu olmaktadır. Yaşanan değişikliklere rağmen, günümüzde ulusun yerine geçebilecek başka bir meşruiyet zemininin olmaması, milli egemenlik ve milli kimliğin en geçerli uygulamalar olarak varlığını devam ettirmesi, milliyetçilik ideoloji ve hareketlerindeki canlanma, uluslararasılaşmanın yoğunluk kazanmasıyla birlikte ortaya çıkan meşruiyet açıklarının çözümünün yine ulus-devlet oluşu gibi konular bunlardan başlıcalarıdır (Şahin, 2010: 32-33).

David Held, ulus-devletlerin küreselleşme bağlamında yaşadığı değişimi beş noktada ele almaktadır: 1- Günümüz dünyasında etkin politik kültürün alanı artık ulusal hükümetler değil; uluslararası, bölgesel ve ulusal düzeylerdeki farklı güçlerdir. 2- Politik kader birliğinin çerçevesini artık sadece ulus-devletler belirlememekte; küresel düzlemdeki karmaşık, ekonomik, kültürel ve örgütsel yapılar belirlemektedir. 3- Ulus-devletlerin otoritesi ile, küresel/bölgesel düzeyde yer alan ekonomik ve siyasal iradeler arasında bazı kopukluklar yaşanmakta ve ulus-devletler kendi yurttaşları için politika

uygulama konusunda tek irade olmaktan çıkmaktadır. 4- Ulusal irade, yaşanan küreselleşme süreci ile birlikte dönüşüme uğramaktadır. 5- Artık, bir ulus-devletin sınır sorunlarını çözmesi konusunda fiziki güç, küresel düzeyde uygun görülmemektedir (Vatandaş, 2002: 5-6). Bu durum ulus-devletin egemenlik yapısında meydana gelen azalmanın ve yaşadığı siyasi meşruiyet kaybının nedenlerini açıklamaktadır.

Ulus devleti yeniden şekillendiren başlıca etken, egemenlik anlayışındaki değişimdir. Küreselleşme Vestfalyan egemenlik anlayışını ortadan kaldırarak, ‘kayıtlı egemenlik’ olarak ifade edilebilecek olan yeni bir egemenlik yapısını ortaya çıkarmaktadır. Kayıtlı egemenlik; esnek, uluslararası kuruluşlara, yabancı sermayeye, bölgeselleşmelerle bütünleşmeye açık, uluslararasılaşmaya yatkın bir egemenlik anlayışı olarak ifade edilebilir. Artık, uluslararası hukuk kodlarının daha belirleyici olduğu bir dönem yaşandığından bahsedilebilir. Bu değişim, uluslararası ulusal toplumlarda iç belirleyici bir öge durumuna gelmesi olarak ifade edilebilir (Şahin, 2009: 276). Günümüzde neredeyse bütün devletler, uluslararası ya da uluslar-üstü hukuka göre, bazı taahhütler üstlenmektedirler. Ayrıca, insan hakları hukuku gibi ulus-üstü normlar nedeniyle, devletlerin kural koyabilme ve uygulayabilme yetkileri de azalmaktadır (Akdoğan, 2010: 65).

Küreselleşmeyle birlikte ulus-devletler uluslararası arenadan bağımsız olarak tek başlarına karar alamaz duruma gelmişlerdir. Karar alma ve uygulama noktasında hareket alanı daralan ulus devletlere yönelik olarak, bilhassa demokrasi ve insan hakları konusunda dış müdahaleler söz konusu olmaktadır. Günümüz dünya sisteminde uluslararası kuruluşlar artan önem arz etmekte; hükümetlerin bağımsız politika geliştirme gücü giderek daralmaktadır.

İnsan hakları konusu, siyasetin küreselleşmesinin yalın bir örneğini oluşturmaktadır. 1948’de İnsan Hakları Evrensel Bildirgesiyle başlayan uluslararası insan hakları rejimi, günümüzde uluslararası politikanın meşru bir konusunu oluşturmaktadır. İnsan hakları konusunun temelinde, devletin ulusal düzeyde bireysel hak ve özgürlükleri tanınması, koruması ve teşviki sorunu yer almaktadır. Dolayısıyla bu konu, devletin egemenlik alanıyla ilgilidir ve uluslararası politikanın müdahale alanı dışında yer almaktadır. Ancak, günümüzde geleneksel egemenlik anlayışından söz etmek güçtür. İçinde bulunduğumuz süreçte, bir devletin iç işlerini dış etkilerden ve

müdahalelerden soyutlaması olanaklı görünmemektedir. Uluslararası insan hakları olgusu, hem klasik egemenlik anlayışının hem de karışmazlık ilkesinin zayıflamasında etkili olmuştur. Karışmazlık ilkesine göre; iç ve dış ilişkiler birbirlerinden ayrıştırılabilirler. “Devletin mutlak egemen olduğu bir iç alan vardır, ve diğer devletler bu alan üzerinde hiçbir meşru iddiaya sahip olamazlar” (Dağı, 2000: 11-15). Ancak, günümüzde böyle bir durum söz konusu değildir. Dış politik gelişmeler, devletlerin iç politikalarını etkilemektedir. Bu etkilenmenin boyutunu ise, gelişmişlik düzeyi belirlemektedir. Gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ülkeler üzerindeki etkilerini yaymaya ve ideolojilerini yaygınlaştırmaya çalışırlar. Az gelişmiş ülkeler, içyapılarını çoğu zaman gelişmiş ülkelerin etki ve baskıları altında biçimlendirmektedirler.

İnsan haklarının kozmopolitan karakteri, ilk bakışta devlet egemenliği anlayışı ile çelişir görünmektedir. Kozmopolitan görüş, küresel topluma birey merkezli başlangıç noktasından ulaşmaktadır. Kozmopolitan yaklaşıma göre; ulus devletler, bilhassa insan hakları ve çevre sorunları gibi küresel problemlere yönelik çözüm üretme noktasında yetersiz kalmaktadır. Bu yaklaşım, ulus devletler sisteminin etkin bir siyasal model olmadığı tezini savunmaktadır. Bu revizyonist düşüncelerin karşı cephesinde duran devlet merkezli görüşe göre; uluslararası politika egemen ve eşit olan devletler arasındaki ilişkilerdir. Devletlerarasındaki ilişkiler, devletlerin birbirlerinin egemenliklerine karşılıklı olarak saygı göstermesi üzerine kurulmuştur ve egemenliğin olduğu yerde karışmazlık kuralı da olmalıdır. Kozmopolitan görüş ve devlet merkezci görüşün farklı yaklaşımlar sergilediği bir diğer konu da, uluslararası düzene ilişkindir. Kozmopolitan görüş, mevcut küresel problemleri çözebilecek uluslararası düzenin adil olmayan bir biçimde ulus-devletler ekseninde oluşturulmasını ve küresel problemleri çözme noktasında yapısal bir güce sahip olmamasını eleştirmekte; devletçi yaklaşım ise, uluslararası düzenin esasen, devletler sisteminden ibaret olduğunu ve mevcut düzenin korunması gerektiğini savunmaktadır (Dağı, 2000: 22-25).

Küreselleşme süreciyle birlikte ulus-üstü örgütlenmeler ve yerel yönetimler, ulus-devletlerin egemenliklerine ortak olmuşlardır. Öyle ki, ulus-devletler bazı görev ve yetkileri yerine getiremeyecek kadar küçük, bazıları bakımından da fazlasıyla büyük yapılar haline gelmişlerdir. Ulus-devletler bakımında güç kaybı olarak değerlendirilen bu süreç, ulus üstü örgütler ve yerel yönetimler bakımından güç kazanımı anlamına gelmektedir (Alıcı, 2010: 320). Yaşanan süreç içerisinde, güçlü ülkeler belirleyici,

güçsüz ülkeler uygulayıcı konumundadırlar. Öyle ki, IMF, Dünya Bankası, BM Kalkınma Programı, GATT, Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar ve programlar kendi politikalarını güçsüz ülkelere dayatmaktadır (Alıcı, 2010: 327).

Egemen ülkelerin yürütme komitesi gibi çalışan AB, NATO, IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü gibi kurumlar egemen ülkelerin dayattıkları kültürü, politikayı ve değerler sistemini benimsemeyenlere karşı dışlayıcı bir tavır takınmakta bazen de cezalandırma yoluna gitmektedirler (Aslan, 2009: 295).

Küreselleşme, merkezi yönetim yapılarını eritmekte; yerinden yönetimin önemini arttırmakta ve bölgesel ve uluslar-üstü entegrasyonlara güç kazandırmaktadır (Demirel, 2006: 111).

Ülkelerarası ekonomik, siyasal ve kültürel entegrasyonu arttıran küreselleşmenin hedefinde, ulusal yapı ve kurumlar yer almaktadır. Ekonomik alandaki yönetim, çevre sorunları, güvenlik, terörizm, insan hakları gibi önceden ulus-devletin sorumluluğu dahilinde olan alanlar, günümüzde büyük ölçüde, IMF, Dünya Bankası, BM, NATO, WTO gibi uluslararası kuruluşlara ya da bölgesel siyasi ve ekonomik birlikler tarafından koordine edilmektedir (Aslan, 2009: 292).

Uluslararası örgütler, hükümet dışı örgütler tarafından uygulanan yapısal uyum politikaları, küreselleşmeye özgü olan sermaye hareketini kolaylaştırma yönelik kanunlar, özelleştirme, serbest finansal politikalar, devletin küçültülmesi gibi bazı anlayışları dayattığı görülmektedir (Aslan, 2009: 292).

Dünya ekonomisindeki üretim ve tüketimin sınır ötesi akışkanlığının artmasıyla birlikte, ulus-devletler kendi ülkelerindeki bazı kaynakları kontrol edemez duruma gelmektedirler. Kısaca, ulus-devletler kendi kurallarını uygulayamamaktadırlar. Bu durum, ulus-devlet egemenliğinin zayıflamasına sebebiyet vermektedir (Atasoy, 2005: 391). Devletin siyasi unsurunu oluşturan egemenlik, 'kamu gücü' olarak da adlandırılmaktadır. Egemenlik, hukuksal açıdan, devletin diğer devletlerle hukuken eşit statüde olması, koşulsuz ve sınırsız bir bağımsızlığa sahip olmasıdır (Akdoğan, 2010: 58).

Küreselleşme söylemleri bölgesel ve yerel olanı gündeme getirmek suretiyle ulusal olanı ortadan kaldırmaya, ulus-toplumun atomize olmasına, ulusal ekonominin IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların güdümüne girmesine neden

olmakla birlikte; biz duygusunu da zayıflatmaktadır (Ayan, 2010: 78). Dünyada hem küreselleşme yönünde önemli gelişmeler yaşanmakta, hem de bölgeselleşme akımları yaygınlaşmaktadır. Eskilerin ideolojik ittifakları günümüzde yerini ekonomik ittifaklara bırakmaktadır. Ülkeler arasında ekonomi alanındaki bölgesel entegrasyon hareketleri gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Günümüzde üç farklı kıtada da bölgesel entegrasyon blokları mevcuttur. Örneğin: AB (Avrupa Birliği), Avrupa Kıtasında; NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması), Amerika Kıtasında ve APEC (Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği) de Asya Kıtasında bulunmaktadır. Bu ve benzeri bölgeselleşmeler, ticari sınırların kalktığı dünya coğrafyasında, kutuplaşmalar oluşturmaktadır (Atasoy, 2005: 382-383).

İçinde bulunduğumuz küresel sistemde, ulus-devletler dışında çokuluslu şirketler, uluslararası örgütler, devletsiz örgütler (NGO) gibi farklı aktörlerin etkisi söz konusudur.(Karabağ, 2006: 166).

Küreselleşme; çok uluslu şirketlerin dünyayı daha iyi sömürebilmek için ulusal devletleri ortadan kaldırmalarıdır. Çok uluslu şirketler kendi çıkarlarına engel olarak gördükleri ulusal devletleri ortadan kaldırma amacına ulaşabilmek için; küresel dil, serbest piyasa ekonomisi, evrensel hukuk, demokrasi ve insan hakları gibi araçları kullanmaktadırlar (Arslanoğlu, 2005: 64). Kendi ülkesi dışında yer alan bir şirketin aktiflerini kontrol eden işletmeler ile bunların iştiraklerini içeren şirketler olarak ifade edilebilen çok uluslu şirketler; yatırım, ve vergi gibi konularda, gelirlerini o ülke dışına kaydırabilme ve yatırım için yer belirleme noktasında avantajlıdırlar. Günümüzde, ÇUŞ'lar önemli bir kesim tarafından, sanayileşmiş ülkelere bağıllık olarak algılanmaktadır. Bu algılamaya yol açan faktörlerin başlıcaları ise; sermayenin tamamının ÇUŞ yönetiminin kontrolünde olması, sağlanan karların söz konusu ülke içerisinde yeniden yatırıma yönlendirilmemesi ve merkez ülkeye transfer edilmesi, ülke yönetimine müdahalede bulunulması, düşük ücretler verilmesi, doğal kaynakların sömürülmesidir (Evin, 2012: 72). Ancak, belirtmek gerekir ki; ulus-aşırı şirketler güçlü devlet kurumları olmadan güvenliklerini sağlayamaz, faaliyetlerini yürütemez, rekabet edemezler (Habermas, 2002: 11). Serbestleşme ve kuralsızlaştırmadan yana olan bu güçlü çıkar grubu, gelişmekte olan ülke şirketlerinin etkin rekabetiyle karşılaştığında, devlet müdahalesinden yana tavır takınır (Evin, 2012: 73).

Uluslar(devletler)arası örgütler ise, birden çok devletin bir araya gelerek imzaladıkları anlaşma ile kurulan ve muhatabı ancak devletler olan örgütlerdir. Uluslararası örgütler; hem güvenlik sorunu kaynaklı olarak, hem de politik ve toplumsal değişimlerin sonucunda ortaya çıkmış ve gelişmiştir (Karabağ, 2006: 168). Küreselleşme, güvenlik konusunda da bazı değişiklikler meydana getirmiştir. NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü), AB (Avrupa Birliği), AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) ve NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi) gibi bazı kuruluşlara üye olan ülkeler, uluslararası alandaki güvenliklerini bu şekilde sağlamaktadırlar. Kolektif güvenlik anlayışına göre; saldırılar ancak çok sayıda devletin ortak hareketiyle önlenir. Bu anlayışa göre; dünyanın tek bir belirleyicisinin olmasının önüne geçmek ve uluslararası çatışma ve savaşları engelleyebilmek amaçlanmaktadır (Ercan, 2010: 216).

Uluslararası örgütleri iki şekilde sınıflandırmak mümkündür. İlkinde, örgütün mekânsal kriterleri dikkate alınmaktadır. Bir uluslararası örgüt küresel olabileceği gibi, bölgesel de olabilir. Devletler, bu örgütlerin etkilerine göre, onlara üye olurlar. IMF (Uluslararası Para Fonu), WHO (Dünya Sağlık Örgütü), BM (Birleşmiş Milletler) gibi uluslararası örgütlerin etki alanları küresel iken; AB (Avrupa Birliği), AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı), NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması) gibi örgütlerin etki alanları bölgeseldir ve dünyanın belirli bölgelerindeki devletlerin bunlara üye olabileceği düşünülür. Diğer bir sınıflandırmaya göre ise, örgütün amacı dikkate alınmaktadır. Bir uluslararası örgüt ekonomik, sosyal ya da askeri amaçlı olabilir. APEC (Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği), IMF (Uluslararası Para Fonu) ve WTO (Dünya Ticaret Örgütü) gibi örgütler ekonomik amaçlı iken; UNESCO (BM Eğitim, Bilim ve İşbirliği Örgütü) ve ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) gibi örgütler sosyal amaçlı; CENTO (Merkezi Anlaşma Örgütü) ve NATO gibi örgütler de askeri amaçlıdır (Karabağ, 2006: 168-169).

Devlet dışı örgütler (NGO) ise, benzer ya da aynı amaçları paylaşan kişi veya grupların, ortak çıkarları doğrultusunda hareket etme amacıyla bir araya geldikleri ve devlet etkisinin söz konusu olmadığı kuruluşlardır. “Bu tarz örgütler Sivil Toplum Örgütleri, Gönüllü Kuruluşlar veya Küresel Sivil Toplum Örgütleri olarak isimlendirilirler”. Bu örgütlerden beklenen, küresel amaçlara hizmet etmeleridir. Günümüzde NGO’ların sayılarındaki ve etkilerindeki artış, ulusal sınırların aşındığını

göstermektedir. (Karabağ, 2006: 171-173).

Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (World Bank) ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gibi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD önderliğinde hayata geçirilmiş olan önemli uluslararası örgütler, kredilerin akışı ve bunlarla siyasi faaliyetler arasındaki ilişkinin sağlanması, çeşitli yapısal uyum programları gibi merkez kaynaklı projelerde kontrol işlevi görmektedirler. Bu örgütler, zenginliğin merkez ülkelerde toplanması ve dünya çapında eşitsizliğin hakim olduğu bir ortamın yaratılmasında rol oynamaları nedeniyle, emperyalizmin yeni bir aracı olarak görülmektedirler. (Evin, 2012: 68).

Siyasal alandaki küreselleşme sermayenin küreselleşmesi ile bağımlı bir olgudur. Ulus-devletin işlevlerinin azaltılması yönündeki çabalar, küreselleşmenin siyasi alandaki yansımasıdır. Siyasal alandaki küreselleşmenin bir sonucu olarak, demokratikleşme problemi ortaya çıkmaktadır. Demokratikleşme konusunda üzerinde durulan konuların başlıcaları; temel hak ve özgürlüklerin yaygınlık kazanması, dil, din, ırk, kültür, sınıf ve bölge farkı aranmaksızın insanlara yalnızca vatandaş oldukları için bu hakların tanınması ve sosyal hukuk devletini güçlendirmedir (İçli, 2002: 250).

Francis Fukuyama, küreselleşmeyi –üstü kapalı olarak- “Amerikanlaştırma” olarak ifade etmektedir. Amerika, dünyadaki hakim küresel gücün başında yer almaktadır. Nitekim, uluslararası örgütlerin birçoğu Amerikan kaynaklıdır ve bu durum onun, küreselleşme üzerindeki belirleyiciliğinin de bir göstergesidir. Amerika oyunun kurallarını kendisi koymakta ve bunlara uymayanları oyunun dışına itmek istemektedir (Alicı, 2010: 321).

Küreselleşmeyle birlikte ulus devlet yapısında görülen yeniden biçimlenme durumu, kamu yönetimi alanında da etkilerini göstermiştir. Toplumsal yapıdaki değişim, yönetişim ve yerelleşme politikalarını ön plana çıkarmıştır. Üretim sisteminin temeline bilginin yerleşmesiyle bağlantılı olarak yeni bir hayat tarzının ortaya çıkması, bazı ihtiyaçlar doğurmuştur. Nitekim, yaşanan/yaşanmakta olan küresel rekabet ortamında, esnek bir idari yapılanma bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Yönetişim ve yerelleşme, merkezi hükümeti kamu politikalarının tek belirleyicisi olmaktan çıkarmıştır. Önceleri, sadece kontrol tarzı bir ilişkinin söz konusu olduğu merkezi yönetim-yerel yönetimler ilişkisi, günümüzde birlikte çalışma tarzında bir ilişki

içerisine girmektedir (Şahin, 2009: 279-280). Kısaca, “yönetişim” kavramından bahsedilecek olursa; söz konusu kavramın sistemselsel, siyasal ve yönetimsel olmak üzere üç boyutu mevcuttur. Sistemselsel anlamda yönetim, hükümetten daha geniş bir anlamda ele alınırken; siyasal anlamda yönetim, yurttaşların her alanda ve her biçimde katılımını öngörmekte ve son olarak yönetimsel anlamda yönetim de, etkin, bağımsız, denetlenebilen bir kamu hizmetini ifade etmektedir. Kamu yönetiminin, kamu gücüne başvurmadan iş yaptırma kapasitesine ve tek merkezlilik yerine çok merkezliliğe vurgu yapan yönetim modelinde, kamu yönetimi, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının karşılıklı etkileşimleri söz konusudur. (Demirel, 2006: 116).

Günümüzde dünya çapında yaşanan küreselleşmeyle birlikte; sanayi toplumunun merkeziyetçi yapısı, adem –i merkeziyetçiliğe; temsile dayalı liberal demokrasi ise, katılımcı-çoğulcu demokrasiye dönüşmektedir. Adem-i merkeziyetçilik, merkezi yönetimin yetkilerini sınırlandıran ve yerel yönetimlerin etkinliğini arttıran bir kavram olarak öne çıkmaktadır (Ökmen vd., 2004: 30).

2.2.2. Küreselleşme Bağlamında Ulus Devletin Geleceğine Dair Farklı Yaklaşımlar

Günümüzde küreselleşmeye ilişkin yaklaşımlar ‘Radikal’, ‘Şüpheli’ ve ‘Dönüşümcü’ olmak üzere üç başlık altında toplanmaktadır. Bunlardan Radikal Yaklaşım, küreselleşmenin insanlığa yararlı bir süreç olduğunu savunmaktadır. Radikallerin temel öngörülleri, küresel bir medeniyetin doğacağına ilişkindir. Şüpheliler ise, gittikçe artan eşitsizliğe duyulan tepkinin kutuplaşma yarattığı, söz konusu kutuplaşmanın da medeniyetleri ve bölgeselleşmeleri gündeme getirdiğini ve güçlenen yerelleşmeyle birlikte ulus devletlerin daha da önem kazandığı görüşündedirler. Dönüşümcülere göre de, insanlığın geldiği aşama modernitenin devamı denilebilecek bir geçiş dönemidir. Onlar bu durumu “yüksek modernite” olarak ifade etmektedirler. Dönüşümcüler, ulus devletin kendini yenileyerek temel aktör olmaya devam edeceği görüşünü savunmaktadır. Bu tespitlerin gerekçesi olarak da, küreselleşmeyle hız kazanan etnik canlanmayı ve yerel aidiyetlerin silinmeyeceğini dile getirmektedirler (Şahin, 2009: 65-80).

Küreselleşmeyle ilişkin yaklaşımları Held, McGrew, Perraton ve Goldblatt’ı izleyerek “aşırı küreselleşmeciler” (radikaller), “kuşkucular” (şüpheliler) ve

“dönüştürücüler” olmak üzere üç kategoride ele almak mümkündür. Bunlardan ilk yaklaşım olan “aşırı küreselleşmeciler”e göre; ulus-devlet küreselleşmeyle birlikte önemini yitirmiştir. Ulusal politikalar, küresel piyasa güçleri karşısında etkisini kaybetmektedir. Küresel piyasalar, devletlerden daha güçlü olup, daha rasyonel işlemektedir. Yerel ve bölgesel oluşumlar karşısında devletin otoritesi gerilemektedir. Aşırı küreselleşmeciler, küreselleşme süreci ile birlikte, devletin ekonomik alandaki ve diğer alanlardaki pek çok yetkisini küresel oluşumlara devrettiğini ve bundan dolayı artık, onun sürecin etkisiz bir aktörü olduğunu savunmaktadırlar. Bu yaklaşımı savunanlara göre, dünya toplumu ulus-devletlerin yerini almaktadır. Ülkeler arasındaki artan iletişim ve iş birliğiyle de ortak çıkarlar konusundaki farkındalık artmakta; bu ise, küresel bir uygarlığa gidişin zeminini hazırlamaktadır. Neo-liberaller, devlet gücü üzerine yer alan bireysel otonomi ve piyasaya ilişkin olumlu anlamlar yüklerken; neo-marxistler ise, bu süreci baskıcı küresel kapitalizmin temsilcisi olarak değerlendirmekte ve bu sürecin küçük bir orta sınıf seçkinine hizmet ettiğini ileri sürmektedir. Bu durum, aşırı küreselleşmecilerin kendi içlerinde yaşadıkları çelişkinin de bir göstergesidir.

Kuşkucular ise, küreselleşme karşıtları olarak ifade etmek mümkündür. Her konuya kuşkuyla yaklaşan kuşkucular (küreselleşme karşıtları), yaşamakta olduğumuz küreselleşme sürecinin yeni bir durum olmadığını savunurlar. On dokuzuncu yüzyılda da önemli ölçüde para ve mal hareketinin olduğuna dikkat çekerler. Kuşkuculara göre, küreselleşme aşırı küreselleşmeciler tarafından abartılmaktadır. Bu yaklaşımı savunanlar küreselleşmeyi, ekonomik ya da teknolojik gelişmeler sonucu ortaya çıkan bir durum olarak değil de; ideolojik bir tutum olarak değerlendirmektedirler. Nitekim, devletin ekonomik alandaki gücü devam etmektedir. Devlet, temel aktör olmayı sürdürmektedir. Onlara göre; küreselleşme kavramı, minimal devleti amaçlayanlar tarafından sıkça kullanılan bir kavramdır. Kuşkucular, dünya ekonomisindeki eşitsizliğin küresel bir uygarlığın oluşmasından ziyade, köktendincilik veya aşırı milliyetçilik akımlarının ortaya çıkmasına zemin hazırladığını ileri sürmektedirler.

Küreselleşmeye ilişkin yaklaşımların son kategorisini oluşturan dönüştürücüler ise, küreselleşmeyi dünya düzenini yeniden şekillendiren ekonomik, siyasal ve sosyal alanda yaşanan hızlı değişimlerin arkasındaki ana siyasal güç olarak ele almaktadırlar. Onlara göre, günümüzde küresel pazar bağlamında, alınıp satılan malların miktarının, 19. Yüzyıla karşılaştırılması dahi söz konusu olamaz. Dönüştürücüler aşırı

küreselleşmecilerin ulus-devletin sonunun geldiğine yönelik iddialarla birlikte, kuşkucuların hiçbir şeyin değişmediğine yönelik iddialarını da reddetmektedirler. Dönüşümcüler; küreselleşmeyi teknolojik gelişmeler, ekonomik ve ideolojik unsurlar bağlamında ele almakta; küreselleşmenin bunların bir sonucu olduğunu ifade etmektedirler. Onlara göre; siyasal ve diğer pek çok alanda etkili olan küreselleşmeyle birlikte, devlet zamanın gereklerine uygun bir şekilde dönüşüme uğramaktadır. Son olarak belirtmek gerekir ki, dönüşümcülerin savları, aşırı küreselleşmecilerinkine daha yakındır (Yalçınkaya vd., 2012: 5-8; Evin, 2012: 66-68; Çetin, 2008: 180; Karabağ, 2006: 156-157).

Küreselleşme sürecinde devlet temel fonksiyonlarını yerine getirebilme bakımından bir değişim ve dönüşüm içindedir. Fakat bu durum devletin ve ulus devletin sonu anlamına gelmemektedir. Meşruiyet ve kimlik oluşturma ile güvenlik ve sosyal refah konularında devletin devre dışı bırakılması mümkün görünmemektedir (Koçdemir, 2002: 147-157). Ulus-devletin siyasal meşruiyetini sürdürebilmesi, demokratik yönetim biçimi, liberal ekonomi politikası ve çok kültürlülüğe ve aynı zamanda küresel çaptaki sorunları çözme konusunda yeterli düzeyde bir kabiliyet gösterilmesi koşullarına bağlanmaktadır (Ateş, 2007: 44).

Habermas'a göre; kapitalizm, küresel bir vasfa sahiptir. Ancak, şunu da belirtmek gerekir ki, milli ekonomiler ve milli sistemler halen mevcuttur. Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi milletler arası özelliğe sahip olduğu söylenen kurumlar dahi gücünü milli-devletten almaktadır (Habermas, 2002: 10).

Devlet mekanizmalarının ortadan kalkması gibi bir durum söz konusu değildir. Nitekim, kapitalist sistem, devlet mekanizmalarına her daim ihtiyaç duymaktadır. Ancak, ulus-devletin kalıcı olabilmesi için, ekonomik, idari ve kültürel güç olarak gerek kendi vatandaşları üzerinde, gerekse uluslararası arenada küreselleşmenin gereklerine uygun stratejiler geliştirmesi gerekmektedir (Aslan, 2009: 294). Ulus-devletlerin, küreselleşmenin olumsuzluklarını olumlu hale getirebilmeleri için çağın gereklerine uygun stratejiler geliştirmeleri gerekmektedir.

2.2. KÜRESELLEŞME VE ULUSAL KİMLİK

“Devlet, millet, toplum ya da kültür varlığı açısından kimlik, topluluğu oluşturan bireylerin, ortak varlıkla özdeşleşmeleri, ortak ülkü ve simgelerde birleşmeleri, ortak tasa ve kıvançları paylaşımları olgusudur” (Güvenç, 2010: 359). “Kimlik, çok genel olarak kendimizi tasavvur etme, yaşama, ilişki kurma, tanınma biçimimiz ya da kişiler arası ilişki içinde oluşan ve gelişen bir öz imaj/öz bilinç olarak tanımlanabilir” (Bayri, 2008: 4). Bir özellik, bir nitelik belirtisi olan kimlik, aynı zamanda farklılıklardan oluşmaktadır. Kimliğe yüklenebilecek işlem ise, bir sınıflama işlemidir ve bu işlem farklılıkları ortaya koyar”. Tutarlılık ve süreklilik gösteren kimlik, aynı zamanda bireylerin toplumsal çevreye uyum sağlayabilmeleri bakımından da önem taşımaktadır (Aşkın, 2007: 213).

Kimlik, hem psikolojik, hem de sosyolojik yönü olan bir olgudur. Kimliğin psikolojik yönü, daha çok bireyi ilgilendiren kısmıdır. Sosyolojik yönü ise, kimliğin kolektif yönüne vurgu yapmaktadır. Bireysel açıdan kimlik, kendini diğerleri üzerinden kurmak iken; bir grubun kolektif yönüne işaret eden sosyolojik açıdan kimlik ise, bazı grupların diğer gruplardan farklılığını ortaya koyma çabası olarak ifade edilebilir. Kısaca ‘biz’ duygusu olan kolektif kimlik, kapsayıcı ve dışlayıcı özellikleri bünyesinde barındırmaktadır (Bayri, 2008: 11). Kendi kendini tarif etmenin genel bir biçimi olan kimlik, ötekiyle sınırlandırma ve farklılık temeline dayanır. (Koçdemir, 2004: 52).

Bireysel kimlik toplumsal kimlikle, verili kimlik inşa edilen kimlikle, özel kimlik kamusal kimlikle etkileşim içindedir (Bayri, 2008: 8).

Kimlik kavramı, yirminci yüzyılla birlikte modernitenin bir sonucu olarak eskiye nazaran daha sık kullanılmaya ve tartışılmaya başlanmıştır. Kimlik konusu üzerine yapılan tartışmalar, kimliğin oluşumu sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu konudaki yaklaşımlar ise, öznelci ve nesnelci olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Öznelci Yaklaşım göre; kimlik, insan yaşamı boyunca tutarlılık gösteren ve neredeyse aynı kalan bir özdür. Öznelci yaklaşıma yapılan eleştiriler, organizmanın değişimini ve dış çevresini ihmal etmesi noktasında kendini göstermektedir. Nesnelci Yaklaşım göre ise; kimlik, organizmanın hem iç dinamikleri hem de dış çevresiyle karşılıklı iletişim ve etkileşim sonucunda oluşmuş olan bir süreklilik olarak görülmektedir (Aşkın, 2007: 213-214).

Yaşamış her kültür kendine has bir kimliğe sahiptir. Her toplumun bir kimliği vardır. Ortak coğrafya ve ortak inançlar gibi konularda milli kültürler arasında bazı benzerlikler bulunsa da hiçbir zaman aynıyet olmaz. Bir toplum başka kültürlerle temasa geçtiğinde, başkılığının farkına varır ve kimliğini koruma şuurı artar. Milliyetçilik, bu kimliği koruma isteğidir. Ancak, yabancılarla ilişki içinde olmayan kapalı toplumlar kimliklerinin farkında olmayabilirler. Çünkü, bir toplumun kimliğini idrak etmesi, bir ölçüde, başkalarına kıyasla kendi farklılıklarını görmekle mümkündür. Toplumun kendi kültürünü idrak etmesine ‘öznel kimlik’ veya ‘mensubiyet şuurı’ da denilmektedir. İnsanlarda bu mensubiyet şuurunu yaratan şey ise, içinde yaşadığı kültürdür; nesnel kimlik unsurlarıdır. Kişi, söz konusu kültür unsurları ile bunların diğerlerine oranla farklılıklarını gördükçe, kendi kimliğini idrak etmeye başlar; mensubiyet şuuruna kavuşur (Kösoğlu, 2006: 136-138).

Günümüzde Kuzey’de ve Güney’de farklı biçimlerde kimlik sorunları yaşanmaktadır. Küreselleşen, Batı’nın teknolojisi ve kültürüdür. Küreselleşme Kuzey’de kimliğe yönelik bir tehdit oluşturmamakta, hatta iletişim ve ilişki anlamına gelmektedir (Tatal, 2005: 127). Ancak, Güney için aynı durum söz konusu değildir. Yaşanan küresel gelişmeler, Güney’de kimlik açısından tehdit oluşturmaktadır.

Kimliğin temel bileşenlerinden biri olan aidiyet duygusu, bir taraftan “biz” tanımlamasının yapılması için gerekli olan ortak noktaları belirlerken, diğer taraftan ötekileri de belirlemektedir. Biz ve onlar ayrımı kimlik inşasında önemli bir yere sahiptir. Söz konusu ayrım yapılırken, bizden olana, bize benzeyene olumlu özellikler, farklı olana olumsuz özellikler atfedilir (Karaduman, 2010: 2888). Kimliklenme süreci, ‘öteki’ni kullanarak, ‘kendi’ olma sürecidir. Kimlik duygusu, gerek bireysel, gerek kolektif anlamda olsun, ben/biz ile öteki arasındaki karşıtlık üzerine temellenir. Dolayısıyla, karşılaştırma ve ayrımcılık kimliğin ayrılmaz parçalarıdır (Bayrı, 2008: 7). Söz konusu karşılaştırma olmadan, bir ‘biz duygusu’ ve ‘kimlik şuurı’ oluşması mümkün görünmemektedir.

18. ve 19. yüzyıllarda merkantalizm, sömürgecilik ve emperyalizmin etkisiyle Batı kültürünün evrenselliği ön plana çıkmış ve Batı, Doğu’yu küçültücü bir sıfatla ‘öteki’ olarak tanımlamıştır. 16. yüzyıl boyunca da Osmanlı ile Avrupa Devletleri arasındaki din farklılıkları ve sömürge savaşları ise, Doğu ile Batı’nın birbirlerini

Müslüman Doğu ile Batı'nın birbirlerini Müslüman Doğu - Hristiyan Batı olarak kavramsallaştırmalarına neden olmuştur (Poyraz ve Arıkan, 2004: 14).

Oldukça eskilere dayanan kimliğin, kolektif duygudan kolektif bilinç düzeyine geçişi, modernleşme ile gerçekleşmiştir. Bir bilinç olarak kolektif kimlikler, sanayileşme, kapitalizm, kentleşme, dünya piyasasının oluşumu, ulus-devletin egemenliği, modernlik, Batılılaşma v.b. tarihsel süreçler tarafından şekillendirilmişlerdir (Bayri, 2008: 12).

İnsanoğlunun paylaştığı kolektif kimlikler arasında, en kapsayıcı olanı ulusal kimliktir. Ulusal kimlik, ulus-devletten türeyerek ulus yapısı içinde yer alan tüm bireysel kimlikleri de kapsayan tinsel bir oluşum olarak ifade edilmektedir. Ulusal kimliğin kolektif bir kimlik olarak siyasal bir anlam taşıyabilmesi için, uygun bir sosyo-politik çerçeve gerekmektedir ki; bu çerçevenin kurulması da ulus-devlet yapısının ortaya çıkmasıyla gerçekleşmiştir (Bayri, 2008: 18).

Ulusal kimlik, insanlara kültürel aidiyet duygusu verme yollarının başında gelmektedir; fakat bunun özel bir ideolojik ve siyasi anlamı vardır. Ulus devletler dünyadaki en önemli politik ve ekonomik birimlerdir ve ulusal kimliklerin oluşturulmasında bilinçli bir kültürel inşa söz konusudur. Fakat ulusal kimlik sadece ideolojik bir yapıdan ibaret olmayıp, psikolojik süreçleri de içermektedir (Tomlinson, 1999: 107). “Ulusal kimlik, bir ulusu oluşturan insanlara ulusal aidiyet vermenin bir yoludur; ideolojik bir anlamı varsa da tamamen ideolojik değil, psikolojiktir” (Tekinalp, 2005: 77). Günümüzün hakim görüşüne göre ‘ulus’, aynı ekolojik alanda yer alan ekonomik, siyasal, sosyo-kültürel sistemlerin çakışma süreçleriyle birlikte alt-kültürlerin hakim kültür ile bütünleşmesidir. Ulustan beklenen, vatandaşlarının gerek kimlik, gerekse kültürel bakımdan bütünleşmeleridir (Bayri, 2008: 15).

Benedict Anderson, Hayali Cemaatler kitabında, ulusu hayal edilmiş bir siyasal topluluk, hayal edilmiş bir cemaat olarak tanımlamaktadır. Bu durumu; “*Hayal edilmiştir*, çünkü en küçük ulusun üyeleri bile diğer üyeleri tanımayacak, onlarla tanışmayacak, çoğu hakkında hiçbir şey işitmeyecektir ama yine de her birinin zihninde toplamların hayali yaşamaya devam eder” şeklinde ifade eden Anderson, aynı zamanda ulusa, egemenlik ve sınırlılık nosyonlarını yüklemiştir (Anderson, 1995: 20).

Ulusal kimliği oluşturan temel özellikleri Smith şu şekilde sıralamaktadır:

1. Tarihi bir toprak veya yurt
2. Ortak tarihi bir hafıza ve mitler
3. Ortak kitlesel kamu kültürü
4. Bütün fertler için geçerli olan ortak yasal hak ve görevler
5. Topluluk fertlerine yönelik ortak bir ekonomi.

Giddens ise, ulusal kimliği, tarihsel-kültürel koşulların oluşturduğu psikolojik bir aidiyet olarak değerlendirmektedir (Şimşek ve Ilgaz, 2007: 194).

Ulus devlette, ülke ile ulus arasındaki milliyetçi ideolojiden kaynaklanan moral ve siyasi bağlar önem taşımaktadır. Modele göre topluluk “biz” duygusunun sahip olduğu ulustur. Ulus, öncelikli olarak homojen kültürel bir birim olarak görülmektedir ve ortak bir kimliğe sahip olduğuna inanılmaktadır (Şahin, 2009: 133-134).

Devlet, millet, toplum ya da kültür varlığı açısından kimlik, bir topluluğu oluşturan bireylerin ortak ülkü ve simgelerde birleşmeleri, ortak kıvanç ve tasaları paylaşımları anlamına gelir. Bir toplumda kimlik özdeşimleri ne kadar uyumlu ise o toplum o kadar sağlıklı, ne kadar bölünmüş ise o kadar zayıf olur. Burada şunu da belirtmek gerekir ki, ulusal tarihi kimlik, dış dünyadan bağımsız değildir. Toplumlar kendi köklerini ararken, bir ölçüde dış imgelerden etkilenirler. Güvenç’e göre; Türkiye’de milli kimliği yaratan ve sürdüren Türk dilidir. Türkçemiz, ulusal kimliğimizin en temel ögesidir. Türkiye’de büyük çoğunluk Türkçe konuşmaktadır. Dil birliğinin tek istisnası, Kürt asıllıdır (Güvenç, 2010: 359-362).

Küreselleşme propagandaları arasında, eski Marksist kesimlerde beliren yeni milli duyarlılıklar söz konusudur. Küreselleşmeyi kültürel ve ideolojik bir dayatma olarak sömürgeciliğin yeni bir aşaması olarak değerlendiren çevreler, ancak milli devletler ve güçlü milli yapılarla bu yayılmacılığın karşısında durulabileceğini belirtmektedirler. Küreselleşme gelişmeleri milli kültürleri yıpratıp, milli duyarlılıkları zayıflatmaktadır. Milli duyarlılıklarını kaybeden bir toplum kendi varlık şuuru, manevi ve tarihi değerleriyle birlikte iktisadi değerlerini de kaybedecek; sadece kişisel çıkarları peşinde koşacaktır. Öte yandan, küreselleşme, alt kültür gruplarını öne çıkarmaya ve bireycilik adı altında kişiyi güncel çıkarlarının kölesi haline getirmeye çalışmaktadır (Kösoğlu, 2006: 80-81).

Günümüzdeki eğilim, bireysel ve kolektif kimliklerin ötesine geçen ulusötesi kimlikler yaratma çabasıdır. Küreselleşme süreciyle birlikte, ulusal kimlikler erozyona uğramış, alt-kimlik, üst-kimlik gibi kavramlar üzerinde durulmaya başlanmıştır. Gelişmiş ülkelerin kültür ve değerleri üst kimlik olarak ifade edilirken; gelişmekte olan veya geri kalmış üçüncü dünya ülkeleri alt kimlik grubuna girmektedir. Üst kimlik, alt kimliği önemli oranda etkilemektedir. (Karaduman, 2010: 2892 ; Ayata, 2010: 65-66). Küreselleşmeyle birlikte etnik ya da dini kökenli yerel/kültürel özellikler, bireylerin kimliklerinde daha önemli bir yere sahip olmaya başlamıştır. alt kimlik ulusal kimliğin önemini azaltmakta; onu ikinci plana itmektedir (Ateş, 2007: 33). Bu durum, ulusal kimlik için bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. Nitekim, alt kimlik grubuna giren gelişmekte olan ülkeler üzerinde üst kimliğin etkisine karşı bir tepki olarak ortaya çıkan dini ve etnik kökenli hareketler ulusal kimlik için önem taşıyan toplumsal homojenliği olumsuz yönde etkilemektedir.

Küreselleşmenin ulusal kültürler üzerindeki etkisi, kültürel küreselleşme tezi ve kültürel emperyalizm teziyle açıklanmaya çalışılmaktadır. Kültürel küreselleşme tezi, iyimser bir bakış açısını ifade etmektedir. Buna göre; yaşanan küreselleşme süreciyle birlikte kültürlerarası etkileşim artmakta; ancak, söz konusu süreç ulusal farklılıkları muhafaza ederek, karşılıklı bir etkileşime neden olmaktadır. Küresel emperyalizm tezi ise, kötümser bir bakış açısını ifade etmektedir (Sadoğlu, 2010: 50-51).

Günümüzde farklılıkların ve geleneksel modellerle bezenmiş motiflerin gittikçe azalması, kısaca dünyanın tekdüzeleşmesi bazı endişeleri de beraberinde getirmiştir. Farklı kültürel yapıların özelliklerini kaybetmeleri bir anlamda yabancılaşmaya neden olmaktadır. Kültür emperyalizminin etkili bir şekilde kullanılmasıyla, Batının istediği sonuçları almaya başladığı görülmekteyse de, kimlik kaybı yaşamaya başlayan toplumlarda durumun farkında olan önder insanların çabalarıyla milliyetçilik hareketleri devreye girmektedir (Atasoy, 2005: 398). Bu demek oluyor ki, günümüzde milliyetçilik kaybolmamakta, hatta güç kazanmaktadır.

2.2.1. AB Sürecinde Ulusal Kimlik

1952 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu olarak kurulan, 1957 tarihli Roma Anlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu adını alan, 1967 yılında Avrupa

Topluluğuna dönüşen birlik, 1991 yılındaki Maastricht Anlaşması ile Avrupa Birliği adını almıştır. AB önceleri ekonomik bir örgütlenme iken, zamanla siyasal bir birliğe dönüşmüştür. Birlik, Avrupa Topluluğu ortak ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve askeri değerler üzerine kurulmuş bir birliğe dönüştürölmek istenmiştir. 1975 tarihli Tindemans raporu, bu sürecin başlangıcı olarak önem arz etmektedir. Rapor, “Avrupa Halkları” ve “Halklar Arasında Birlik” söylemini ön plana çıkarmış ve Avrupa Topluluğu’nun kendi bayrağına sahip olması ilkesini benimsemiştir. 1986’da AB bayrağı, Beethoven’ın 9. Senfonisinin 4. Bölümünden olan ‘Neşeye Övgü’ ile göklere çekilmiş ve topluluk marşı olarak da bu bölüm kabul edilmiştir. Okullardaki tarih, coğrafya, yurttaşlık, edebiyat ve müzik derslerinin müfredatına bir Avrupalılık boyutunun kazandırılması ise, 1988’deki Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde kararlaştırılmıştır (Kaya, 2004: 2).

AB, diğer uluslararası örgütlerden farklı olarak, bağımsız organlara sahip olan bir yapılanmadır. Bunlar, üye devletlerin temsilcilerinden oluşmamaktadır. Bu organlarda ya da AB üyesi ülke temsilcilerinden oluşan Bakanlar Konseyi’nde bazı konularda oy birliğiyle değil de, oy çokluğuyla karar alınmaktadır. Ancak, sonuç itibariyle, bu kararlar da topluluk üyesi olan tüm devletleri kapsamaktadır. AB’nin, aynı zamanda demokratik seçimle gerçekleştirilen bir Parlamentosu, üye devletleri temsil eden bir Konseyi ve mevzuat hazırlama ve uygulama yetkisi olan bir komisyonu bulunmaktadır. Bütçe işleriyle ilgili olarak Sayıştay, yasalara uyulmasına yönelik olarak da Adalet Divanı bulunmaktadır. Ekonomik, sosyal ve bölgesel çıkarları temsilen de danışma organları vardır (Ayata, 2010: 68).

Ekonomik ve sosyal bütünleşmeyi ve gelişmeyi sağlamak amacıyla kurulan Avrupa Birliği, üye devletlerin ulusal sınırlarını giderek yok etmektedir. Ulusal hükümetlerin hukuku yaratma, karar verme ve uygulama yetkisi uluslarüstü düzenlemelerle sınırlandırılmaktadır. Ulusal kararlar dahi, hükümetlerarası görüşmelerle şekillenmektedir (Yüksel, 2001: 207). Giddens; Avrupa Birliği’nin, küreselleşme olgusuna bir cevap niteliği taşıdığını ifade etmektedir. Nitekim, Avrupa Birliği’nin ulus-devlet sınırlarını aşan ekonomik, siyasal ve toplumsal kurumları mevcuttur ve AB, bunları geliştirmektedir. Ulusal devletler tarafından gerçekleştirilen işbirliğinin bir ürünü olan birlik, devletlerin bölgesel işbirliğinden daha fazlasını ifade etmektedir (Giddens, 2000: 158). AB ortak bir coğrafyayı paylaşmanın ötesinde, ortak amaçlar,

organizasyon ve yönetim standardını da paylaşmaktadır. AB'nin hedefi, egemen devletlere dayalı uluslararası bir toplum yaratmaktır. Birlik üyesi devlet, kendi iradesiyle egemenlik yetkisinin bir kısmını bir üst otoriteye devretmeyi kabul etmiştir (Akdoğan, 2010: 67).

AB üyesi olan devletler için, ulusal ve ulus-üstü olmak üzere çok hukuklu bir sistem söz konusudur. Kısaca, Avrupa devletlerinde klasik egemenliğin yerini toplu egemenlik almıştır. Devletler Hukukunun bir bölümü olarak ele alınan AB Hukuku, esasında kendine özgü özellikler taşımaktadır. Bu bağlamda, Birlik hukuku için söz konusu olan, birincil ve ikincil hukuk ayırımından bahsetmek gerekmektedir. Birincil mevzuatı; kurucu antlaşmalar, kurucu antlaşmaların ek, protokol ve değişiklikleri, üyelik antlaşmaları oluşturmaktadır. İkincil mevzuatı ise; tüzük, direktif, karar, tavsiye ve görüşler oluşmaktadır. Tüzükler, genel kapsamlı ve bağlayıcı olmakla birlikte, bütün üye devletlerde doğrudan uygulanırlar. Kararlar ise, daha farklıdır; muhatap belirtilirse, sadece muhatabını bağlar niteliktedir. Tavsiye ve görüşler ise, bağlayıcı olma özelliğine sahip değildir. AB tarafından kullanılan her yetkinin, ya Kurucu Antlaşmalara ya da ikincil mevzuata dayanması gerekmektedir (Akdoğan, 2010: 67-70).

Avrupa Birliği'nin bugün konvansiyonel ve kurumsal federatif bir birleşik Avrupa yaratma çabası, siyasal küreselleşmenin ulus devletlerin tek başına yaratamayacakları bir süreç olduğunu, içinde birtakım bölgeselleşme (bloklaşma) ve ulus üstü entegrasyon çabalarını da içerdiğinin en güzel örneğidir (Yalçınkaya vd., 2012: 5).

Avrupa Birliği giderek, hükümetlerarası bir yapıdan, devletler-üstü bir yapıya dönüşmektedir (Atasoy, 2005: 191).

Günümüzde küreselleşme süreciyle birlikte vatandaşlık, ulus devletten kopmaya başlamıştır. Siyasal katılımın demokratikleşebilmesi adına, vatandaşlığın ulustan arındırılması gerektiği düşüncesi oluşmuştur. Örneğin; AB vatandaşları yerel, bölgesel ve birlik ile ilgili seçimlere katılma haklarına sahiptirler (Kadıoğlu, 2008: 4-5). Ulus üstü vatandaşlık uygulamaları yaşanan göçler nedeniyle neredeyse tüm ülkelerde görülmektedir. Bu uygulama, özellikle AB'de görülmektedir. Vatandaşlık, AB oluşumunda görüldüğü gibi ulus üstü niteliğe dönüşme sinyalleri vermektedir. Böyle bir dönüşüm, klasik ulus devlet yapısını form değişikliğine itebilecek karakterdedir. Her şeyden önce bu durum; aidiyet bağının ulusa dayanmaktan çıkması, bireylerin ulus üstü yeni bir kimliğe bağlanmasını da içermektedir (Şahin, 2009: 218).

İlk kez Maastricht Antlaşmasıyla kurulan Avrupa Birliği yurttaşlığı statüsü, üye devlet yurttaşlığı koşuluna bağlıdır. Avrupa Birliği yurttaşlığı, üye devlet yurttaşlığını tamamlayıcı nitelikte olup; üye devlet yurttaşlığı yerine geçmemektedir. Birey ve Avrupa Birliği arasında dolaylı bir siyasi bağ kuran birlik yurttaşlığının, gerçek anlamda bir yurttaşlık statüsü oluşturup oluşturmadığı konusu ise, sorgulanmakta olan bir konudur. (Gündoğdu, 2004: 11-12). AB yurttaşlığı ile, yurttaşlık ilk kez, kan bağı ve doğum yeri esaslarının dışında tanımlanmıştır. Ancak, AB yurttaşlarının AB kurumlarını etkileme gücü oldukça zayıftır. Bireyler ile birlik arasındaki hukuksal ve siyasal bağın, üye devletlerin aracılığıyla kurulması eleştirileri haklı çıkarmaktadır. Ayrıca, AB yurttaşlığının kimleri kapsayıp, kimleri kapsamadığı da önemlidir. Nitekim, birlik yurttaşlığının içeriği, aynı zamanda Avrupa Kimliğinin de ifadesi olacaktır. Yurttaşlığın siyasi ve kültürel boyutu, Avrupalılık kimliği çerçevesinde biçimlenecektir (Gündoğdu, 2004: 17).

Kanun önünde eşitlik ilkesine dayanan modern yurttaşlık, ulus-devlet yapısında gelişme olanağı bulmuştur. Merkezileşmiş bir iktidarı temsil eden ulus-devletler farklı toplumlarda, farklı zamanlarda ve farklı etmenlerin bir araya gelmesi neticesinde kurulmuştur. Ulus-devlet örgütlenmesi bazen, Fransa'da ki gibi, toplumların iç dinamikleri neticesinde; bazen de Almanya'da ki gibi, ulusun, ulus-devlet kurma çabası olarak değerlendirilebilecek milliyetçilik hareketleri neticesinde ortaya çıkmıştır. Almanya'da ulus-devletten önce, ulus oluşmuştur. Bununla birlikte, her iki durumda da ulus-devlet ve ulus eş zamanlı olarak yükselmişlerdir. Avrupa'da uluslaşma süreçleri ve buna bağlı olarak yurttaşlık konusunda da farklı gelişim modelleri söz konusu olmuştur. Örneğin; ulus anlayışı Fransa'da yurttaşlık, aynı uygarlığın bir parçası olma inancı taşımaktadır. Yurttaşlar eşit hak ve ödevlere sahiptirler ve dil, etnik köken, mezhep gibi unsurlar ikinci planda yer almaktadır. Öte yandan, Almanya'da ise, etnik ve kültürel temelli bir gelişim gösteren ulus anlayışı, kutsal bir mahiyet kazanmıştır (Gündoğdu, 2004: 13-14).

Sosyal çeşitlilikten bir birlik ve bütünlük oluşturma amacı taşıyan ulus oluşumu, tekil aidiyetlerden ve farklı kimliklerden kendini soyutlamış; sadece siyasal topluluğa aidiyet bağı bulunan yurttaşlar topluluğunca oluşturulmaktadır. Yurttaşlık ise, ulus-devlet içerisinde yer alan soyutlanmış ulusun, somutlaşmış bir görünümü olarak ifade edilebilir (Gündoğdu, 2004: 13).

1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile, Avrupa yurttaşlığı politikası yasallık kazanmış ve 1997 tarihli Amsterdam Antlaşması ile de Avrupa yurttaşlığı ilkesi biraz daha genişletilmiştir. AB kurumlarına herhangi bir resmi Avrupa dili ile yapılan başvurunun cevabının aynı dilde alınması, Amsterdam Antlaşması'nın tanıdığı hakların en önemlilerindendir (Altınbaş, 2009: 98-99).

1992'de Maastricht Antlaşmasıyla kurulmuş olan AB, adalet, savunma ve içişleri gibi alanlarda üye devletlerin koordinasyon ve işbirliği içinde olmaları hükmüne yer vermiştir. Aynı zamanda, AB yurttaşlığı konusu da ilk kez bu Antlaşmayla düzenlenmiştir. Ulus-devletin mekânsal sınırlarının aşan bir yurttaşlık tanımı getiren AB yurttaşlığı, bu yönüyle modern yurttaşlığı sorgulanmasına yol açmıştır (Gündoğdu, 2004: 16). Avrupa yurttaşlığı politikası ile, bireylerin kültürel bağlamda ulusal kimliklerini korumaları, siyasi bağlamda ise Avrupa kimliğinin kabul görmesi beklenmektedir (Altınbaş, 2009: 100). Birlik yurttaşlarına bazı haklar tanınmıştır. Bunlar; serbest dolaşım hakkı, ikamet edilen üye devletin yerel seçimlere ve Avrupa Parlamentosu seçimlerine ilişkin seçme hakkı ve bunlara aday olma hakkı, Avrupa Parlamentosu ve Ombudsman'a yönelik dilekçe ve başvuru hakkı ile yurttaşın kendi ulusal temsilciliğinin bulunmadığı üçüncü bir ülkede herhangi bir üye devletin diplomatik temsilciliği ve korumasından faydalanma hakkıdır. Bu haklardan da anlaşılacağı üzere, birlik yurttaşlığının kapsamı oldukça dardır (Gündoğdu, 2004: 18).

Bir üye devletin yurttaşı olma koşuluna bağlanan birlik yurttaşlığında, yurttaşlığın kazanılması ve kaybedilmesi konusu birlik kurumlarına değil, üye devletlerin ulusal düzenlemelerine bırakılmıştır. Çifte yurttaşlık durumunda da, yine üye devlet yurttaşlığı dikkate alınmaktadır. AB ülkelerinde oturma izni olan yabancılar, göçmenler ve misafir işçilerin yurttaşlığa dahil edilmemesi, yurttaşlık konusundaki mevcut hukuksal düzenlemenin dışlayıcılığının göstergesi olarak ifade edilebilir (Gündoğdu, 2004: 18-24).

AB yurttaşlığının sadece Antlaşmalar üzerinde kalmayıp, hayata geçirilebilmesi bakımından, AB kurumlarınca AB eğitim programları gibi çeşitli faaliyetler düzenlenmektedir. AB eğitim programları çerçevesinde, öğrenciler ve öğretmenler diğer Avrupa Birliği üyesi olan ülkeleri eğitim amaçlı olarak dolaşabilmektedirler. Kişiler bu sayede kendi kültürleriyle bir başka AB üyesi ülke arasında karşılaştırma

yapabilmektedirler. Akademik hareketlilik, kişilerin kendilerini Avrupalı olarak hissetmesi için tasarlanmıştır. Nitekim, eğitimin yurttaşlık ve ulusal kimlik oluşturmaya yönelik temel bir sosyalleşme aracı olduğu savunulmaktadır (Altınbaş, 2009: 99).

Günümüzde ‘Avrupa yurttaşları’ olarak adlandırılan insanlar, esasında AB üyesi ülkelerin yurttaşlarıdır ve insanların ulus-devletin otoritesi varken, daha farklı bir otoriteye boyun eğerek, bir üst-yurttaşlığı daha kabul etmeleri bugün için zor görünmektedir. Bu bağlamda, günümüzde AB yurttaşlarının varlığından söz etmek güçtür. Ayrıca, Avrupa yurttaşları siyasal katılım konusunda ulusal yurttaşlardan farklıdır. Nitekim, halk yönetime katılamamakta; Avrupa politikalarında söz sahibi olamamaktadır. Dolayısıyla, halkın kendisini söz konusu yönetimin yurttaşı olarak benimsemesi de beklenemez (Altınbaş, 2009: 104).

Birlik ülkeleri arasındaki gümrük duvarlarının kalkması ve serbest dolaşımın kabul edilmesiyle, ulus-devlet üstü bir yapı yaratılmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla, AB bir küreselleşme olgusu olarak düşünülebilir. En geniş anlamda Tek Pazar Programının uygulanmaya başlanmasıyla ekonomik anlamda küreselleşen AB, siyaset ve hukuk alanlarında da küreselleşmiştir. Avrupa’da kişiler iki farklı vatandaşlık statüsüne sahiptirler ve iki farklı hukuk düzeninin özneleri konumundadırlar. AB hukuku ile ulusal hukuk arasında bir çatışma görüldüğünde ise, esas ve öncelikli olan AB hukukudur (Ayata, 2010: 70). AB hukukunun üye devletlerin hukukundan üstün olması, AB’nin subranasyonel bir yapıya sahip olmasının sonucudur. Uluslarüstü bir yargı sisteminin oluşturulması ise, ulus-devletin egemenlik alanını daraltmaktadır. Hatta, bazı durumlarda bu mahkemelere başvururken, ulusal hukuk yollarının tüketilmesi şartı dahi aranmamaktadır. İnsan haklarına saygılı olmak devletlerin iç sorunu olmaktan çıkmıştır. Devletler, bu haklara saygılı olmak zorundadır ve bu yönde keyfi tutum sergileme imkanları kalmamıştır. Bilhassa, insani amaçlarla ulus-devletlerin iç işlerine BM aracılığıyla müdahale edilebilmektedir. Bu bağlamda, ulus-devletlerin egemenlik haklarının bir kısmı uluslararası kuruluşlara devredilmektedir (Ercan, 2010: 220-222). AB’nin hukuksal politikasına yönelik olarak üç farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar; Hükümetlerarasılık Yaklaşımı, Ulusüstücülük Yaklaşımı ve Ulusaltı Sosyal Politika Yaklaşımıdır. Üye devletlerin oluşturduğu bir örgütlenme olan AB, üye devletlerin politikalarını etkileyebilmekte ve üye devletleri bağlayıcı kararlar alabilmektedir. Bu yönüyle, AB örgütlenmesinin açıklanmasına ilişkin olarak, Ulusüstü Örgütlenme

Yaklaşımı daha uygundur (Gündoğdu, 2004: 16).

Avrupa Birliği'ni farklı kılan, ülkelerin maddi güçlerin yanında manevi güçlerle de desteklenmesidir. AB, ekonomik, askeri, v.s. fiziksel güçlerin bir araya getirilmesiyle oluşan uluslararası bir yapıdır. Ancak, bu yapı içerisinde bilgi, normlar, kültür, kimlik ve değerler gibi manevi unsurlar da bulunmaktadır. Demokrasi ve insan hakları, çok kültürlülük, hukukun üstünlüğü, AB'nin ortak kimlik parametrelerindedir (Samur, 2010: 147).

Küreselleşme süreci ile birlikte, ulusal yapıların parçalanmasına yönelik olarak, etnik kimlikçilik, cemaatçilik, kültürel farklılıklara yönelik politikalar geliştirilerek Türkiye gibi ulusal devlet yapılanmaları dağıtmaya çalışılmaktadır. Avrupa Birliğine giriş koşulları adı altındaki öneriler, ülkemizin devlet ve toplum yapısını bozabilecek niteliktedir. Kopenhag Kriterleri ile, Türkiye'de demokrasi ve insan haklarının gelişmesi adı altında, ülkenin bölünmesinin yolu açılmaktadır. Kopenhag siyasi kriterleri açısından, çoğullukları meşru görmek önemli bir yer tutmaktadır. Çoğul siyasi ve toplumsal öğelerin varlığını tanımak Kopenhag siyasi kriterlerinin öngördüğü hedefler arasındadır. Türkiye'de ki alt etnik grupların uluslaşmasına giden yol açılmakta; bu durum diğer etnik grupları da cesaretlendirebilecek bir risk oluşturmaktadır. Türkiye böylece "demokrasi ve insan hakları" adına "dağılma ve parçalanmaya" mahkum edilmektedir (Özkan, 2000: 383-384; Dağı, 2000: 150).

"Normal şartlarda kendilerini ya da AB'yi demokratik-liberal ve laik değerlerle tanımlayan insanlar, konu Türkiye'nin üyeliğine geldiğinde bir anda dini-kültürel unsurları ön plana çıkararak tutum belirleyebilmektedirler" (Samur, 2010: 159).

Avrupa Birliği, farklı kültür, dil ve dinlerden oluşmuş olan, farklı ulus-devletleri bünyesinde barındıran bir mozaik olarak, bir yandan kültürel çoğunluğun önemini altını çizmekte diğer yandan da ortak bir Avrupa kimliği yaratma çabasındadır. Bu çelişkili durumun nedeni ise Avrupa'nın köklerindeki üstün Roma-Grek kültürünün yeniden canlandırılması olmuştur. Böylelikle, Avrupa'nın kültür ve sanat alanındaki görkemli geçmişi, Avrupa'nın bilincine kazınmış olacak ve Avrupa'nın birleşmesinde kolaylık sağlayacaktı. Ancak, durum böyle olmadı. Küreselleşme, güçlü devlet ve ulus yapılarında erimelere neden olurken, aynı zamanda milliyetçi akımları da

alevlendirmiştir. Bu ise, Avrupa’da ulusal kimliğin üzerinde yer alabilecek bir üst kimliğin oluşmasına engel olmuştur (Tekinalp, 2005: 77-78).

Avrupa Birliği’ne tam üyelik başvurusunda bulunan Türkiye, ulusal hukukunu bu hukuk düzeniyle uyumlaştırmak için çaba göstermektedir. Avrupa Toplulukları hukuku; üye devletlerde doğrudan uygulanır ve çatışma durumunda Topluluk Hukuku üstün tutulur. Topluluğa üye olan ülkeler üyelik öncesinde ya da sonrasında anayasalarını ve yasalarını egemenliklerinin bir kısmını topluluğa bırakacak şekilde değiştirmişlerdir (Yüksel, 2001: 289-290).

Türkler Avrupalılar açısından, tarihsel olarak en başta gelen “öteki” olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla, AB’nin Türkiye’ye ve Türklere yaklaşımı, onun demokrasi ve çok kültürlülükte geldiği düzeyin değerlendirilebilmesi bakımından önem taşıdığı gibi; geçmişle hesaplaşması açısından bulunduğu konumun belirlenmesi adına da önemlidir (Samur, 2010: 154).

2.2.2. Ulusal Egemenlik

Egemenlik, devletin, dış siyasi otorite(ler)den bağımsız olarak, kendi sınırları içerisinde meşru güç kullanma hakkı anlamına gelmektedir (Dağı, 2000: 24). Latince *superanus* sözcüğünden gelen ve en üstün iktidar anlamı taşıyan “egemenlik” kavramı, dış ve iç egemenlik olmak üzere iki değişik anlamda kullanılmaktadır. Dış, egemenlik, bağımsızlığı ifade etmektedir. Uluslararası ilişkiler arasında söz konusu olan dış egemenlik, devletlerin bağımsızlığıyla ilgilidir. Devletlerin egemen eşitliği ve iç işlerine karışmama ilkesi, devletlerin bağımsızlığı ilkesinin birer sonucudur. BM Antlaşmasıyla tanınan devletlerin egemen eşitliği ilkesine göre; bütün devletler uluslararası hukuk bağlamında, aynı hukuksal statüye sahip olup, hak ve yükümlülükler bakımından da eşittir. “İç egemenlik, devletin kendi ülkesi içinde söz konusu olan egemenliğidir” (Gözler, 2006: 48-49). “İç egemenlik, devletin toprakları içinde bulunan bütün vatandaşları, grupları ve kurumları bağlayıcı kararlar alma gücünü ifade eder” (Yayla, 2004: 72).

Egemenlik kavramının düşünce babası olan ve egemenliği sistemleştirerek belirli bir teori şekline getiren Jean Bodin 16. yüzyıl sonlarına doğru yayınlanan

“Devletin Altı Kitabı” isimli eserinde yer alan şekliyle egemenlik, “ülke üzerinde yaşayan bütün insanlar, bütün vatandaşlar ve teba üzerinde, kanunla kısıtlanmayan en üstün iktidar” olarak tanımlanmıştır. Bodin, devletin ailelerden meydana geldiğini ileri sürmektedir. Bodin’in yaşadığı dönem, ataerkil aile yapısının görüldüğü bir dönem olup, Bodin’in hareket noktasını oluşturmuştur. Aile ile egemen güç arasında bağlantı kuran Bodin, egemen gücün egemenliğinin mutlak, sürekli ve sınırsız olduğunun altını çizmiştir. Ona göre; egemen gücün egemenliği sınırsız olduğu gibi, ailede de babanın egemenliği sınırsızdır (Aydınlı ve Ayhan, [Tarih Yok]: 73).

Ulus-devlet modelinde “egemenlik” kavramı önem taşıyan bir kavramdır. Stephen D. Krasner egemenliği dört kategoride incelemiştir. Bunlar sırasıyla, iç egemenlik, sınır ve karşılıklı bağımlılık egemenliği, uluslararası hukuk egemenliği ve Vestfalyan egemenlikten oluşmaktadır. Bir devlette kamu otoritesinin örgütlenmesi, kontrol gücü ve denetim mekanizması iç egemenliği; kamu otoritesinin sınırlararası hareketleri denetleyebilmesi sınır ve karşılıklı bağımlılık egemenliğini; devletlerin birbirlerini tanıması uluslararası hukuk egemenliğini ve son olarak da dış aktörlerin iç otoriteye müdahalede bulunamaması ise Vestfalyan egemenliği ifade etmektedir (Cebeci, 2008: 26).

Hakim otoritenin başka hiçbir güce bağlı olmayıp, kesin emir ve yetki gücüne sahip olması anlamını taşıyan egemenlik, mutlak, sınırsız ve bölünemez bir gücü ifade etmektedir. Nitekim, modern devletlerin, diğer örgütlenmiş topluluklardan en temel farkı da, egemen olmalarıdır. Ancak günümüz dünyasında, küresel dünyada, devletin tam anlamıyla egemenliğinden bahsetmek güçtür. Günümüzde egemenlik, devletlerarası düzen bakımından; “devletin bir dış ya da üstün otoriteye bağlı olmadan, yalnızca uluslararası hukuk kuralları ya da kendi kabul ettiği bağlantılarıyla sınırlanan, serbestçe karar verme yetkisi” olarak değerlendirilebilir (Karabağ, 2006: 110).

Belli bir toprak parçası üzerinde belli bir nüfusu barındıran ulus-devlet, tanımdan da anlaşılacağı üzere- toprak, nüfus ve egemenlik unsurlarından oluşmaktadır. Bunlardan ilki olan toprak (ülke) unsuru, “vatan” adı altında kutsallaştırılmıştır. Nüfus (insan) unsuru da “millet” olarak tanımlanmıştır. Sonuncusu olan egemenlik unsurunda ise; egemenliğin bölünemezliği, tek elde toplanılması ve tek elden yönetilmesi söz

konusudur. “Millet” egemenliğin sahibi olarak görülürken; “vatan” ise, egemenliğin kullanıldığı toprak parçasını ifade etmektedir (Karabağ, 2006: 84).

‘Milli egemenlik’, ulus-devletin temel unsurlarındandır. “Milli egemenlik teorisine göre, egemenlik “millet”e aittir. Millet (nation) ise, kendini oluşturan bireylerden ayrı ve onların üzerinde yer alan manevi bir varlıktır”. Halk egemenliği teorisine göre ise, egemenlik halka- halkı oluşturan bireylere- aittir. Herkes egemenliğin bir miktarına sahiptir. Dolayısıyla, egemenlik bölünebilir bir şeydir. Siyasal otoritenin temel hukuk kurallarını ve yetkilerini özgürce belirleyebilme hakkı ile devletin halk egemenliği esasına dayandırılması ulus-devlet egemenliğinin iki esasını oluşturmaktadır. Ulus-devlet modeliyle birlikte, siyasi iktidarın kaynağı olarak ulus benimsenmiş; milli egemenlik ise, en yüce egemenlik kabul edilmiştir. Öyle ki, bir devletin ulus-devlet olarak nitelendirilebilmesi için, o devletin milli egemenlik ilkesine dayanması gerekmektedir. Modern devlet egemenliği, Westphalia ve Utrecht Antlaşmalarına dayandırılmıştır. Bu Antlaşmalarla birlikte, devletlerin egemenliği üzerinde hiçbir gücün olamayacağı ilkesi kabul edilmiş; ulus-devlet aşamasında geçildiğinde ise, insanların kendi kaderlerini belirleyebilmesini sağlayan ulusal egemenlik anlayışı benimsenmiştir (Şahin, 2009: 155-156; Gözler, 2006: 52). Westphalia Antlaşması'yla birlikte modern devletler topluluğunun ortaya çıkması, uluslararası ilişkilerin de egemenlik ilkesi zemini üzerine kurulması durumunu ortaya çıkarmıştır. Devletlerin egemen eşitliklerinin karşılıklı kabulünün gerçekleşebilmesi için, bütün devletlerin birbirlerinin egemenlik alanlarına yönelik müdahalelerden kaçınması gerekir. Müdahale ise, bir dış gücün, devletlerin etki sahalarına diktatörce uygulanması anlamına gelmektedir (Dağı, 2000: 21).

Yaşanan küresel gelişmelerle birlikte, ulus-devlet yapısında da bazı değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Günümüzde ulus-devletler, en güçlü aktör olma özelliğini devam ettirmekle birlikte bazı dönüşümler yaşamaktadır. Bunların en başında egemenlik yapısı yer almaktadır. Küreselleşen dünyada ulus-devletler egemenliklerini iç ve dış aktörlerle paylaşmaktadır.

Günümüzde gelinen noktaya bakıldığında, egemenliğin yeni bir yapı kazanmakta olduğu görülmektedir. Küreselleşme, uluslararası ilişkiler bakımından da değişikliklere neden olmuştur. Uluslararasılaşmayla birlikte, iç egemenlikte daralma

meydana gelmektedir. Daha çok neo-liberalizme bağlı olarak ortaya çıkan kontrol eksikliği, güney ülkelerine ilişkin egemenliği anlamsız hale getirebilecek gelişmelere neden olmaktadır.(şahin, 2009: 200). Ayrıca, devletlerin ekonomik, siyasi ve askeri nedenlerle uluslararası kuruluşlara üye olmaları ve uluslararası antlaşmalar imzalamaları, devletlerin egemenliklerini kendi iradeleriyle sınırlandırmaları anlamına gelmektedir (Karabağ, 2006: 111).

“Egemenlik, hem bir kural koyma otoritesi hem de bu kuralı uygulayabilme kapasitesidir”. Otorite ise, bir aktör tarafından ortaya çıkarılan ve diğerinin de buna itaat edilmesi beklenen emirlerdir (Yıldırım, 2004: 36-37) .

Küresel çapta faaliyet gösteren devletlerarası ve devlet dışı organizasyon ve düzenlemelerin artan çeşitliliği, ulus-devletlerin bazı sınırlandırmalarla karşı karşıya gelmesine sebep olmaktadır. Dünya çapında yaşanan gelişmeler, vatandaşlık kavramının anlam ve içeriğinde değişikliklere neden olmakta; buna bağlı olarak yeni kimlikler gündeme gelmektedir. Bu gelişmeler, ulus-devlet modelinin i ve dış egemenliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır (Karabağ, 2006: 201).

Klasik egemenlik anlayışındaki değişim, küreselleşmenin siyasi alanda doğurduğu en önemli sonuçların başında gelmektedir. Ulus-devletin egemenlik yapılanması Vestfalyan egemenlik sınırları içerisinde milli egemenlik anlayışını bünyesinde barındıran bir devlet modelidir. Dış otoritelerin dışarıda tutulması ve iç işlerine karışmama Vestfalyan egemenlik anlayışının başta gelen ilkelerindedir. Ancak, günümüzde devlet egemenliği bu niteliklerini yitirmiştir. Buradan yola çıkararak, günümüzde mutlak egemenlikten kayıtlı egemenliğe doğru bir geçiş yaşandığı yönünde yorumlar ortaya çıkmaktadır. Bir devletin kendi varlığının değil de, bir dünya sistemine üyeliğinin önem taşıdığı bir yaklaşımdır kayıtlı egemenlik anlayışı. Ayrıca yaşanan küreselleşme gelişmeleriyle birlikte devletin piyasaları denetleme ve bilgiyi kontrol altında tutabilme gücü de azalmıştır. Kısaca, klasik egemenliğin bir unsuru olan etkili devlet anlayışında zayıflama görülmektedir. (şahin, 2009: 102-105). “Günümüzde klasik egemenlik yerine, “göreceli egemenlik”ten bahsedilmektedir” (Karabağ, 2006: 111).

Hakim devletler sistemi; nükleer silahlanma ve benzeri tehditler bakımından devletin güvenliği sağlama kapasitesinin daralması, küresel ısınma ve benzeri ekolojik

sorunlar karşısında devletlerin atmosfer ve okyanus gibi küresel ortak alanları korumada yetersiz kalması, devletin ekonomik verimlilik ve etkinlik kapsamında elverişli bir ortam sunamaması, sosyal ve kültürel açıdan NGO'ların gelişimini olanaklı kılan ulusal ve uluslar ötesi yapılanmalar nedeniyle sorgulanmaktadır. Bütün bu aşındırıcı faktörler, günümüz devletlerinin göreceli bir egemenliğe sahip olacağına bir göstergesidir. Ancak burada şunu belirtmek gerekir ki; ulus-devlet sisteminde görülen aşınmaya rağmen, ulus-devlet gerek ulusal gerekse uluslararası bağlamda halen bir otorite merkezidir. Nitekim, devletin içte ve dışta olmak üzere iki önemli görevi bulunmaktadır. Devlet, içte kişiler, gruplar ve örgütler arasında eşitlik, adalet ve huzuru sağlamakta; dışta da, vatandaşlarını dış tehditlere karşı, gücü ölçüsünde, korumaktadır. Ayrıca; eğitim, kültür ve sağlık düzeyini yükseltmek, çalışma imkanları oluşturmak, asgari refahı sağlamak ve toplumu daha iyi bir seviyeye ulaştırmak amacıyla yapılan çalışmaları da yine devlet yürütmektedir (Karabağ, 2006: 202-203).

Şahin, günümüzde egemenlik konusunda geline nokta şu şekilde ifade etmektedir:

1-Milli egemenlik sistemi, günümüzde bir dönüşüm yaşamaktadır. Bunun nedenleri ise; iletişim devrimi, neo-liberalizmin hakimiyeti, ulus-altı ve ulus-üstü yönetim birimlerinin gerek yetki gerekse sorumluluk alanlarında meydana gelen artıştır. Günümüzde, klasik egemenlik anlayışının “iç işlerine karışmama” ve “dış otoritelerin dışarıda tutulması” ilkeleri geçerliliğini yitirmiştir. Geçmişe oranla egemenlik formunda bir daralma görülmektedir. Nitekim; mutlak üstünlük, sınırsızlık, devredilmezlik, bölünmezlik nitelikleri yaşadığımız süreçte etkisini yitirmiştir.

2-Öte yandan, ulus-devletler, uluslararası sistemde en önemli aktör olmaya devam etmektedirler. Sistemin merkezinde ulus-devlet yer almakta ve sistem milli egemenlik anlayışı çerçevesinde işlemektedir. Ulus-üstü ve ulus-altı yapılanmalar ulus-devletlerin yetki devri ile hukuki meşruiyet kazanmaktadır.

3-Küreselleşmenin bir yandan ulus-devletlerin egemenlik alanlarını daralttığı, diğer yandan da milli egemenliği güçlendirip, etki düzeyini artırma olanağı sunduğu görülmektedir. Yaşadığımız dünyada, kendi iç işlerini idare edemeyen çok sayıda ülke ve reel egemenliği gittikçe artan az sayıda devletin varlığı söz konusudur (Şahin, 2009: 202-204). Gelişmiş ülkeler olan Kuzey ülkeleri ile az gelişmiş ülkeler olan Güney

lkeleri arasındaki uçurum, egemenlik alanında da kendini göstermektedir. Küreselleşmeyle birlikte Güney lkeler uluslararası alanda pasif, Kuzey lkeleri ise, aktif konumdadır. Politika retme, denetleme ve yönlendirme vasfına sahip olan Kuzey lkelerinin egemenlik alanlarında artış meydana gelirken; bu vasıflardan yoksun ve uygulayıcı konumda olan Güney lkelerinin egemenlik alanları daralmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME-YERELLEŞME

3.1. KÜRESELLEŞME VE ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK

Modernleşme dönemi olarak da adlandırılan on yedinci yüzyıldan itibaren, insanlığı bir bütün olarak ele alan yaklaşımlarda bir artış gözlenmiştir. Dönemin evrenselcilik yaklaşımı daha çok doğa ve felsefe bilimleri için temel alınmakla birlikte, sosyal ve kültürel olayların açıklanmasında da kullanılmıştır. Hegel, Kant, Marx, Comte gibi bazı düşünürler, insanlığı ve evrensel gerçekliği açıklama noktasında ilerlemecilik ve evrenselcilikten hareket etmişlerdir. Son zamanlarda, yaşanan küreselleşme süreciyle birlikte on dokuzuncu yüzyıldakine benzer bir şekilde evrenselcilik yaklaşımının yaşandığı görülmektedir. Tikelliği yok sayan mutlak evrenselcilik iddiaları, günümüzde anlamını yitirmektedir. Küreselleşmeyle birlikte, egemen kültürün farklı kültürleri aynılaştırma amacıyla, bu kültürler üzerinde hegemonya kurmaya çalışması, bu duruma bir tepki olarak milliyetçi akımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum, geçişlilik esası ile açıklanabilir. Geçişliliğin kullanılabilmesi ise, farklı kültürlerin varlığının kabul edilmesine bağlıdır. Mutlak evrenselci yaklaşımlar, tikelliğin yok olacağı düşüncesinde olduğu için, geçişlilik kavramının kullanılmasını engellemektedir. Hegemonyacı evrensel yaklaşımlar da ise, tek taraflı biçimlendirme esas alındığı için, zaten böyle bir durum söz konusu olmamaktadır (Atasoy, 2005: 347-350).

Evrenselcilik ilkesi, farklılıkların kabul edilerek, insan türünün bir bütün olduğunu savunur. Bu savunuya göre, bütün insanlar aynı zihinsel ve ahlaki potansiyele sahiptir. Evrenselciliğin, asimilasyonculuğa dönüşmesi zor değildir. Evrenselcilik iddiasını dayanak alan asimilasyoncu politikalar ötekinin benzer kültürün içinde eriyip çözülmesini talep eder. Burada söz konusu olan, ötekinin benzerleşmek koşuluyla dışlanmamasıdır (Tatal, 2005: 93).

Çokkültürlülük ise, etnik/kültürel farklılıkları kabul eder ve bu nedenle de çokkültürlülük politikaları ulusal bütünlükle uyumsuz olan diğer kültürel gelenekleri dışlamaz ve farklılıklar aşağılamanın nedeni olarak değerlendirilmez. Farklı olmak ulusal birliğin yapıtaşı olarak görülür (Vatandaş, 2002: 131). Küreselleşmeyle birlikte

hız kazanan nüfus hareketleri kimi ülkeleri yığılma merkezleri haline getirmiş; söz konusu ülkelerde farklı bir azınlık/toplumsal katman oluşmuş ve bu katmanın toplumla uyumuna yönelik olarak farklı politika arayışları çokkültürlülük sürecinin oluşmasına yol açmıştır. Günümüzde klasik ulus-devletin homojen toplum modeline karşılık, çokkültürlülük modeli yaygınlık kazanmaya ve bu modelin popülaritesi artmaya başlamıştır (Vatandaş, 2002: 15). Çokkültürlülük; “farklılık zemininde birlik”, “kültürel özgürlük” gibi ifadelerle tanımlanmaktadır. Çokkültürlülük, iletişim ve ulaşım ağlarındaki hızlı gelişmelerin ulus-devlet içinde bir kültür çeşitliliği yaratması ve her şeyin birbirine karışarak, hepsinin etkisini taşıyan karışık bir kültürün ortaya çıkması şeklinde yorumlanabilir. (Yalçınkaya vd., 2012: 5; Vatandaş, 2002: 234).

Çok kültürlülüğün yaygınlaşmasında, post-modern siyaset önemli bir role sahiptir. Demokrasi post-modern siyaset kapsamında, herkesin isteğine uygun kültür hakkı olarak ifade edilmektedir. Bu çerçevede, daha çok kültürel alanın tek olmasına karşı çıkmaktadır. Bugüne kadar ki milli kimlik politikaları; tek kültüre dayandığından ve kültürel çeşitliliğin yok edilmesi amacını taşıdığından başarısızlığa uğramıştır. Bireysel farklılıklara saygı, özgürlük ve hoşgörü ilkeleri, çok kültürlülüğün önemli bir boyutunu oluşturmaktadır (Şahin, 2009: 248-249). Ancak, gerçek mahiyetiyle çok kültürlülük, farklı şekilde işleyen bir asimilasyon süreci olarak işlev görmektedir. Farklı olanın farklılığını koruyarak varlığını sürdürmesi durumu sadece söylemde kalmaktadır. Çünkü, bazıları diğer bazılarını eritmektedir. Farklılıklar sadece belirli formatlar içerisinde onaylanmaktadır. Çokkültürlülük politikalarının bir asimilasyon politikası olduğu konusunun ulusal açıdan bizi ilgilendiren boyutuna bakılırsa; Kanada’da yaşamakta olan Türklerin, Türk kimliğinde ve Türkçe’nin evde konuşulma oranına bakıldığında önemli ölçüde bir erozyon yaşandığı belirtilmektedir. Kanada kentlerinden Toronto’nun nüfusunun 4135’i kendisini Türk olarak tanımlamaktadır. Ancak, Toronto nüfusunun 4720’sinin anadili Türkçe’dir. Görülen o ki; kendisini Türk kabul edenlerle, anadili Türkçe olanlar arasında % 13’lük fark görülmektedir. Bu demek oluyor ki, Türklerin %13’ünün anadili Türkçe olduğu halde, Türk kimliğinden uzaklaşmıştır (Vatandaş, 2002: 234-240). Farklılıkların kutsanması anlamına gelen çokkültürlülük, ulus-devlet yapısındaki toplumsal bütünü kendi özgüllüğünü mutlaklaştıran tikelliklere bölmektedir. Toplumsal alanın tikelliklere bölünmesi ise, bütünleşme kapasitesinin zayıfladığı bir toplumsal düzen anlamına gelmektedir (Bayrı, 2008: 29).

Modernliğe yönelik bir eleştiri olarak değerlendirilen postmodernizm, farklılıkların bir potada eritilerek yeni alaşımlar ortaya çıkaran pratiklerle yapay bir dünyanın yaratılması olarak da değerlendirilebilir. Bir klasik müzik parçasıyla Ortadoğu müziğinin notalarının birleşmesi neticesinde yeni bir ezginin ortaya çıkmasını örnek göstermiştir. Postmodernizm, kitle toplumunda ortaya çıkan boşluğu doldurmak adına bir avunma çabasıdır. Ancak, daha sonra modernizmin dayattığı yaşam biçimlerinin altında ezilen insanlara her kültürün eşitlenmesi ve kişilerin bu bağlamda daha çok özgürleştirilmesi adına yeni bir uyuşturucu olarak nitelendirilmiştir. Postmodernizm, hoşgörünün hakim olduğu çokkültürlü yaşam vaadi esasında kendi içinde bölünmelere neden olmaktadır (Tekinalp, 2005: 78). Modernleşme, dünya üzerindeki geri kalmış ülkelere teknoloji, medeniyet ve zenginlik götürme vaatleri ile kapitalizmin yerleşmesini meşrulaştırmıştır. Zamanla bu söylem geçerliliğini yitirmiş ve postmodernizm, modernizmin kesinlik iddiasına meydan okuyuş olarak ortaya çıkmıştır. Post-modernizm, farklılıkların ve melez kültürlerin gerekliliğini ileri sürerek, milli-devlet yapılarını yıpratmış; çok kültürlülük ve öteki kavramları ile de milletler çözülmeye başlamış; insanların hangi milletlere mensup oldukları konusu önemini yitirmiş; milletler-üstü bir kimlik oluşturulmaya çalışılmıştır (Habermas, 2002: 18-19).

Çok kültürlülük kapsamındaki haklar üç kategoride toplanmaktadır. Bunlar:

1-Polietnik Haklar: Bu tür haklar; azınlıklara ve etnik gruplara dernek ve vakıf kurabilme, televizyon ve radyo yayınları yapabilme, devletin bu konularda destek sağlaması, bazı yasa ve düzenlemelerden kültürel değerlerinin göz önünde bulundurulmasıyla muaf tutulması şeklindeki uygulamalardan oluşan haklardır.

2-Özel Temsil Hakları: Bu tür haklar ise, merkezi kurullarda azınlık gruplarına temsil garantisi verilmesi ve bu gruplara temsil organlarında belli bir kota ayrılması şeklindeki hakları içermektedir. Özel Temsil hakları; daha çok tarihsel bir geçmişi olan ikili veya çok taraflı uluslararası anlaşmalara dayanarak uygulanan haklardır.

3-Özyönetim Hakları: Bu tür haklar da; ulusal azınlıklara ve belirli bir coğrafi alanda uzun zamandır yoğun olarak yaşayan etno-kültürel gruplara belli başlı alanlarda kamusal alan oluşturma ve oluşturulan bu kamusal alanı kontrol edebilme yetkisinin verildiği haklardır. Kısacası, bu hakların temel şartları bir yurt sahibi olma ve tarihi, siyasi bir birim olma durumudur. Bu haklar kapsamında; kültürel alanda ve eğitim

alanında bağımsız olarak politika geliştirebilme, toprak temeline dayanan özerklik, kaynakları işletebilme yetkisi, medeni hukuk alanı başta olmak üzere merkezi yasaları veto etme hakkı talep edilmektedir (Şahin, 2009: 249-250).

Çokkültürlü bir Avrupa ülkesi olan Belçika’da Hollandaca konuşan Flamanlarla, Fransızca konuşan Valonlar arasındaki çatlak gün geçtikçe derinlik kazanmaktadır. Bu gruplar, kendi dillerinde yayın yapan yayın organlarına sahiptirler. Öte yandan çok kültürlülüğün kalesi sayılan Hollanda’da her grubun, nüfus oranına göre, televizyon yayın saatleri paylaştırılmaktadır. Ancak, çok kültürlülüğün iflası ile ilgili haberler de yine Avrupa’dan gelmiştir. Öyle ki, bir kamu kanalı olan NPS’den her gün yapılan 45 dakikalık Türkçe yayın, Türklerin topluma uyum sağlaması konusunda bir engel teşkil ettiği gerekçesiyle haftada 45 dakika olarak değiştirilmiştir (Tekinalp, 2005: 78-79). “AB raporlarında Kürtler azınlık olarak, Aleviler de dini azınlık olarak görülmekte ve çok kültürlülük adı altında çok ulusçuluk ortamı hazırlanmaktadır” (Tekinalp, 2005: 86).

Küreselleşmeyi ideolojik bir tavır olarak savunanlar, günümüzde gittikçe artmakta olan ferdiyetçiliği son haddine kadar götürmek istemektedirler. Onlara göre, bireyin bağlı olduğu değer ve kimlikler birey üzerinde baskı oluşturarak onun özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Özgürlüğün yolu, söz konusu bağlardan kurtulmak olarak görülmektedir. Onlara göre, birey kendini bütün kültürel ilgilerinden soyutladığında özgürleşecek ve bu şekilde dünya vatandaşı olacaktır (Köseoğlu, 2006: 119-120). Falk’a göre; günümüzde devlet gittikçe uluslararasılaşmakta; çok uluslu şirketler, bankalar ve para tacirleri gibi küresel piyasa güçlerinin istekleri doğrultusunda hareket etmektedir. Nitekim, ulusal kimliklerden vazgeçme hevesinde olanlar ve kendilerini Dünya vatandaşı olarak nitelendirenler de bu iş çevrelerinin seçkinleridir (Falk, 2002: 51-52).

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde ulusal sınırları aşan haklara sahip küresel bir vatandaşlık yaklaşımı sergilenmektedir ancak, bu hakların sağlanması ve korunmasına yönelik yetkili uluslararası bir otorite bulunmamaktadır. Bu demek oluyor ki, dünya vatandaşı haline gelen insanların, haklarının korunması adına başvuracakları mercii yine ulus devlet olacaktır (Yüksel, 2001: 122). “Devletlerarası entegrasyonun örneği olan Avrupa Birliği’nde bile, Birlik vatandaşı olmanın ön koşulu üye ülkelerden birisinin vatandaşı olmaktır” (Acar, 2008: 146).

3.1.1. Küreselleşme ve Popüler Kültür

Gelişmiş ülkelerin kültür ve değerleri üst kimlik olarak ifade edilirken; geliştirmekte olan veya geri kalmış üçüncü dünya ülkeleri alt kimlik grubuna girmektedir. Üst kimlik, alt kimliği önemli oranda etkilemektedir. “Popüler kültür” kavramı ise, üst kimlik ile aynı nitelikte olup; bu kültürün merkezinde Batı, bilhassa da Amerikan kültürü yer almaktadır. Bunun sonucu olarak, tek tipleşmiş bir toplum modeli oluşmaktadır (Ayata, 2010: 65-66).

Güngör'ün aktarımıyla;

Sabahleyin uyanan tipik bir Amerikalının karyolası ilk defa Yakındoğu'da icad edilen bir biçime göre imal edilmiş, sonra Kuzey Avrupa'da bazı değişikliklere uğrayarak Amerika'ya intikal etmiştir. Üstündeki yorgan pamuktansa bu ilk olarak Hindistan'da, ketendense Yakındoğu'da yetiştirilmiş, eğer ipektense ipeğin kullanılma tarzı da Çin'de keşfedilmiştir. Bütün bu maddelerin iplik haline getirilme ve dokunması usulleri de Yakındoğu'da bulunmuştur. Yataktan kalktığı zaman ayağına geçirdiği makosen terlikler Doğu ormanlarında yaşayan Kızılderilerin icadıdır. Girdiği banyonun teçhizatı yakın zamanlara ait Avrupa ve Amerikan icatlarının bir terkididir. Üstünden çıkardığı pijama Hindistan'da icad edilmiş bir çamaşırdır. Yıkandığı sabun da eski Gaullerin icadıdır.

Bu satırlar antropoloji alimlerinden olan Amerikalı Ralph Linton'un yazmış olduğu satırlardır. Linton, bu satırlarla kültürlerarası alışverişin universal olduğunu anlatmak istemiş ve Amerikalıların kültürlerini kendilerine özgü bir medeniyet olarak göstermelerini de eleştirmek istemiştir (Güngör, 2006: 87-89).

Genelde Batı, özelde Amerikanlaşma olarak ele alınan popüler kültür, kültürel küreselleşme kapsamında değerlendirilen bir kavram olup; çoğu zaman ‘kültürel emperyalizm’ olarak da ifade edilmektedir.

Kültürel emperyalizm kavramı, Amerikan kültürünün diğer kültürler üzerindeki egemenliği anlamına gelmektedir. Nasıl ki, kolonyal emperyalist düşünce kendi ekonomik, siyasal ve kültürel hayat tarzını empoze ediyorsa; içinde bulunduğumuz dönemde de Amerikan kapitalizmi değer yargılarını ve hayat tarzını tahakküm altına aldığı insanlara empoze etmektedir (Atasoy, 2005: 175). Tomlinson'a göre; ‘Kültürel Emperyalizm’ teriminin uzun bir tarihi yoktur. Bu terim, 1960'larda ortaya çıkmıştır. Roymond Williams'ın Key Words (Anahtar Sözcükler) adlı eserine bakacak olursak,

Williams bu eserde “emperyalizm” teriminin ortaya çıkışına ilişkin iki akımdan bahseder: Bu iki akımdan biri siyasi bir sisteme, diğeri ise ekonomik bir sisteme atıfta bulunur. “Kültürel Emperyalizm” kavramındaki kültür, siyasi ve ekonomik alanlardan farklı olarak kullanılmaktadır. Bazı kuramcılara göre “kültürel emperyalizm”, “medya emperyalizmi” anlamına gelmektedir. Ancak, kültürü bu şekilde sınırlandırmak yanıltıcı olabilir. (Tomlinson, 1999: 13-20). “Medya emperyalizmi iddialarının pek çoğunda mesele, “milli kültüre” olan tehdit olarak gözükmektedir” (Tomlinson, 1999: 105). İçinde bulunduğumuz bilgi çağında, medyanın gücü yadsınamaz. Toplumsal yapıyı ve kültürel değerleri etkileyebilme gücüne sahip olan medya, daha çok Batılı değerlerin yaygınlaştırılması yönünde algılanmaktadır.

Kitle iletişim araçlarının yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren yaygınlaşmaya başlamasıyla, kültürlerarası ilişkiler yoğunlaşmıştır. Bu yoğunlaşma, hem homojenliği ve hem de heterojenliği ifade etmektedir. Yaşanan süreçte, sermayenin, fikirlerin ve yaşam tarzlarının ve inanışların önceki dönemlere oranla daha hızlı akışkanlık göstermesi bir yana, farklılıkların kendilerini daha çok temsil etmesi söz konusudur (Taylan ve Arklan, 2008: 86).

Kitle iletişim araçlarının gelişmesi ve yaygınlaşması ile kültür de üretilen ve pazarlanan bir meta halini almıştır. Kitle iletişim araçları üreten gelişmiş ülkeler tarafından, bu araçları üretmekten yoksun ülkelere bir ‘medyatik ürünler’le birlikte ‘kültür’ de ihraç edilmektedir (Taylan ve Arklan, 2008: 90).

“Elektronik teknolojisindeki gelişmelerin yarattığı bilişim devrimi ile beraber Amerikan merkezli bir medya emperyalizminden bahsetmek mümkündür” (Atasoy, 2005: 160). Nitekim, Amerikan dizileri ve filmleriyle diğere toplumların, daha çok Batı dışı toplumların, kültürel değerleri, karakteristik özellikleri kaybolmaktadır.

Medya egemenliği, yeni kapitalizmin vazgeçilmezlerindedir. Batı’nın tüketim kültürü; haberler, filmler, reklamlar gibi medya araçları yoluyla tüm dünyaya yayılmaktadır. Gücünü teknolojik alt yapıdan alan medya egemenliği, çok uluslu şirketlerin hizmetindedir. Bu şirketler Amerikan değerlerini teşhir etmekte ve özendirmektedir. Bilişim alanında yaşanan gelişmeler uzaklık ve yabancı kavramlarını değiştirmiştir (Atasoy, 2005: 161). Mekanın önemini kaybolmuştur. Dünyanın herhangi bir yerindeki gelişmeden bütün dünya haberdar olabilmektedir.

Kültürel emperyalizm, tüketim kültürünün, Batılı değerleri ve yaşam tarzının

öteki kültürler üzerinde yaygınlaşmasını ifade etmektedir. Bu yaygınlaşma sürecinde kitle iletişim araçları, reklamlar ve beraberinde ortaya çıkan tüketim kültürü önem taşımaktadır. Reklamlar, küresel kültür-yerel kültür etkileşimine olanak sağlayan sözler, metinler, imajlardan oluşan çerçeveyici araçlardır. Reklamdaki amaç, sahip olduğu içeriği mümkün olduğunca geniş kitlelere ulaştırarak ve popüler hale getirerek; farklı toplumlara satmaktır. Esasında reklamcılık ve moda, belli toplumsal yaşam biçimleri, değerler ve politikalar sunan bir ideolojidir (Taylan ve Arklan, 2008: 912-92). Tüm dünyada bir tüketim kültürü, bir örnek kültür yaratma yönündeki çabalar, küreselleşmenin kültürel alandaki etkilerinden biridir. Bu durumun arkasında, sermayenin büyük gücü ve iletişim alanındaki etkiler yer almaktadır (İçli, 2002: 251).

Küreselleşme, bu bağlamda, çoğu zaman dünyanın tek tipleştirilmesi ve Batı emperyalizminin bir görünümü olması yönünde eleştirilmektedir. Tek tipleştirme korkusunun temelinde Amerikan kültürü yer alır (Evin, 2012: 76). Evrensellik ve yerelliğin aynı anda sunulduğu küreselleşmenin kültürel ayağında, tek düze tüketim kültürüne dayalı marka egemenliği ön plana çıkmaktadır (Akdemir, 2004: 43). Tüketim kültürü, aynı zamanda küreselleşmenin ekonomik boyutuyla da alakalıdır. “Bir taraftan bütün toplumları benzeştirmeye ve bütünleştirmeye çalışırken, öte taraftan kutuplaşma potansiyelini içeren farklılaşmalara da göz kırpan bu süreç, en çok kapitalizmin tüketim politikasına hizmet etmektedir” (Duman, 2011: 680).

Mc Donald’s, Walt Disney, CNN, MTV gibi sembolik markalar, günümüzde dünyanın her tarafına kolay ve hızlı bir şekilde yayılmakta; bu markaların Çin ve İran gibi en kapalı toplumlara dahi girebildiği görülmektedir. Bu tarz büyük firmaların ürünleri, gün geçtikçe yabancı ayırımını ortadan kaldırmakta ve hayatımıza yerleşmektedir (Atasoy, 2005: 135). ABD’de açılan bir Çin lokantası, bir Türk musikisi konseri veya bir Hint filmi ile, Amerikan kültürünün küreselleşen markaları olan Mc Donald, Nike, Coca Cola gibi ürünleri aynı çerçevede ele alacak olursak; burada uluslararası sermayenin güçlü markalarının küreselleştiğini görmüş oluruz, yoka dünya kültürünün değil. Bunun sonucunda, ortaya çıkan şey kültürel çoğulculuk değil, bir tür kültürel hegemonya veya kültürel emperyalizmdir (Akdemir, 2004: 49). Küreselleşen farklı kültürler değil, Batı kültürüdür. Bu durum, Batı tahakkümünün bir göstergesidir.

Küreselleşmenin kültürel boyutu birey ve toplumların yaşam tarzlarında bazı

değişiklikler ortaya çıkarmakta ve yerel kültürlerin popüler kültürün şemsiyesi altına girmesini ifade etmektedir. Literatürde McDonaldlaştırma olarak anılan bu süreçte yiyecek sanayinin yanında sağlık, eğitim, iş, seyahat, siyaset, zevk, aile ve toplumun diğer özellikleri etkilenmektedir. Dünyanın farklı yerlerinde aynı marka giysiler giyilmekte, aynı TV dizileri izlenmekte, aynı müzik parçaları dinlenmekte, aynı tarz dizayn edilmiş fastfoodlarda aynı yiyecekler yenilmekte ve aynı içecekler içilmektedir (Vatandaş, 2002: 7). Kitle iletişim araçlarıyla yapay gereksinimler yaratılarak, insanlar tüketim kölesi haline getirilmektedir. Tüketim kalıplarındaki değişiklik, insanların yaşam tarzlarını da değiştirmektedir. İnsanlar, tükettikleriyle değerlendirilir hale gelmektedirler (Taylan ve Arklan, 2008: 92).

Günümüzde, küresel kitle örneklerinin en başında, internet yer almaktadır. Verilecek olan bir mesaj, internet sayesinde, anında geniş kitlelere ulaşabilmektedir. İnsanlar kilometrelerce uzaktaki kişilerle sesli ve görüntülü iletişimde bulunabilmekte; duygu ve düşüncelerini paylaşabilmektedir. Bu durum, kültürel etkileşimi hızlandırmaktadır. Bir kitle iletişim aracı olan internet, birden çok kitle iletişim aracının sahip olduğu özelliklere sahiptir (Taylan ve Arklan, 2008: 93).

Küreselleşme tüm dünyada örnek bir tüketim kültürü oluşturmakta ve bunu da uluslararası sermayenin gücü ile kitle araçları sayesinde gerçekleştirmektedir. Batı merkezli olan küresel kültürün dili de, İngilizcedir (İçli, 2001: 166). Kültür ve medya emperyalizminin uygulama dili olarak değerlendirilen İngilizce, dünya üzerinde hegemonyacı bir yayılma eğilimindedir. Bir dilin küreselleşmenin bir aracı olarak dünya üzerinde yaygınlık kazanması, genel olarak kültür emperyalizmiyle bağlantılandırılır. İngilizce'nin artık, dünya dili olarak kullanılması gerektiği iddiaları, zaman zaman tepkileri de üzerine çekmektedir (Atasoy, 2005: 394-395). Nitekim, küreselleşen dünyada Amerikan değerlerinin ve İngilizce'nin yaygınlık kazanması, diğer ülkelerin kültürlerinde bir istilaya sebep olmaktadır. Amerikan merkezli Batı medya kültürü, Batılı olmayan toplumlarda milli kültürleri ve geleneklerini etkilemekte; onları homojenize etmeye çalışmaktadır. Bunun sonucunda da, milli kültürler kendi orijinal formlarında uzaklaşmaktadırlar (Atasoy, 2005: 169-170). Kitle iletişim araçları aracılığıyla merkez ülkeler, kendi kültürlerini yaymakta ve çevre ülkelerde bu kültürle bütünleşmektedir. Böylelikle, kültürel homojenleşme ortaya çıkmaktadır. Hakim kültürlerin lehine olan kültürel homojenlik, ulusal kimlik ve ulusal kültür açısından bir

tehdit unsuru oluşturmaktadır. Söz konusu süreç, tek taraflı işlemekte ve değişimler daha çok üçüncü dünya ülkelerinin yerel-ulusal kültürlerinde meydana gelmektedir. Ancak, küresel kültürün işleyişi gereği, farklılıklar da dışlanmamaktadır. Nitekim, küresel kültür geniş pazarlara ihtiyaç duymaktadır (Taylan ve Arklan, 2008: 94).

3.1.2.Küreselleşme ve Ulusal Değerler

Milli kimlik politikaları, farklılık zemini üzerine inşa edilmektedir. Küresel bir kitle kültürünün farklı olmayı zedelediği, milli kültürel değerleri erozyona uğrattığı ve evrensel kültürel kodlar oluşturduğu göz önünde bulundurulduğunda milli kimliğin başkası olmamakla anlam kazanan yapısının küreselleşmeyle birlikte ciddi bir tehdit altında olduğunu söylemek mümkündür (Şahin, 2009: 220).

Bir ulusu var eden ve onu ayakta tutacak olan şey, o ulusun değerleridir. Değerlerini kaybeden bir ulus, ulusal kimliğini de kaybetmeye mahkumdur. Son zamanlarda “Türk” yerine “Türkiyeli” kavramının gündeme getirilmek istenmesi, Batı kültür emperyalizmi ve onun yerli işbirlikçilerinin Türklere olan düşmanlıklarını da içinde barındırmaktadır. Dünya geneli bir değerlendirmede bulunulacak olunursa; Almanlara Almanyalı, Fransızlara Fransalı denilmesi gibi durumlar söz konusu olmazken, Türk’e “Türkiyeli” denilmek istenmektedir. Batı kültürel emperyalizminin ilk hedefi Türk dilidir. Bir diğeri dindir. Laik bir Cumhuriyetiz ve Türkiye Cumhuriyeti devleti bir din devleti değildir. Ancak, sosyolojik anlamda Müslüman’dır (Arslanoğlu, 2005: 73-74).

Bir topluluğun ihtiyaçlarını karşılamak için benimsediği hayat tarzı, maddi ve manevi unsurlarıyla birlikte onun kültürünü teşkil etmektedir. Sosyal bilimlerde kültür denilince, bir toplumun hayati problemlerini çözmek amacıyla denediği ve standart hale getirdiği usuller ve araçlar anlaşılır. Medeniyetin tanımı üzerine ise, kültür tanımıdaki gibi bir kesinlik veya anlaşmaya rastlanmamaktadır. Bizde ilk olarak Ziya Gökalp’in ortaya attığı ve kimi çevrelerce kabul gören bir tanıma göre; medeniyet, kültürlerarası öğrenme yoluyla birbirine geçen ve bu yolla ortak hale gelen unsurlardır. Bu demek oluyor ki medeniyet milletlerin birbirlerine benzeyen veya aynı olan yönlerini, kültür

ise onları birbirinden ayıran, farklı olan yönlerini temsil etmektedir. Bizdeki kültür ve medeniyet münakaşaları Osmanlı medeniyetinin Batı medeniyetine yenildiği zamanlarda başlamış ve günümüzde de halen devam etmektedir (Güngör, 2006: 68-69).

Kültür dünyasını oluşturan dil, bilim, sanat, felsefe, ahlak, din gibi disiplinler arasında, karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. Ancak, “dil” burada, ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü, dil bu disiplinlerin hem kurucu hem de taşıyıcı unsurdur. Dil, kültürel kimliğimizi açığa vuran bir araçtır. Mevlana dili, bu bağlamda tencere kapağına benzetmiştir. Kapağın çıkardığı ses, tencerede pişen yemeğin kokusunu almamıza yardımcı olur. Bir kişiyi veya kültür anlamının yolu da, o kişi veya kültürün dile kulak vermesinden geçer (Gündoğan, 2009: 401-402). Ancak, yaşanmakta olan küreselleşme gelişmelerinin en çok etkisine aldığı ve kirlettiği alan da, dilimizdir. Ticaret hayatımızda markalardan levhalara kadar neredeyse her şey yabancı dilin baskısı altındadır. Bu kelimeler aynı zamanda günlük ve yayın hayatımıza da yerleşmektedir. Küreselleşme olgusu karşısında kimlik ve kişiliğimizi korumaktan sıkça söz ettiğimiz bu zamanda, dilimizin kirlenmesi durumu önem taşımaktadır; çünkü, dil kimlik ve milliyet demektir; farklılığımızı hissettiğimiz hayat alanlarımızdan ilkidir (Kösoğlu, 2006: 130). Türk düşmanları Türklüğü yok etmek için, dilimizi hedef seçmişlerdir. Nitekim, dil giderse, onunla birlikte diğer bütün kültürel öğeler de kaybolur. Atatürk’e göre de; Türk demek Türkçe demektir. Yabancı dil öğrenme bir amaç değil; dünya çapındaki bilimsel gelişmeleri yakalayabilmek adına sadece bir araçtır. Oysa, yabancı dilde eğitimle, araç amaç haline gelmektedir (Arslanoğlu, 2005: 74). Kültürel değerlerin içinde en başta gelen ve diğer tüm unsurları da kapsayan dil, eğitim yoluyla bütün insanlığa aktarılır. Bir ulus, diliyle varlığını sürdürür. Dilini bilim ve kültür yaşamından çıkaranlar ise, asimile olurlar. Son yıllarda Türk Üniversitelerinde İngilizce tıp, İngilizce iktisat, İngilizce fizik gibi birçok bölümün açılması, İngilizce’nin Türkçe’nin yerini alabileceği kaygılarını da beraberinde getirmektedir. Yabancı dilde eğitim verilmesi, hegemonyacı güçlerin uyguladıkları bir çeşit sosyal mühendisliktir. Ulusal dile dayalı eğitim, ulusal kimliğin korunabilmesi adına önemlidir (Arslanoğlu, 2005: 65-66).

Tüketim toplumunun dayattığı tektipleştirici modern kimlik, yerel kimlikleri modernlik içerisinde eritmektedir. Bu durum bir kimliksizleştirme olarak da nitelendirilebilir (Ateş, 2007: 46). Öte yandan, küreselleşme tüketim kültürünün etkisiyle, kültürel homojenleştirici bir araç olarak görülmektedir. Kültürel homojenlik

ise, ulusal kültürlerin arka planlarının yok edilmesi ve insanlar arasında kültürel sembollerinin takasının hızlanması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, yerel ve ulusal kültür de değişmektedir (Yetim, 2006: 130).

3.2. YERELLEŞME VE MİLLİYETÇİLİK

Küreselleşme kavramını ilk kez kullanan Roland Robertson bu kavramı, dünyanın küçülmesi ve bir dünya bilincinin oluşması olarak ifade etmiştir (Evin, 2012: 65). Tarihsel bir birikim süreci neticesinde oluşan küresel gelişmeler, dünyanın zaman ve bakımından yakınlaşması/küçülmesi sonucunu doğurmuştur. Dolayısıyla dünyanın her tarafına kısa sürede ulaşılabilir. İlk olarak David Harvey tarafından geliştirilen “zaman-mekan sıkışması” kavramı, küreselleşmenin coğrafi içeriğine vurgu yapmaktadır. Küresel-yerel bağların gün geçtikçe artmasını ifade etmeye yönelik geliştirilen bu kavram, dünyanın küçülmesi ve tekliği neticesinde ortak bir dünya bilincinin oluşması durumuna dikkat çeker. Her türlü değer ve birikimin ulusal sınırları aşarak, dünya çapında yaygınlık kazanmasını ifade eden küreselleşme ile birlikte, insanlığın homojenleşmesinden bahsedilmektedir. “Küresel köy” kavramı da, dünyanın küçülmesini ifade eden bir kavramdır. Ancak, ekonomik ilişkilerin yaygınlık kazanmasını, liberalleşmeyi, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesini, inanç ve kültürlerin giderek daha fazla benzeşmesi gibi farklı konuları içeren küreselleşmeyle ilgili olarak üzerinde durulan dünyanın küçülmesi ve buna bağlı olarak bütünleşmesi konusu teoride kalmakta; küreselleşme süreci, bir yandan bütünleşme, diğer yandan farklılıklara ve bölünmelere neden olmaktadır (Karabağ, 2006: 147-149).

Dünyanın olumlu veya olumsuz olarak etkilendiği kaçınılmaz bir süreç olan küreselleşme, birleştirici/yıkıcı-bütünleştirici/parçalayıcı nitelikleri olan bir çelişkiler yumağıdır (Karabağ, 2006: 151). Küreselleşmenin kültürel ayağındaki en dikkat çekici gelişme, kültürlerarası etkileşimin tek yönlü olarak cereyan etmesidir. Eşanlı olarak yaşanan yerelleşme dalgası da dikkat çekicidir. Türdeşleşmeye duyulan tepkinin etkisiyle batı tarzı hayata direniş olarak nitelendirilebilecek, yerelleşme -yerel değerlere daha sıkı sarılma- eğilimi giderek güç kazanmaktadır (Şahin, 2009: 93). Günümüzde devlet, bir yandan bütünleşme diğer yandan parçalanmaya doğru ilerlemekte; bir tarafta uluslararasılaşma gerçekleşirken diğer yandan da yerelleşmeye doğru gidiş söz konusu

olmaktadır (Yüksel, 2001: 143-144). Küreselleşme süreci evrenselleşme ve yerelleşmeyi bünyesinde barındıran ve her ikisini de dönüştüren bir süreçtir. Kimi yazarlara göre bu dönüşüm “melezleşme” olarak ifade edilmektedir. Küresel olan da, yerel olan da melez görüntülerdir (Atasoy, 2005: 378).

3.2.1. Yerel Milliyetçilik Akımı

“Millet, en geniş bir toplum tipidir. Çünkü, küçük toplumların (kabile, aşiret gibi) temel unsuru cemaat duygusudur. Aynı şekilde, millet gibi daha büyük toplumlarda “cemaat duygusu” yerine “milliyet” duygusu geçmektedir. Milliyet, toplum duygusunun, millet kimliğinin bir tezahürüdür” (Türkdoğan, 1999: 114). Esas itibariyle tarihsel bir süreç içerisinde siyasi topluluk haline gelmiş bir kültür topluluğu olan “millet”, bazen dil, din, ırk, veya gelenekten daha önemli bir kriter olarak karşımıza çıkar. Örneğin; Almanlar ile Alman kökenli İsviçreliler ve Kuzey Amerikalılar ile İngilizler arasında dil, din ve köken farkı bulunmamasına rağmen, bu insanlar kendilerini aynı milletin mensubu olarak hissetmemektedir. Dolayısıyla; millet, kolektif kimlik (siyasi bir bağ) ve milli duygu ekseninde anlam kazanmaktadır. Bir topluluk, siyasi topluluk olma özelliğini kaybederse, millet olma özelliğini de kaybeder. (Koçdemir, 2004: 48- 49).

Millet olabilmek için vatandaşların kendilerini o millettten görmeleri yeterli olmayıp; nereden geldiklerini ve nereye gitmekte olduklarını da irdelemeleri gerekmektedir. Millet olan topluluklar; efsaneler, mitler, semboller ve kahramanlar gibi eski kültürel unsurlara dayanmaktadır. Bu gibi kültürel kökler, bir milletin sosyal kimliğinin, diğerininkinden farklı olması sonucunu doğurur. Kısaca, milli kimlikler, milli kültürlerden oluşmaktadır. Milletler, milli kültüre dayalı olarak ortaya çıkan toplumsal birimlerdir ve kökleri sağlam olduğu ölçüde varlıklarını sürdürebilirler (Atasoy, 2005: 110-111).

‘Millet’ kavramının tanımını zorlaştıran özelliklerin başlıcaları şunlardır: Milletlerin oluşum şekillerinin her birinin kendine has oluşu, gözlenemeyen ve anlaşılabilen sürekli sosyo-kültürel değişimi bünyesinde barındırması, objektifliği imkansız kılan paradigmatik değişimlerden etkilenilmesi, bütün oluşum ve değişimleriyle

tarih ve coğrafyadan farklı olan Tarihi Varlık- Alanı'na (Manevi Varlık-Alanı) ait olması (Dayı, 2008: 34-35).

Milliyetçilik düşüncesinin kökleri, on sekizinci yüzyılda Fichte ve Herder, Kant ve Rousseau'ya kadar götürülebilir. Milliyetçiliğin, akademik anlamda ele alınması 1920 ve 1930'lu yıllara tekabül etmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki yıllarda sömürge imparatorlukları çözülmüş; buna bağlı olarak da hürriyetlerini kazanan milletler sayıca artmıştır. Bu yönde yoğunlaşan milliyetçilik, modernleşme sürecinin bir parçası olarak yorumlanmıştır. Milliyetçilikle ilgili olarak ciddi teorik çalışmaların yoğunlaşması ise, 1980'li yıllarda olmuştur. Benedict Anderson, Ernest Gellner, Anthony D. Smith ve Eric J. Hobsbawm konuyla ilgili olan önemli araştırmacılarıdır. Komünist sistemin 1989'da çökmesiyle birlikte, milliyetçilik konusu ilgi odağı haline gelmiş ve bu alandaki çalışmalarda artış gözlemlenmiştir (Atasoy, 2005: 311).

Milliyetçi ideolojinin düşünsel anlamdaki ilk izleri, neo-klasik akımda görülmüştür. XVIII. yüzyıl ortalarında Fransa'da ortaya çıkan ve aynı zamanda Fransız İhtilalinin de hazırlayıcısı olan bu düşünce akımının ana temalarını; "yurt" kavramı, yurttan yaşayan topluluk üyeleri arasındaki "siyasal eşitlik", "halk egemenliği" ve ülkesel bütünlüğü sağlayabilecek "güçlü ve etkin bir devlet" oluşturmaktadır. Neo-klasizm her ne kadar milliyetçi ideolojinin nüvelerini içerse de, evrenselci temele dayanan bir düşünce ekolüdür. Halbuki, milliyetçilik evrenselleşme bağlarının koparılmasıyla hız kazanabilecektir. Bunu gerçekleştirebilecek düşünce akımı da, romantizmdir. On dokuzuncu yüzyılla birlikte gelişen bu akım için önemli olan, vicdan ve duygulardır. Öncelik akıl da değil, duygudadır (Şahin, 2007: 4). Alman romantizmi, millet varlığının ve milliyetçiliğin Batı dünyasındaki en önemli teorik temellerindendir (Atasoy, 2005: 118).

Modern zamanlara özelliğini kazandıran ilke; propagandalar sonucunda insanların bilinçlerine yerleşen, "eşit" olduklarından hareketle bunu sağlayacak siyasi rejimler kurmak, "ayrı" milletler olduklarından hareketle kendilerine ait sınırlar içerisinde 'millet-devlet' (milli devlet) olmak fikridir. İşte bu yüzdendir ki millet anlayışının ön plana çıkarak tarihin seyrini değiştirmesi, Fransız İhtilal'den sonraki gelişmelerle başlamıştır. Yani, din ve hanedan otoritesinin yerini alarak siyaset sahnesinde aktif bir düzenleyici olmaya başlaması bakımından millet, tarih bilimi açısından oldukça yenidir. Bu yüzden Ernest Gellner, milliyet için "icat edilmiş"; Benedict Anderson ise "hayal edilmiş" demektedir. Eric J.

Hobsbawm'ın "keşfedilmiş" nitelendirmesinde ise, ister istemez eskiliğe bir vurgu vardır (Dayı, 2008: 26-27).

Ulus-devletin ideolojisini oluşturan milliyetçilik akımları, Fransız İhtilali'nden sonra hareketlenmiştir. Modern devletlerin bugünkü özelliklerini almaya başlaması, Fransız İhtilali'nden sonradır. Modern dönemdeki millet ve milliyetçilik, önceden var olan millet ve milliyetçiliklerden farklıdır. Modern çağ öncesinde görülen, millet ve milliyetçiliğe benzer yapılanmalar daha çok dini oluşumlara ve toplumsal sınıfla ilgili etnik özelliklere dayanıyordu. Modern dönemdeki millet ve milliyetçilik ise, toplumların bağımsızlığını simgeleyen gelişmeleri yansıtan siyasi bir akımdır (Karabağ, 2006: 57). Millet gerçeğinin ideolojisini oluşturan milliyetçilik duygusu, Fransız devrimiyle tarih sahnesine çıkmıştır. Dolayısıyla, Batı ürünüdür. Bununla birlikte, toplumsal yapıdaki kabile-aşiret, klan şuuru, yerini millet şuuruna bırakmıştır (Türkdoğan, 1999: 27).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya bir tarafta Amerika, diğer tarafta Sovyetler Birliği olmak üzere iki kutuplu bir kamplaşmaya girmiştir. Kapitalizmin kalesi olarak görülen Amerika ve komünist ideolojinin temsilcisi olarak nitelendirilen Sovyetler Birliği dışındaki tüm ülkeler 'Üçüncü Dünya Ülkeleri' olarak ifade edilmiş ve güçler dengesi bakımından da dikkate alınmamıştır. Soğuk Savaş, bu kamplaşmanın doğurduğu gerginliğin adıdır. Bu dönemde, Sovyet Bloğu içerisinde yer alan ülkelere milliyetçilik şiddetle bastırılmıştır. Kısaca, enternasyonal komünizm evrenselci bir yaklaşımla milliyet farklarını reddetmiştir. Nitekim, dünyada tek sınıf hakimiyetine dayalı komünist bir toplumsal yapının oluşması hedeflenmiştir. Amerika öncülüğündeki özgür dünya ülkeleri ise, Sovyet tehdidi karşısında birbirlerine muhtaç olmaları nedeniyle, milliyetçilik duygularını fazla ön plana çıkaramamışlardır (Atasoy, 2005: 338-339).

1980'li yılların sonlarında ise, yayılma politikaları ve sanayi hamlelerine rağmen Sovyetler Birliği'nin öncülüğündeki komünist sistem dünya tarihi açısından önemli bir çöküş yaşamıştır. Sovyetler İmparatorluğu'nun dağılması ve komünizmin çökmesi, dünyadaki dengelerin değişmesini de beraberinde getirmiştir. Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla iki Almanya'nın birleşmesi, Orta Asya'daki Türk unsurların bağımsızlıklarını kazanarak ayrı devlet kurmaları, Yugoslavya'da farklı etnik unsurların ortaya çıkışıyla büyük bir dönüşüm yaşanmıştır. Yaşanan bu dönüşümle birlikte,

dünyanın küreselleşmekte olduğu iddiası ve milliyetçilik akımları güç kazanmıştır. Yükselişe geçen milliyetçilik dalgası ve uzun yıllar bastırılmış olan milli kimliklerin yeniden canlanması bu dönemin önemli özelliklerindedir (Atasoy, 2005: 260-262). 1980'li yıllardan itibaren artan, bloklaşmalar etkisini azaltmış olsa dahi, devletlerarasında artan karşılıklı bağımlılığın etkisiyle, yeni bölgesel birlikler ve yeni devletler ortaya çıkmıştır. Bu dönem, aynı zamanda ulus-devlet yapısına yönelik tartışmaların yaşandığı bir dönemdir. Bilhassa, ekonomik alanda yaşanan hızlı, küresel gelişmeler ve Sovyetler Birliği, Yugoslavya gibi Doğu Bloğu ülkelerinin dağılmasıyla birlikte yeni devletlerin ortaya çıkması gibi gelişmeler ulus-devletin işlevine ve şekline yönelik tartışmaların oluşmasında ağırlıklı etkiye sahip olmuşlardır (Karabağ, 2006: 98).

Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan tek kutuplu, küresel eğilimli yeni dünya düzeni, antitezlerini de ortaya çıkarmıştır. Bunlardan en kuvvetlileri, Anti-emperyalist ve Marksist tepkiler ile milliyetçi tepkiler olmuştur. Milliyetçi tepkiler, dünya egemenliği ve kültürel hegemonya iddialarından rahatsızlık duyan çevrelerden gelmiştir. Dünyanın farklı yerlerindeki milli, kültürel, dini ve etnik hareketler milliyetçilik akımının canlandığının göstergesidir. Yeni milliyetçiliğin ne olduğu konusunda farklı görüşler mevcuttur. Ancak, genel kabul gören görüş, milli kültür ve kimliklerin evrenselci etkiyle silinmesinin söz konusu olmadığı gibi; fırsatını bulduklarında açığa çıktıkları, canlılık kazandıklarıdır (Atasoy, 2005: 400-401).

Milliyetçiliğin, siyasi ve toplumsal bir düşünce biçimi olarak ortaya çıkması, 19. yüz yıl Avrupa'sındadır. Sanayi devriminin yaşanmasıyla birlikte Avrupa'da milliyetçilik düşüncesi yayılmaya ve Avrupa dışı topluluklara da ihraç edilmeye başlandı. Ne var ki, her toplumun bu düşünce ve inanç hareketi ile karşılaşma biçimi ve şartları farklılık göstermiştir. Milli devletlerini kurmuş olanlar, iç bütünlüklerini arttırmak için eğitim seferberlikleri yaparlarken, imparatorluk bünyesindeki etnik gruplar Avrupalı devletlerin tahrikleri ile bağımsızlık mücadelesine girişmişlerdir. Neticede, her toplum kendi duyarlılıkları ve milli şuuru çerçevesinde kendi gelişim sürecini gerçekleştirmeye çalışmıştır (Kösoğlu, 2006: 60). On dokuzuncu yüzyıl Avrupası'nda ilk milliyetçi hareketler olarak görülen, krallıklara karşı yapılan bağımsızlık amaçlı başkaldırılarda milli his ve gururun yanında demokratik talepler de etkili olmuştur (Şahin, 2007: 5). On dokuzuncu yüz yılda imparatorluk şeklinde yaşayan

ülkelerde milliyetçilik, siyasi ve toplumsal yapıları zedelemekle birlikte, etnik temeller doğrultusundaki çözümleri de beraberinde getirmiştir. İmparatorluk bünyesindeki farklı etnik gruplar, hakim güce karşı düşmanlık duyarak milliyetçiliklerini geliştirmişlerdir. Başlangıçta Osmanlı'daki egemen gücü hukuken Müslümanlar, fiilen Türkler oluşturmaktaydı. Bu yapı, on dokuzuncu yüz yılda bozularak, Batılı devletlerin zorlaması ile Müslim-gayrimüslim eşitliği ilan edilmiştir. 1856 Islahat Fermanı ile birlikte siyasi haklarda eşitlik tanınmış; Osmanlı İmparatorluğu, bütün tebaanın idari ve siyasi haklarda eşitliğine dayalı yeni bir Osmanlı konsepti üzerine temellendirilmeye çalışılmıştır. Meşruiyetle birlikte de, Müslim-gayrimüslim bütün tebaanın seçebildiği ve seçilebildiği bir yasama organı kurulmuştur (Kösoğlu, 2006: 61).

Siyasi bir gruba aidiyet bilinci olarak ifade edilen milliyetçilik, modern dünya sistemlerinin üzerine inşa edildiği tarihsel bir süreçtir. Ulus inşası ve bunun bir sonucu olarak da ulus-devletin ortaya çıkması, milliyetçiliğin siyasi bir uygulaması olarak değerlendirilebilir. Milliyetçilik üzerine yapılan analizlerde bilim adamlarının temel aldıkları nokta, daha çok sivil ve etnik ikiliğidir. Ancak, ilkçi, modernist, Doğulu-Batılı, ırkçı-dışlayıcı, ayrılıkçı-reformcu, siyasi-kültürel, kapsayıcı-asimilasyoncu-entegrasyoncu gibi farklı milliyetçilik türlerini içeren sınıflamalardan da bahsetmek mümkündür. Oldukça zengin bir literatüre sahip olan milliyetçilik kavramının; ulus, ideoloji, tarih, devlet, ulus-üstü, çokuluslu, bölgeselleşme, çok kültürlülük, etnik, din, dil, kültür, kimlik, ırkçılık, terör gibi pek çok konuyla ilişkisi bulunmaktadır (Alakel, 2011: 2-3).

19. yüzyılda millet olmaya giden yolun başlangıcı olarak, etnik grup görülüyordu. İmparatorluk içindeki çeşitli etnik gruplar, kültürel kimliklerini geliştirerek bir millet görünümü kazanmaya çalışıyor ve bağımsızlık mücadelelerinde bulunuyorlardı. Çağın egemen görüşü, her millete bir devlet ilkesi idi. Günümüzde ise, küreselleşme temayülleri, bir taraftan milli kimlikleri törpülerken diğer taraftan da yerel kimlikleri ön plana çıkarmaya çalışmaktadır. Uluslararası alanda, etnik grupların kültürel bağımsızlıklarını ve kimlikleri koruma özgürlükleri savunulmakta, hatta bazı ülkeler bu konuda zorlanmaktadır (Kösoğlu, 2006: 141).

Milliyetçilik, Batı Avrupa'da ortaya çıkan 'modern milliyetçilik' ve Batı'nın sömürgeciliğine bir tepki olarak gelişen 'reaksiyoner milliyetçilik' olmak üzere iki

türlüdür. Genel kabul gören görüş, Batı tarzı milliyetçiliğin, modernitenin bir ürünü olarak ortaya çıktığıdır. Siyasi ve kültürel farklılıkları millet temelinde kabul eden modernleşme, buna bağlı olarak milliyetçiliklerin doğmasına zemin hazırlamıştır. Kendisini medeniyetin merkezi olarak gören ve modernliğin dünya genelinde yayılmasının gerekliliğini savunana Batı, gittiği ülkeleri sömürürken Batılılaştırma yönünde çabalar da bulunmuştur. Bu durum, etki altında kalan ülkelerde- zaman zaman ‘doğu tipi milliyetçilik’ olarak da değerlendirilen- savunma amaçlı milliyetçiliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Atasoy, 2005: 312).

Karabağ'a göre; milliyetçiliğin iki farklı uygulanış alanı vardır. “Bunlardan biri, demokrasi ve kültürel köken arasında bağ kurarak milleti oluşturmaya yönelik olması, diğeri de Faşizm ve Nazizm gibi totaliter rejimlerce uygulanabilmesidir” (Karabağ, 2006: 70).

Hem olumlu hem de olumsuz yaklaşımları bünyesinde barındıran “milliyetçilik” kavramını Balibar şu şekilde ifade etmektedir:

Milliyetçilik kavramı sürekli olarak bölünmektedir. Her zaman bir “iyi” bir de “kötü” milliyetçilik vardır; bir devlet ya da bir cemaat oluşturmaya çalışan ile boyun eğdirmeye, yok etmeye çalışan; hukuğa başvuran ile kuvvete başvuran; diğer milliyetçiliklere tahammül gösteren, hatta onları onaylayıp aynı tarihsel perspektife (büyük rüya: “halkların ilkbaharı”) dahil eden ile emperyalist ve ırkçı bir bakış açısıyla onları kökten dışlayan. Sevgi uyandıran (hatta aşırı biçimde) ile nefret uyandıran. Sözün kısası, milliyetçiliğin iç bölünmesini ayırmak “yurdu için ölmekten”, “vatanı için öldürmeye” geçişi ayırmak kadar zor ve önemli olarak görülmektedir (Balibar, 2000: 63).

Ortak dil, soy, geçmiş, vatan, devlet, kültür, ideal, ekonomik birlik gibi faktörler değişik düşünürlerce, millet için gerekli olan yapı taşlarındandır. Bir millet olunabilmesi için, bazı bilim adamları bu faktörlerden sadece birinin olmasını yeterli bulurken; bazıları da bunların birkaçının ya da hepsinin olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Millet kavramının teorileştirilmesi üzerine yapılan tartışmalar, 19. yüzyılda başlamış olup, günümüzde de devam etmektedir. Milliyet, Fransızlara göre toprak hukuku, Almanlara göre kan hukuku olarak kodlanabilir. Marksistler ise milliyet duygusunu, emperyalizmle antiemperyalizm mücadelesine bağlamaktadırlar. Bir milletin tanımlanmasında subjektif ya da objektif ölçü kullanılması da tartışılmalı konulardandır (Dayı, 2008: 30-31).

Milliyetçilik, milli kimliğin siyasal ve kültürel olarak tanınması gereken bir temeldir. Milliyetçilik, milletlerin özerklik, self-determinasyon, egemenlik haklarına sahip olduğu ve o milletin üyelerinin bu hakları savunmak amacıyla bir araya gelmesi gerektiği yönündeki ideolojidir. Birey bu ideoloji ile birlikte, kendi milletinden başka bir meşru güç tanımadığı gibi, kendisini de mensup olduğu millete göre tanımlar (Dayı, 2008: 480).

Giddens, milliyetçiliği psikolojik bir olgu olarak ele almaktadır. O'na göre milliyetçilik modernleşme dönemine ait bir olgu olup, ulus-devletin en güçlü güç potasını oluşturduğu toplumlarda ortaya çıkmaktadır (Tomlinson, 1999: 130).

Milliyetçilik, topluluk içindeki bölünmeleri yok sayarak, o topluluk için dil, din, ülkü birliği veya ortak coğrafya gibi bazı kıstaslar çerçevesinde türdeşlik ön görür. Milliyetçilik aynı zamanda, bireyleri siyasal ve hukuksal açıdan merkezi devlete bağlayan bir kimlik siyasetidir. Bu ideolojideki amaç, bireyi diğer bütün kimliklerinden arındırarak, ortak ulusal kimlikte birleştirmektir (Güralp, 2009: 138).

Bir mensubiyet duygusu ve kimlik şuuru olan milliyetçilik ideolojisi, tarihin her döneminde bir ölçüde var olmuştur. Zaman içerisinde toplumsal yapıların ve bunlardaki egemen unsurların değişmesi ile birlikte bu duygunun yönü de değişebilmektedir. İmparatorluk içerisindeki bir topluluğun milli duyguları ile milli devletini kurmuş olan bir milletin talepleri aynı değildir. Her millet, o anki durum ve gelecek hakkındaki tasavvurlarına göre taleplerini yükseltir. İmparatorluk sahibi bir milletin etnik ve kültürel farklılıkları anlayışla karşılayıp, ortak değer olan devleti ön plana çıkarması doğaldır; devamlılık ve toplumsal denge bu farklılıklar üzerine kuruludur. Milli devlet içerisindeki millet ise, hayatın her alanında homojenliği savunur; aynı dil, aynı yaşam tarzı, aynı maddi-manevi değerler güçlü bir toplum olmanın hem sebebi hem de sonucudur (Kösoğlu, 2006: 59).

Milliyetçilik, siyasi, ideolojik ve toplumsal bir hareket türü olduğu kadar, aynı zamanda bir kültür biçimidir (Atasoy, 2005: 115). Geniş bir kitlenin iradesine dayanan bağımsız siyasi idare ve bu siyasi birlik içinde milli bir kültür meydana getirmek, milliyetçiliğin asıl hedefidir. Tarihi gelişim içerisinde milli kültürün teşekkül etmesinin ardından, siyasi birlik ve kültür birliği yoluyla modern bir cemiyet haline gelme çabası bütün milliyetçi hareketlerin değişmez programı olmuştur (Güngör, 2006: 23). Millet

olmanın en belirgin özelliklerinin başında, ortak kültür gelmektedir. Hatta, millet olmayı sadece kültür birliğine dayandıran görüşler mevcuttur. Son zamanlarda yaşanan küreselleşme sonucunda milli kültürlerin yok olduğuna dair görüşlerle karşılaşılıyorsa da, esasında her dönemde küreselleşen değerlerin yanı sıra milli kültürler de gelişmekte ve devamlılığını sürdürmektedir. Bu görüşe göre, geçmişte insanları bir arada tutan unsur, toplumsal yapıydı. Fakat günümüzde, kültürün yeni rolü artmış bulunmaktadır. Modern zamanların dünya görüşlerinden olan milliyetçilik de, dayanağını milli kültürden almaktadır. Milli kültür, her daim kendisini ötekilerden ayırmaktadır. Milletleşebilmek ve küreselleşebilmek, birbirlerine zıt kavramlar olarak görülse de, bunlar insanda birlikte görülen karmaşık özelliklerdendir (Dayı, 2008: 119-122). Geniş bir kitlenin iradesine dayanan bağımsız siyasi idare ve bu siyasi birlik içinde milli bir kültür meydana getirmek, milliyetçiliğin asıl hedefidir. Tarihi gelişim içerisinde milli kültürün teşekkül etmesinin ardından, siyasi birlik ve kültür birliği yoluyla modern bir cemiyet haline gelme çabası bütün milliyetçi hareketlerin değişmez programı olmuştur (Güngör, 2006: 23). Günümüz antropologları, milli kültürün tanımlanmasına yönelik olarak “milli karakter” kavramından hareket etmektedirler. Milli karakter, millet seviyesine yükselmiş olan bir toplumda kültürün ayırt edici bütünlüğünü ortaya koyar. Buna göre, her insan içinde yaşadığı toplum doğrultusunda yetiştirilir. Milli karakter, bu özelliği nedeniyle milli kültürün belirlenmesi adına önem taşımaktadır (Türkdoğan, 1999: 118).

Türk sosyoloji geleneğinde “halk” kavramına sosyolojik anlamını Ziya Gökalp vermiştir. Gökalp’e göre, toplum yapısı, halk ve aristokrasi olmak üzere iki tabakadan oluşmaktadır. Nitekim, Batı’da da durum farklı değildir. Halk; orta ve aşağı tabaka olarak görülürken, aristokratlar yüksek tabaka olarak görülmektedir. Bu toplumlardaki seçkinlere göre, halk hiç okumamış ya da az okumuş cahil kişilerdir. Nitekim, halk sınıfı, halk edebiyatı, halk kültürü tarzındaki sınıflamalarla kastedilen de halkın tamamı değil; orta ve aşağı tabakadır. Görülen o ki; sosyolojik olarak “halk” bütünü kendisi değil, parçasıdır (Türkdoğan, 1999: 41).

Gökalp’e göre; halk ve aristokrasi tabakalaşmasının belirleyici unsuru, kültürdür. O’na göre; milli kültürün yaratıcısı halktır. Fransızca “culture” kavramı, Gökalp sosyolojisinde milli kültür (hars) ve işlenmiş kültür (tezhîp) olarak iki anlama gelmektedir. İnsanlar milli kültürün etkisiyle, kendi milletinin kültürüne değer verir.

İşlenmiş kültüre sahip olanlar ise, başka milletlerin kültürlerine değer verir ve onları da tatmak ister. Gökalp'e göre; halkın geleneklerinden, sözlü ve yazılı edebiyatından, ekonomik ürünlerinden ve estetiğinden oluşan milli kültürün hazinesi halktır. İşlenmiş kültür ise, yüksek eğitim görmüş hakiki aydınlara özgü bir kültürdür (Türkdoğan, 1999: 41-42). Gökalp'e göre; milli kültür halkın kültürü olup; kaynağını duygularımız oluşturmaktadır. Ona göre, milli kültür öz Türk halkının kültürüdür. Tezhip ise, Enderun'un ürünüdür (Türkdoğan, 1999, 119-120).

Smith, millet ve milli kimlik oluşumunda etkili olan faktörleri şu şekilde sıralamıştır: "a) Tarihi bir toprak/ülke, ya da yurt b) Ortak inançlar ve tarihi bellek c) Ortak kitlesel kamu kültürü d) Topluluğun bütün fertleri için geçerli ortak yasal hak ve görevler d) Serbest hareket imkanına sahip ortak bir ekonomi" (Karabağ, 2006: 70).

3.2.2. Yerel Milliyetçi Hareketler ve Etnik Canlanma

Evrenselci liberal kapitalizmin dünyanın küreselleştiğini ilan etmesiyle birlikte, yeni bir milliyetçilik dalgası ortaya çıkmıştır. Eski sıcak çatışmalar, yerini kültürel ve sanal çatışmalara bırakmaktadır (Atasoy, 2005: 322).

Küreselleşmenin yerelliği güçlendirici etkileri, bir taraftan milli kimliği koruma altına alırken, diğer taraftan da alt kültürlerle canlılık kazandırmakta; bu durum ise mikro milliyetçilik akımlarına ve bölgesel oluşumlara sebep olmaktadır (Şahin, 2009: 97). Küreselleşmeyle birlikte etnik ya da dini kökenli yerel/kültürel özellikler, bireylerin kimliklerinde daha önemli bir yere sahip olmaya başlamıştır. Bu durum, ulusal kimliğin önemini azaltmakta; onu ikinci plana itmektedir (Ateş, 2007: 33). Samir Amin'e göre; dünya yönetimde küresel bir siyasi stratejinin geçerliliğinden bahsetmektedir. Sistem karşıtı potansiyel güçlerin mümkün olduğunca ufanması ise, bu sistemin temel hedefidir. Olabildiğince çok Slovenya, Çeçenistan, Kosova ve Kuveytler yaratma amacı, topluluk kimliği talepleriyle karşılaşılmaktadır. Bu yüzden, gerek dini gerekse etnik olsun kimlik sorunu günümüz temel sorunlarından (Amin, 2000: 60).

Küreselleşme bir yandan toplumları yeni kültürler ile tanıştırmakta; diğer yandan da alt (etnik) kültürlerle canlılık kazandırmaktadır. Küreselleşme, yerelleşmeyi teşvik edici yönüyle, ulusal kültürü içeriden aşındırmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte ulus-

devlet yapısı etnik, kültürel ve post modern ayrımlarla parçalanmaktadır (Evin, 2012: 77).

Tüketim toplumunun dayattığı tektipleştirici modern kimlik, yerel kimlikleri modernlik içerisinde eritmektedir. Bu durum bir kimliksizleştirme olarak da nitelendirilebilir. Bunun bir sonucu olarak da yerel kültür/kimlik hareketleri ortaya çıkmaktadır. Oluşan yerel kimlik talepleri, ulusal kimlik –dolayısıyla ulusal birlik- için tehdit unsuru oluşturmaktadır. Bu talepler etnik, dini veya başka türlü de olabilmektedir; ancak, her ne şekilde olursa olsun ulus-devletin toplumsal birliği açısından tehlike oluşturmaktadır. Ayrıca, bu talepler bazen siyasal bir talebe de dönüşebilmekte ve ulus-devlet yapısının topraksal bütünlüğünü de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Nitekim, bu tarz yerel topluluklar bir yandan ulus-devletten ayrılma isteği içerisinde olup; bir yandan da kendi devletlerini kurmak amacıyla girişimlerde bulunabilirler. Ortaya çıkan yerel/kültürel taleplerin temelinde ulus-devlet tarafından siyasal, hukuksal ve toplumsal anlamda tanınma isteği yer almaktadır. Ancak, böyle bir tanınmaya dayalı olan söz konusu talepler ulus-devletin mevcut yapısı içerisinde gerçekleştirilebilecek talepler değildir. Nitekim, böyle bir tanıma ulusal dilin, eğitimin, kültürün ve bütünlüğün parçalanması anlamına gelmektedir (Ateş, 2007: 46-48).

Milliyetçiliğin küreselleşmesi günümüz jeopolitik mekanlarının belirlenmesinde etkilidir. Bu durumu ve son zamanlarda artan yerel milliyetçilik faaliyetlerini şu şekilde ifade etmek mümkündür:

Zaman zaman millet (ulus) ve devlet kavramları aynı anlamda kullanılmakta veya uluslarla devletlerin aynı sınırları paylaştığı düşünülmektedir. Ancak mevcut devletlerle, milletlerin yaşadığı mekanların sınırları çoğunlukla birbiriyle çakışmaktadır. Bazı devletlerin sınırları içinde birden fazla millet bir arada yaşarken, bazı milletler ise birden fazla devletin sınırları içerisinde yaşamaktadır. Başka bir ifadeyle, bazen tek devlet birden çok milletten (ABD gibi) oluşabileceği gibi, bazen de bir millet birden fazla devleti oluşturabilmektedir (Güney Kore, Kuzey Kore gibi). İşte bu durum, yeni devletlerin ortaya çıkmasını ve günümüzdeki bazı çatışmaların sebebini de açıklamaktadır. Belirtilen bu özellikler dikkate alınır, yeryüzünde potansiyel yeni devletlerin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Karabağ, 2006: 58).

Ulus devletin temel unsurlarından bir diğeri de milli kimliktir. Milli kimlik, ulus-devlet modelinde geleneksel aile bağlarının ortadan kalkması ile oluşan boşluğu

doldurmaktadır. Milli kimliğin tesisi, uluslaşmayı da aynı ölçüde etkilemektedir. Uluslaşma politikaları ile alt kimlikler milli kültür potasında eritilmektedir. Bayraklar, başkentler, milli bayramlar, milli marşlar, kazanılan zaferler gibi milli sembolizm değerleri vatandaşların kendilerini milletle özdeşleştirmeleri adına önemlidir. Öte yandan ulus olma kriterlerinden olan dil, ortak tarih ve kültür birikimi milli kimliğin oluşturulmasının da temel öğelerindedir. Ulus-devletlerde genelde tek bir resmi dil vardır (Şahin, 2009: 156-157).

Milliyetçiliğe göre, milli kimlik diğer kimliklerden daha üst bir kimliği ifade etmektedir. Ulusun türdeşliğinin ülkenin türdeşliğini etkilemesi uluslaştırmayı ön plana çıkaran etmenlerin başında gelmektedir. Uluslaştırma, kısaca, türdeş olmayan bireyleri türdeş bir bütün olduklarına inandırma çabası olarak ifade edilebilir. Uluslaştırma politikaları araçlarının başında; okul, ordu, siyasal hak ve ödevler gelmektedir (Şahin, 2009: 142).

Küreselleşmenin yerelliği güçlendirici etkileri bir yandan milli kimliğin muhafazasına katkıda bulunurken, diğer yandan da alt kültürlerle canlılık kazandırmaktadır. Bu durum ise, bölgesel oluşumlara ve mikro milliyetçilik akımlarına sebep olmaktadır (Şahin, 2009: 171). Bir toplum tek bir ulusal kültür ile kurgulanabileceği gibi, özünde ulusal kültüre yabancı olan bir alt kültür ile de kurgulanabilir. Alt kültür, amaç, duygu, düşünce ve beklenti bakımından toplumdan farklı olan ve bu yönde eylem yapan bir grup insanın benimsediği kültürü ifade eder (Arslantaş, 2008: 107). İstilacı kültürün baskısı altında ezilen aydın zümre bu istilacı kültür karşısında müphem, çift kutuplu (ambivalent) bir tavır sergiler. Güngör, bu durumu çocukların babalarına olan tavırlarına benzetir. Baba çocuğa oranla kudretlidir ve çocuk ondan daha güçlü birine rastlamadığı için, ona benzemeye çalışır. Öte taraftan, babanın gücü çocuğun arzuları karşısında engel teşkil etmektedir. Az gelişmiş memleket münevverlerinin sosyal değişim politikalarında milliyetçilik böyle bir korku ve nefretin, modernleşme ise acizlik ve hayranlığın objektif terimlerle maskelenmiş bir ifadesidir. Bunların milliyetçiliği modernleşmek için bir kuvvet kaynağı olmaktan ziyade, modernleşme esnasında yok olan milli hüviyeti sınırlı sembolik şeylerle muhafaza etme endişesidir. Modernleşme çabası ise, çocuğun ayrı bir şahsiyet olmak için büyümekten ziyade, babasına benzeme çabalarına benzer. Örneğin; çocuk babasının elbiselerini giyerek aynada kendini seyrederek, sakalı olmadığı halde traş olmaya başlar,

bilmediklerini babasına sorar ve en büyük sevinci babası tarafından beğenilmektir (Güngör, 2006: 63).

Küreselleşme farklı kimlik savlarını desteklemekte ve mikro milliyetçilik akımlarını güçlendirmektedir. Dil, din, ırk, mezhep gibi geleneksel ayrımlarla birlikte, her türlü farklı inanç da kabul görmektedir. Bu durum, farklı kimliklerin korunması ve geliştirilmesi sonucu doğurmaktadır; ulusa ait özellikler, mikro topluluklara atfedilmektedir. Mikro milliyetçilik akımları bağlamında düşünülecek olursa, demokratik hak ve özgürlüklerin evrensel anlamda kabul görmesi, ulus-devlet olgusunu zayıflatan bir süreç olarak ifade edilebilir (İçli, 2002: 251).

Azınlık, bir toplumun yan bölünmelerini ifade eder. Etniklik ise, soy ve milliyet birliği anlamına gelmektedir. Son derece esnek bir yapıya sahip olan etniklik kavramı, birçok unsurdan oluşmaktadır. İnsanların saç rengi, yüz şekli gibi doğuştan gelen fiziksel özellikler soy olarak nitelendirilirken; dil, din, aile kalıpları, beslenme alışkanlıkları, giyimleri, hükümet şekilleri ve iktisadi düzenlemeler insanlar arasındaki kültürel farklılıkları belirleyen unsurlardandır. Kültürel uygulamalardaki bu farklılıklar nedeniyle bu insanlar “etnik gruplar” olarak ifade edilmektedir (Türkdoğan, 1999: 16).

Türkdoğan’a göre; Türk toplumu çok değişik soyların karışımı olan ABD veya Fransa gibi bir kültürel mozaik değildir. ABD’nin İspanyol kökenli olanlara, kendi dillerinde yayın hakkı tanınması, ülkemiz de de bazı kesimler için aynı hakkın tanınmasını gerektirmez. ABD’de farklı dilleri konuşanların bağımsız bir toprak ve bayrak istekleri yoktur, Oysa, ülkemiz için aynı durum söz konusu değildir. Ayrıca, orada PKK gibi bir örgüt savaşı da yaşanmamaktadır (Türkdoğan, 1999: 90). Küreselleşme ile birlikte egemen dünya gücü için tehdit oluşturan unsurlar: ‘Üçüncü Dünya Milliyetçiliği’ ve ‘fundamentalist dinci terörizm’ olarak görülmektedir. Üçüncü dünya milliyetçiliği, Batı emperyalizmine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Batı, kendisi söz konusu olduğunda meşru gördüğü milliyetçiliği; diğer ülkeler söz konusu olduğunda yanlış görmektedir. Batı’nın bu tutumu, emperyalist çıkarlarıyla alakalıdır. Batı’nın emperyalist çıkarlarına ters düşmesi nedeniyle Batı, bunları gerçek milliyetçi olmaktan uzak kışkırtıcılar, bozguncular ve dini fanatikler olarak değerlendirmektedir (Atasoy, 2005: 325).

Küreselleşmeyle birlikte kendini gösteren milliyetçilik hareketlerinde ve etnik

canlanmadaki artış şu şekilde açıklanabilir:

Günümüzde küreselleşme adı altında toplumların birbirine yaklaşımları ve dünyanın küçülmesi olayı, bir noktadan insanları tektipleşme yönünde etkilerken, farklılıklarını da ortaya çıkarmaktadır. Küreselleşmenin iki temel dayanak noktasından bilişim devriminin açtığı imkanlar ayanı zamanda farklı kültürlerin dünyaya açılmasına da sebep olmaktadır. Benzer şekilde Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından evrenselci-kozmopolit komünizmin boyunduruğundan kurtulan milletlerin özgürleşmesi buna örnektir. Ayrıca koloniciliğe karşı gelişen bir tepki hareketi olarak milliyetçiliğin, yeni kolonicilik olarak algılanan yeni sürece karşı bir tepki hareketi doğurması önemli bir noktadır. Bu yüzden küreselleşme süreci kendisiyle beraber başka süreçlerin doğmasına sebep olmaktadır veya içinde taşımaktadır. Etnik hareketlerin artması da bu çerçevede değerlendirilebilir (Atasoy, 2005: 415-416).

Sivil milliyetçiliğe dair değer ve ilkeler, doğuştan gelmemiş; tarihin akışı içerisinde insanlar tarafından inşa edilmiştir. Sivil milliyetçiliğe göre, milliyetçiliğin kökleri moderniteye dayanmaktadır. Sivil milliyetçilik, zaten var olan sınırlar içerisinde oturan ve kültürel homojenliğe sahip bir gruba ulaşma çabasıdır (Alakel, 2011: 4-5). Etnik milliyetçiliğin, millet tanımlamasında ise, nesnel özellikler yer almaktadır. Etnik milliyetçilik yaklaşımına göre; bir milletin mensuplarının aynı soydan gelmeleri ya da buna inanmaları gerekmektedir. Bu yaklaşıma göre; millet aynı zamanda dil, tarih ve kültür öğeleri üzerine kuruludur. Doğu ve Orta Avrupa milliyetçilikleri, bilhassa Alman milliyetçiliği etnik milliyetçiliğe örnek verilebilir. Hobsbawm, “milliyetçiliğin Doğu Avrupa’ya doğru yayılması sırasında milliyetçilik anlayışında sivil milliyetçilikten etnik milliyetçiliğe bir geçiş gerçekleştiğini iddia eder. O’na göre etnisite ve dil giderek daha çok millet olmanın kıstasları haline gelmiştir”. Bu şekilde, kültürün siyasallaşmasıyla birlikte, etnik milliyetçilik dışlayıcı bir ideoloji haline gelmiştir.(Alakel, 2011: 8-11).

Etnik canlanma ve mikro-milliyetçilikteki artışlardan kaynaklanan etno-kültürel gerilimlerin iki sonuca yol açması ihtimal dahilindedir. Bazı ülkeler kaçınılmaz olarak parçalanmaya gidecek ve bunun sonucunda yeni ulus devletler ortaya çıkacaktır, ya da istikrar ve bütünlük adına çok kültürlülük gibi yeni kültürel politikalara geçişle birlikte farklı bir milli kimlik unsuru ortaya çıkacaktır (Şahin, 2009: 240).

3.2.3. Türkiye Örneği

Toplumun kendi tarihi tecrübelerinden ve milli kültüründen koparak, yabancı kültürlerle açık duruma gelmesi küreselleşme gelişmelerinin toplum çapındaki bir yansımasıdır. Günümüzde, iletişim alanındaki hız ve olanaklar arttıkça, yatay kültürel etkileşim de son haddine varmış bulunmaktadır. Bu gelişmeyle birlikte, milli kültür birikiminden gelen etkiler gün geçtikçe zayıflamakta; geçmiş nesillerimizin birikimi yeni nesillere aktarılamamaktadır. Türk milliyetçiliğinin temel ilkelerinden, yeni nesillere tarih bilinci kazandırılması konusundaki ihtiyaç, günümüzde şiddetini arttırarak devam etmektedir (Kösoğlu, 2006: 87).

Modernleşme süreci, Cumhuriyetin ilk yıllarında sınırlı sayıdaki bir grubun ya da yönetici kesimin yönlendirmesinde iken; günümüzde daha farklı siyasi, kültürel ve sosyal aktörler tarafından yönlendirilmektedir. Türkiye’de modernleşmenin yaygınlaşması ve aktörlerinin farklılaşması yeni kimlik taleplerini gündeme getirmiştir (Kolukıncık, 2008: 133-134).

Siyasal iletişimin din ve etnisite olguları üzerinde kurgulanması, Türk siyaseti açısından önem taşımaktadır. İslamcılık ve Kürt etnikçiliği, Türkiye’nin siyasi ve kültürel anlamda bütünleşmesi noktasında sorun teşkil etmektedir. Kaldı ki, Kürt etnik kökenli bazı vatandaşlarımız, herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmamışlar; kendi kendilerini ötekileştirme yolunu seçmişlerdir (Bayrı, 2008: 95-96).

Küresel politikalara eklemlenmeye yönelik olarak yoğun çabaların oluşmaya başladığı 1980 sonrası dönem, dünya genelinde modernizmin eleştirilmeye başladığı bir dönemdir. Buna bağlı olarak, modern bir yapı olan ulus-devlet yapısı ve Türk ulusal kimliği de tartışılmaya başlanmıştır. Etnik veya dinsel kimliklerin, siyasetin ana parametresi haline gelmesi 1980’li yıllardan sonra başlamıştır. Henüz kendi ayakları üzerinde duramayan bir ekonomik yapının hızlı bir biçimde dünyaya açılması sosyo-kültürel kriz ortamını da beraberinde getirmiştir. Ulusal kimlik, bazı gruplarca bir sorun olarak ele alınmıştır. Aidiyet bağları zayıf olan bazı bireyler/gruplar, alternatif kolektif arayışların birer parçası haline gelmişlerdir. Söz konusu gruplar, siyasi İslamcılar ve Kürt etnikçileridir. Bu gruplar, ulus-devletin dinsel ve etnik farklılıkları yok saydığını ve tekçi bir kimliği farklı unsurlara dayattığını savunmaktadırlar. “Dinsel ve etnik kimlik siyaseti arasındaki temel fark, Kürt etnikçiliğinin mücadele yöntemi olarak

şiddeti/terörü kullanması, İslamcı kimlik siyasetinin ise mevcut siyasal imkanları kullanarak tahayyül ettiği toplumu yeniden inşa çabasıydı” (Bayri, 2008: 165).

“Cumhuriyet’in kuruluşundan beri var olan 6 ilkenin ikisi, Laiklik ve Milliyetçilik, hala nüfusun bazı bölümleri için sorunlu olarak görülmektedir. Bunların başında bir yanda Muhafazakar-Müslümanlar, diğer yanda ise Kürtler gelmektedir (Arakon, 2010: 185). Günümüzde, geleneksel anlamda dinsel kimlik siyasetinin etkinliğinin azaldığı söylenebilir; ancak, Kürt etnikçiliği bakımından aynı durum söz konusu değildir. Bilhassa, sorun giderek daha da derinlik kazanır bir hal almıştır. Son yıllarda gerçekleştirilen demokratik açılımlara rağmen etnikçi terör sona ermediği gibi, etnik kimlik siyaseti güden gruplar da ayrılıkçı söylemlerine devam etmektedirler. Kürtçe yasağının ortadan kalkması, Kürtçe yayın yapılması ve hatta Kürt kimliğinin tanındığı yönündeki resmi açıklamalar bile Kürt etnikçiliğini yumuşatmaya yetmemektedir (Bayri, 2008: 166).

“Etnik sorun, “kendi”lerini ve “öteki”lerini ortak köken, tarih, dil, kültür gibi etnik niteliklerle tanımlayan gruplar arasında, rekabetten savaşa kadar uzanabilen sosyopolitik anlaşmazlık ve cepheleşmelerdir” (Kurubaş, 2009: 42).

Soğuk Savaş sonrasında yükselen etnik milliyetçilik olgusu ve beraberinde getirdiği etnik zeminli çatışmalar, Türkiye’yi de ilgi odağı haline getirmiştir. Batılı devletler, hükümetlerarası ve hükümetlerdışı uluslararası insan hakları örgütleri bu sorunlara tepki göstererek, faaliyetlerini etnik çatışmaların kendini gösterdiği ülkelere yönelmişlerdir. Türkiye de Kürt sorunu sebebiyle, bu tarz çatışmaların yaşandığı bir örnek haline getirilmiştir. Bilhassa AGİK, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası etkinliği güçlü olan örgütlerde, ulusal azınlıkların haklarına yönelik olarak bazı duyarlılıklar ortaya çıkmıştır. Ulusal azınlık haklarının sağlanarak, yaşanan etnik çatışmaların önüne geçilmesi amacıyla bir tür önleyici diplomasi düşüncesi oluşmuştur. Bu durum ise, Türkiye’nin Kürt sorunu ve PKK terörüne ilişkin yürüttüğü politikalarla çakıştı (Dağı, 2000: 106-107).

Etno-dilsel özellikler taşıyan bir topluluğun kimlik talepleri doğrultusunda ortaya çıkan Kürt sorunu, yabancı aktörler tarafından terör eylemlerinin de desteklenmesiyle ülkesel bütünlüğü tehdit etmektedir. Kürt sorunu, hem bir kimlik, hem de güvenlik sorunudur. Türkiye’deki Kürt sorununu, Batılı ülkeler genellikle, insan

hakları ve demokratikleşme sorunu olarak ele almakta; Türkiye’yi de bu yönde eleştirmektedirler. Genel olarak Batılı ülkeler PKK ve diğer Kürt örgütlerine yönelik olarak, siyasal ve kültürel etkinlikler yürütmeleri noktasında olanak sağlamaktadır. Med TV, Roj TV gibi basın-yayın organları bu duruma örnek gösterilebilir (Kurubaş, 2009: 49-51). Batı kamuoyu PKK militanlarını, özgürlük savaşçıları olarak değerlendirmektedir. PKK, Kürt diasporasını finansal olarak kullanmakta ve örgütsel ağını da bu sayede güçlendirmektedir. Çok sayıda Kürt asıllının yaşadığı Batı Avrupa’da toplanan devrim vergisi ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi yasa dışı ağlar, PKK’nın önemli gelir kaynaklarından. İnsan kaçakçılığı ve kadın tacirliği de bu tarz yasadışı finans kaynakları içerisinde yer almaktadır. Ayrıca, Batı Avrupa ülkeleri PKK’ya başka şekillerde de destek vermektedir. “Belçika, Danimarka, Almanya, Fransa, Yunanistan ya da İtalya gibi ülkelerde örgüte yakınlıklarıyla, hatta bizzat örgütün yayın organı olarak bilinen bir takım internet siteleri, gazeteler ve medya organları mevcuttur” (Arakon, 2010: 183).

Son dönemlerde ülkemizde kimlik ve aidiyet kaynaklı talepler artmaktadır. Bu durum siyasete de yansımaktadır. Güralp, bu durumu “kimlikler siyaseti” adlı kitabında, küreselleşme ve post modernleşmeye bağlamıştır. Şöyle ki, ulus devletlerin sosyal refah alanında politika oluşturma gücü küreselleşme karşısında zayıflamakta ve bu durum karşısında alternatif dayanışma toplulukları yaratma girişimleri ulus ve sınıf gibi yerleşik kimliklere meydan okumaktadır (Güralp, 2009: 140).

Üyesi olma yönünde çaba gösterdiğimiz Avrupa Birliği’nin Parlamentosu insan haklarını güneydoğu sorunu ile sınırlı tutmakta ve Kürt vatandaşlarımızı azınlık olarak göstermeye çalışmaktadır. Türkiye’nin de üyesi olduğu bir uluslararası kuruluş olan Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi’nin 26 Nisan 1995 tarihli kararında şu açıklamalara yer verilmiştir: “ Meclis, merkezi hükümet güçleri ile PKK ve Kürt milliyetçileri arasındaki silahlı çatışmalar sonucu Türkiye’de, özellikle ülkenin güneydoğusundaki insan hakları ihlallerinden derin endişe duyar” (Somuncuoğlu, 2002: 122). AB, Kürt sorununu, Türkiye’deki demokratikleşme ve insan haklarındaki gelişmeleri ölçme göstergelerinden biri haline getirmiştir. AB ve üyesi olan ülkeler, Kürt sorununa siyasi bir çözüm getirme çerçevesinde, Kürt kimliğinin ifade edilmesini ve tanınmasını istemektedirler. Türkiye’de ki Kürt sorununa doğrudan karışmaktan kaçınan AB, bu sorunun bazı yapısal müdahalelerle giderilebileceği düşüncesindedir.

Demokratik yönetimin güçlendirilmesi, kültürel hakların korunması, insan hakları ihlallerinin ortadan kaldırılması, söz konusu müdahalelerin başlıcalarındandır (Kurubaş, 2009: 53-54).

Türkiye’de sanal azınlık yaratma çabası içerisinde olan AB, etnik ve dinsel azınlıklardan bahsetmektedir. Bunlar, daha açık bir ifadeyle Kürtler ve Alevilerdir. AB, bu konuya hem ilerleme raporlarında hem de internet sitelerinde yer vermektedir. AB Komisyonu tarafından aday ülkelerin tanıtıldığı bir sitede Türkiye’de 26 etnik grubun bulunduğu yönünde iddialar yer almış; Kürtler, yüzde 15 ile en büyük etnik grup olarak gösterilirken, “din” başlığı altında da Türkiye’nin yüzde 98.2’si Müslüman, ancak bunların üçte biri Alevi olarak gösterilmiştir. Ayrıca, “dil” bölümünde Türkiye’de resmi dil olarak Türkçe’nin kullanılma oranı yüzde 90 olarak verilmiş olup; Kürtçe, Ermenice, Arapça, Rumca gibi dillerde sayılmış ve bunlarında yüzde 70’inin Türkçe’yi kullandığı ifade edilmiştir. AB’nin dayanak yaptığı rakamları gayriciddi bulmaktadır (Somuncuoğlu, 2002: 137).

Kürt sorunu, Türkiye’ye yönelik olarak ulus-devlet yapısı ve ulusal kimlik tartışmalarına neden olmaktadır. Bu bağlamda, AB, konuyla ilgili olarak Türk ulusal kimliğini ve ulus-devlet yapısını sorgulamaya başlamıştır. AB’nin demokrasi ve insan hakları çatısı altında, dolaylı olarak da olsa PKK’ya destek verdiği ve Türkiye’yi bölmeye yönelik çabalarının bulunduğu yönünde güçlü bir algı söz konusudur (Kurubaş, 2009: 63).

Modern Kürt hareketinin geçmişi esasında, 1960’ların sonuna kadar uzatılabilir. Kürt entellektüelleri bu yıllarda, Doğu illerinin ekonomik yönden kalkınması, eşitlik ve kültürel özerklik talebiyle, sola katılmışlardır. Kürt hareketi, 1960’ların sonlarında giderek militanlaşmıştır. Bu ise, daha büyük bir devlet baskısını beraberinde getirmiştir. Kürtlerin PKK arkasına geçerek daha örgütlenmiş bir şekilde direnmeye başlamalarıyla, durum daha da kötü bir hal almıştır. Ulusalçı kültürel özlemlerle yerel özerklik talebinin birleşmesiyle oluşan Kürt hareketi, aynı zamanda, askeri bir geleceğe yol açabilecek bir tehlikedir. Nitekim, ordu ile Kürt gerillaları arasında 1980’ler boyunca sürekli çatışmalar yaşanmıştır. Güneydoğu Anadolu’da gelişen Kürt isyanının özündeki neden, bir azınlık olmaları nedeniyle, kendilerine ayrımcılık yapıldığına ilişkin görüşleri temel alan, ekonomik ve kültürel yönlü şikayetlerdir. Kürtlerin çoğunlukta olduğu illerin

Anadolu'daki en yoksul iller olduğu gerçektir. Ancak, bu bölgelerde yaşayan Türkler de aynı derecede yoksuldurlar. Öte yandan, hükümet Kürtçe'nin kullanımına ilişkin olarak, pek çok kısıtlamayı ortadan kaldırmıştır. Kürtçe kitap ve gazeteler ortaya çıkmaktadır (Ahmad, 2007: 254-255). Kürtçe yayın serbestleştirilmiştir. Üniversitelerde bu dile yönelik bir bölüm dahi söz konusudur. Türk'lerin yararlandığı her türlü haktan Kürtlerde yararlanmakta; ayrı bir etnik grup olarak tanınmaları söz konusu olmamaktadır.

SONUÇ

Son yıllarda adından sıkça bahsedilen ve üzerinde yoğun çalışmalar yapıldığı küreselleşme kavramı, ekonomi, siyaset, kültür, toplumsal yapı, hukuk, çevre, eğitim ve daha pek çok alana etkisi olan geniş kapsamlı bir olgudur. Küreselleşme kavramının tek ve kesin bir tanımı olmadığı gibi, ortaya çıkışıyla ilgili olarak da net bir tarih söz konusu değildir. Küreselleşme, temelinde değişim ve ulaşılabilirliğin bulunduğu dinamik bir süreç olup, köklü bir tarihsel birikime dayanmaktadır. Küreselleşme sürecinin tarihsel zemini bakımından önem taşıyan parametrelerden başlıcaları; kapitalizm, Sanayi Devrimi, Soğuk Savaşın sona ermesi olaylarıdır.

Esas olarak ekonomik tabanlı olan küreselleşme kavramı, siyasi ve kültürel alanları da etkilemektedir. Küreselleşme, ekonomik, siyasi ve kültürel boyuttan oluşan çok boyutlu ve kompleks bir kavramdır. Bu boyutlar birbirleriyle etkileşim içindedir ve bir bütünün parçalarını oluşturmaktadır.

Küreselleşmenin siyasi boyutu denildiğinde ilk olarak akla gelen, ulus-devlettir. Ulus devlet modeline göre; ulus, egemenliğin kaynağı ve sahibidir. Küreselleşme tartışmalarının merkezinde yer alan ulus devlet modeli, Vestfalyan egemenlik çerçevesinde ulusal egemenliğe dayanmaktadır. Vestfalyan egemenlik anlayışının temel unsurlarından olan “iç işlerine karışmama” ve “dış otoritelerin dışarıda tutulması” ilkeleri günümüzde geçerliliğini kaybetmeye başlamıştır. Uluslararası kuruluşların, anlaşmaların ve hukuk kurallarının Vestfalyan egemenlik anlayışının temelini oluşturan “iç işlerine karışmama” ilkesini törpülediği görülmektedir. Küreselleşme süreci, kendi kurum ve değerlerini inşa etmektedir. Yaşanan küresel gelişmeler ulus-devletlerin dünyadaki gelişmelerden bağımsız olarak politika üretememesi ve karar alamamasına neden olmaktadır. Dış politik gelişmeler, iç politikayı etkilemektedir. Önceleri devletin politika oluşturma sürecinde tek temel aktör ve mutlak üstünlüğe sahip olan ulus devletler, günümüzde bu özelliklerini kaybetmeye başlamışlardır. Klasik egemenlik anlayışının değişmesi, küreselleşme sonuçlarının başında gelmektedir.

Tek dünya piyasasının oluşması, rekabet ortamını da beraberinde getirmiş ve eşitsizliklere neden olmuştur. Küreselleşme herkes için aynı anlamı taşımamaktadır. Kent, bölge ve ülkeler arası farklılıklar oluşmuştur. Gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerin pastadan aldıkları pay oldukça farklıdır. İçinde bulunduğumuz küreselleşme

sürecinde, güney ülkeler siyasi meşruiyet kaybına uğramakta; ekonomik anlamda dışa bağımlılık, mali krizler ve dış borçlar artmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk giderek artmakta ve dışa bağımlılık devletin egemenlik gücünü törpülemektedir. Hükümetler ekonomik anlamda bağımsız karar alamaz hale gelmiştir. Gelir dağılımdaki adaletsizlik artmıştır. Güçlü ülkeler etken, güçsüz ülkeler edilgen konumdadır. Günümüzde kararları güçlü ülkeler vermekte, güçsüz ülkeler ise bunları uygulamaktadır. Bu nedenlerden dolayı, küreselleşme kavramı zaman zaman emperyalizm kavramıyla ilişkilendirilmektedir.

BM, AİHM gibi uluslararası kuruluşların ulus-devletlerin iç egemenlik alanlarına müdahaleleri söz konusu olmakta; uluslararası anlaşmaların ve uluslararası hukuk kurallarının Vestfalyan egemenlik anlayışının temelini oluşturan “iç işlerine karışmama” ilkesini törpülediği görülmektedir. Bilhassa, BM insani müdahalelerle devletlerin iç işlerine karışmaktadır.

Küreselleşmeyle birlikte ulus devlet yapısında görülen yeniden biçimlenme durumu, kamu yönetimi alanında da etkisini hissettirmektedir. Toplumsal yapıdaki değişim, yönetim ve yerleşme politikalarını ön plana çıkarmıştır.

Ulaşım ve iletişim alanında yaşanan hızlı gelişmeler mekanın önemini azaltmakta; buna bağlı olarak “vatan” kavramı da aşınmaktadır. Yaşanan küresel gelişmeler aynı zamanda kimlik üzerinde de değişikliklere neden olmaktadır. Ulusal kimlikte bu dönemde bir dönüşüm yaşamaktadır. Bir taraftan çok kültürlülük ve dünya vatandaşlığı gibi söylemlerle farklılıklar ortadan kaldırılmaya çalışılmakta; öte yandan da mikro-milliyetçi hareketler ile yerel kimlikler güç kazanmaktadır. Ulus-devlet üstten ve alttan baskıya maruz kalmaktadır. Her iki durum da ulusal kimliğin aşınmasına neden olmaktadır.

Ulus-devletin geleceği konusunda farklı yaklaşımlar olmakla birlikte, küreselleşmeyi teknoloji alanında yaşanan gelişmeler başta olmak üzere, ekonomi ve ideoloji bağlamında değerlendiren dönüşümcülerin fikirleri daha gerçekçi görünmektedir. Nitekim, siyasi alan başta olmak üzere birçok alanda etkisini hissettiren küreselleşme sürecinde, ulus-devletin dönüşmekte olduğu gerçektir. Günümüzde ulus-devletler varlığını devam ettirmektedir ancak, küresel gelişmelerden de etkilenmektedir. Yaşanan küresel gelişmeler, ulus-devletin yapı ve işlevlerinde değişiklikler meydana

getirmektedir. Ancak, bu durum ulus-devletin sonu anlamına gelmemektedir. Uluslararası kurumlar, AB dahi, ulus-devletlerin varlığıyla meşruiyet kazanmaktadır. Hukuk ve güvenlik gibi pek çok konuda ulus-devletler temel aktör olmaya devam etmektedirler. Görülen o ki; şu anda ve ileride de ulus devletin yerini alabilecek veya ulus devlete alternatif olabilecek başka bir yapılanmanın söz konusu olabilmesi mümkün görünmemektedir.

Ancak, ulus-devletlerin kalıcı olabilmeleri için, ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda içte ve dışta küreselleşmenin gereklerine uygun stratejiler geliştirmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar, E., (2008), “Küreselleşme ve Ulus Devletin Geleceği”, *Memleket Siyaset Yönetim*, 3, S.8.
- Ahmad, F., (2007), *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, (çev.) Y. Alogan, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Akdemir, A., (2004), “Küreselleşme ve Kültürel Kimlik Sorunu”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3, S.1, ss. 43-50.
- Akdoğan, M., (2010), “Avrupa Birliği ve Birlik Üyesi Devletler Arasında Egemenlik İlişkisi”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 6, S.24, ss.55-76.
- Alagöz, M., (2005), “Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeninde Ulus Devlet Anlayışı”, *Akademik Bakış*, S.6, ss.1-6, <http://akademikbakis.org/6/yenidunya.pdf>, (10Şubat 2012).
- Alakel, M., (2011), “İlk Dönem Cumhuriyet Türkiye’si Ulus İnşası Sürecinde Milliyetçilik ve Sivil-Etnik İkilemine Dair Teorik Tartışmalar”, *Gazi Akademik Bakış*, 5, S.9, ss.1-30.
- Alıcı, O., (2010), “Küreselleşmenin Ulus-Devletlerin Düzenleme Gücü Üzerindeki Etkileri”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, S.3, ss.319-330.
- Altınbaş D., (2009), “Avrupa Birliği’nin Başarısız Girişimi: Avrupa Yurttaşlığı”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11, S.3, ss.93-112.
- Amin, S., (2000), *Değişim Halindeki Dünya Sistemi*, (çev.) F. Başkaya, Türkiye ve Ortadoğu Forumu Vakfı, Özgür Üniversite Defterleri-1, Ankara.
- Anderson, B., (1995), *Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, (çev.) İ. Savaşır, Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Arakon, M., (2010), “Ayrılcı Kürt Hareketinin Tarihsel Dinamiklerine Kısa Bir Bakış”, *Alternatif Politika*, 2, S.2, ss.175-194.
- Arslanoğlu, İ., (2005), “Türk Değerleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Felsefe Dünyası Dergisi*, Sayı:41.
- Arslantaş, H. A., (2008), “Kültür-Kişilik ve Kimlik”, *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 7, S.1, ss.105-112.
- Aslan, S., (2009), “Küreselleşmenin Ulus Devletlere Etkisi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.25, ss.289-296.
- Aşkın, M., (2007), “Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, S.2, ss.213-220.

- Atasoy, F., (2005), *Küreselleşme ve Milliyetçilik*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Ateş, D., (2007), “Ulus Devletin Siyasal Meşruiyeti: Küreselleşmenin Yansımaları”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, S.2, ss.32-55.
- Ayan, E., (2010), “Küreselleşme-Ulus Devlet Karşıtlığının Gerçeklikleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, S.14, ss.75-87.
- Ayata, A., (2010), *Küreselleşme Ekseninde Türkiye AB İlişkileri*, (Ed.) M. Ercan, *Küreselleşme ve Türkiye'ye Etkileri* içinde, Nobel Yayınları, Ankara, ss. 59-79.
- Aydınlı, H. ve V. Ayhan, (2004), “Egemenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi Perspektifinden İktidarın Sınırlandırılması Tartışması”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5, S.1, ss.67-84.
- Balay, R. (2004), “Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37, S.2, ss.61-82.
- Balibar, E. ve I. Wallerstein, (2000), *İrk Ulus Sınıf: Belirsiz Kimlikler*, (çev.) N. Ökten, Metis Yayınları, İstanbul.
- Bayri, H., (2008), “Türkiye’de Kimlik Siyaseti Sorunu ve Ulusal Kimlik (1980 Sonrası Döneme Sosyo-Politik Bir Bakış)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Bolat, B., (2005), “Fransız İnkılabının Türk Modernleşme Sürecine Etkileri”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6, S.1, ss.149-167.
- Bulut, N., (2003), “Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu mu?”, 52, S.2., ss.173-197 <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/282/2573.pdf>, (14 Ocak 2012).
- Bülbül, K., (2006), “Ulus Devlet, Ulusallığın Dönüşümü ve Türkiye”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S.35, ss.23-47.
- Cebeci, K., (2008), “Küreselleşme Bağlamında Ulus-Devletin Egemenlik Gücünün Dönüşümü”, *Sayıştay Dergisi*, S.71, ss. 23-39.
- Çeken, H., Ş. Ökten, L. Ateşoğlu, (2008), “Eşitsizliği Derinleştiren Bir Süreç Olarak Küreselleşme ve Yoksulluk”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 9, 2, ss.79-85.
- Çetin, B., (2008), “Siyasi Küreselleşme Bağlamında Ulus Devlet Tartışmaları”, *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, Elazığ, ss.177-182.
- Çetin, H., (2002), “Liberalizmin Tarihsel Kökenleri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3, S.1, ss.79-96.

- Dağı, İhsan D., (2000), “İnsan Hakları Küresel Siyaset ve Türkiye”, Boyut Kitapları, İstanbul.
- Dayı, H., (2008), *Türkler ve “öteki”leştirdiklerimiz*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Demirel, D., (2006), “Küresel Eksende Devletin Yeni Kimliği: “Etkin Devlet” ”, *Sayıştay Dergisi*, S.60, ss.105-128.
- Duman, M., (2011), “Neo-liberal Küreselleşmenin Zaferi”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8, S.1, ss.667-700.
- Ercan M., (2010), *Küreselleşmenin Siyasi Sonuçları*, (Ed.) M. Ercan, *Küreselleşme ve Türkiye’ye Etkileri* içinde, Nobel Yayınları, Ankara, ss. 207-226.
- Eryılmaz, B., (2010), “Bir Söylem Olarak Milliyetçilik”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, S.1, ss. 177-202.
- Esgin, A., (2001), “Ulus-Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, S.2, ss. 185-192.
- Evin, H., (2012), “Yeni Denen Eski Bir Oyun: Küreselleşme”, *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 3, S.1, ss. 59-80.
- Falk, R., (2002), *Yırtıcı Küreselleşme*, (çev.) A. Çaksu, Küre Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A., (2000), *Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*, (çev.) M. Özay, Birey Yayıncılık, İstanbul.
- Giddens, A., (2008), *Sosyoloji*, (Haz.) C. Güzel, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Gözler, K., (2006), *Anayasa Hukukuna Giriş*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Gündoğan, A., (2009), *Kimlik Sorunu ve Düşünce Dünyası*, (Ed.) M.Ç. Özdemir, *Türk Kimliği İçinde*, Ötüken Yayınları, İstanbul, ss. 399-412.
- Gündoğdu Y., (2004), “Avrupa Birliği Yurttaşlığı Avrupa Kimliğine Çözüm Oluşturabilir mi?”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 3, S.2.
- Güngör, E., (2006), *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Güralp, H., (2009), “Kimlikler, Toplum ve İktidar”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S.40, ss.133-143.
- Güvenç, B., (2010), *Türk Kimliği-Kültür Tarihinin Kaynakları*, Boyut Kitapları, İstanbul.
- Habermas, J., (2002), *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti: (Siyasi Denemeler)*,

(çev.) M. Beyaztaş, Bakış Yayınları, İstanbul.

İçli, G., (2001), “Küreselleşme ve Kültür”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 2.

İçli, G., (2002), “Türk Modernleşme Sürecinin Günümüzdeki Yönelimi”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, S.2.

İnaç, H., (2006), *AB'ye Entegrasyon Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri*, Ekin Kitabevi, Bursa.

Kadioğlu, A., (2008), “Vatandaşlık ve Siyasal Katılım”, http://research.sabanciuniv.edu/9021/1/Ozbudun_Armagan_KADIOĞLU.doc, (15 Aralık 2012).

Karabağ, S., (2006), “*Mekanın Siyasallaşması*”, Gazi Kitabevi, Ankara.

Karaduman, S., (2010), “Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü”, *Journal of Yasar University*, 17 (5), ss. 2886-2899.

Karpat, K., (2009), *Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*, (çev.) G. Ayas, Timaş Yayınları, İstanbul.

Kaya A., (2004), “Avrupa Birliği, Avrupalılık ve Avrupa -Türkleri:Tireli ve Çoğul Kimlikler”, *Cogito Avrupa'yı Düşünmek Özel Sayısı*, S.39, İstanbul, ss.1-11.

Koçdemir, K., (2002), *Küreselleşme-Koordinatları Okumak*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Koçdemir, K., (2004), *Milli Devlet ve Küreselleşme: Anlamı Değişen Sınırlar*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Kolukırcık S., (2008), “Türk Modernleşme Sürecinde Merkezin Dönüşümü: Yerelden Küresel Yeni Kimlik Arayışları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.18, ss.133-146.

Kösoğlu, N., (2006), *Küreselleşme ve Milli Hayat*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Kurubaş E., (2009), “Etnik Sorun –Dış Politika İlişkisi Bağlamında Kürt Sorununun Türk Dış Politikasına Etkileri”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 8, S.1.

Lewis, B., (2009), *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Arkadaş Yayınevi, Ankara.

Manisalı, E., (2002), *Türkiye ve Küreselleşme*, Derin Yayınları, İstanbul.

Ökmen M. vd., (2004), *Kamu Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar ve Bir Yönetişim Faktörü Olarak Yerel Yönetimler*, (Ed.) A. Yılmaz ve M. Ökmen, *Kamu Yönetimi İçinde*, Gazi Kitabevi, Ankara, ss. 23-80.

Özkan, G., (2000), “Küreselleşme ve Ulus Devletin Geleceği”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 13, S.1, ss.362-386.

Poyraz, T. ve G. Arıkan, (2004), “Avrupa-Türkiye İlişkileri ve Avrupa Yayılmacılığında Sonra Değişen Öteki Tanımları”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 21, S.2, ss.1-16.

Sadoğlu, H., (2010), *Batılılaşma ve Küreselleşme Arasında Türkiye’de Kültür ve Medeniyet Çatışmaları*, (Ed.) M. Ercan, *Küreselleşme ve Türkiye’ye Etkileri* içinde, Nobel Yayınları, Ankara, ss.39-59.

Sadoğlu, H., (2009), *Küreselleşme, Türk Kimliği ve Türk Dili*, (Ed.) M.Ç. Özdemir, *Türk Kimliği İçinde*, Ötüken Yayınları, İstanbul, ss. 779-807.

Sağ, V. ve M. Aslan, (2001), “Ulus, Uluslaşma ve Ulus Devlet”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25, S.2, ss.173-183.

Samur, H., (2010), “Avrupa’da Birliğin Yolu Türkiye’den Geçer”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 9, S.2, ss. 145-167.

Somuncuoğlu, S., (2002), *Avrupa Birliği-Bitmeyen Yol*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Şahin, K., (2007), “Bir İdeoloji Olarak Milliyetçilik”, *Akademik Bakış*, S.12, ss.1-9.

Şahin, K., (2009), *Küreselleşme Tartışmaları Işığında Ulus Devlet*, YeniYüzyıl Yayınları, İstanbul.

Şahin, K., (2010), *Küreselleşme ve Yeniden Yapılanan Ulus-Devlet*, (Ed.) M. Ercan, *Küreselleşme ve Türkiye’ye Etkileri* içinde, Nobel Yayınları, Ankara, ss.27-39.

Şimşek, U. ve S. Ilgaz, (2007), “Küreselleşme ve Ulusal Kimlik”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, S.1, ss.189-199.

Taylan, H. ve Ü. Arklan, (2008), “Medya ve Kültür: Kültürün Medya Aracılığıyla Küreselleşmesi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, S.1, ss.85-97.

Tekinalp, Ş., “Küreselleşen Dünya’nın Bunalımı: Çokkültürlülük”, http://www.iku.edu.tr/TR/iku_gunce/C3S1Sosyal/75.pdf, (Erişim Tarihi: 28 Şubat).

Tomlinson, J., (1999), *Kültürel Emperyalizm*, (çev.) E. Zeybekoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Tomlinson, J., (2004), *Küreselleşme ve Kültür*, (çev.) A. Eker, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Torun, Y., “Ulus Devlet ve Ortaya Çıkışı”,

http://yalcintorun.av.tr/Makaleler/Ulus_Devlet.pdf, (12 Ekim 2012).

Tatal, N., (2005), *Küreselleşme, İletişim, Kültürler-arasılık*, Kırmızı Yayınları, İstanbul.

Türkdoğan, O., (2009), *Milli Kimliğin Yükselişi- Niçin Milletleşme?*, Alfa Yayınları, İstanbul.

Vatandaş, C., (2002), *Küreselleşme Sürecinde Toplumsal Kimlikler ve Çokkültürlülük*, Değişim Yayınları, İstanbul.

Yalçinkaya, M. vd., (2012), “Küreselleşme İle Yeniden Şekillenen Ulus-Devlet Anlayışı”, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, S.8, ss. 1-26.

Yayla, A., (2004), “Siyasi Düşünce Sözlüğü”, Adres Yayınları, Ankara.

Yetim, N., (2006), “Küresel Üretim Yapılanmasına Kültürel Yanıtlar: Ulusal-Yerel?”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, S.18, ss.129-143.

Yeşiltuna, D., (2006), “Kültürel Alanda Küresel-Yerel İlişkisi”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 6, S.2, İzmir, ss:481-493.

Yıldırım, M., (2004), “Küreselleşme Sürecinde Egemenlik”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, S.1, ss:35-48.

Yüksel, M., (2001), *Küreselleşme, Ulusal Hukuk ve Türkiye*, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Zengingönül, O., (2005), “Nedir Bu Küreselleşme? Kaçabilir miyiz? Kullanabilir miyiz?”, *Siyasa*, 1, S.1, ss. 85-106.

ÖZGEÇMİŞ

Fotoğraf

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Berna BİLGİ KARTAL
Doğum Yeri ve Tarihi : Fatih, 03.09.1984

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Dumlupınar Üniversitesi, Bilecik İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi : Bilecik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu
Yönetimi Anabilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar : -
Projeler : -
Çalıştığı Kurumlar : Bilecik Üniversitesi

İletişim

Adres: BİLECİK
Tel: 0541 432 79 84
E-Posta Adresi: berna.bilgi@bilecik.edu.tr

Diğer: -

Tarih:

İmza: